CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ FUNDATĂ DE „JUNIMEA" LA 1 MARTIE 1867

DIRECTOR AL. TZIGARA-SAMURCAŞ

ANUL al 63-lea, Decembrie 1930

SUMAR:

ATELIERELE GRAFICE
SOCEC & Co., S. A.
BUCUREŞTI 1930.

CUM AM DEVENIT VEGETARIAN

(Din carnetul unui gastronom)

Luni

Azi m'a invitat John la masă. Puiul nefript: supa rece! Lipsă de atenţie la pătrat! Consider drept o gravă insultă personală faptul că stomacul meu a suferit din pricina fripturii şi a ciorbei! Prefer să fiu pălmuit decât s'am apetitul prejudiciat!

De-abià acum, după ce am trăit aproape o jumătate de veac, înţeleg de ce unii oameni se căsătoresc cu bucătăresele lor! Unirea stomacului cu mama sosurilor nu constitue o mezalianţă, ci un act de perfectă şi înţeleaptă diplomaţie. A aveà stomacul împăcat şi o masă gastronomic preparată, înseamnă fericirea.

Eu nu m'am însurat cu bucătăreasa, însă îi plătesc o leafă princiară, îi rabd toanele şi-i fac numeroase cadouri. Bucătăreasa mea e un adevărat cordon-bleu. O chiamă Mariana, are 40 de ani şi am adus-o dela Paris...

Unii oameni mănâncă spre a puteà trăì! Ce imbecili sau ce farisei! Eu trăesc ca să mănânc şi socot că adevărata fericire a vieţii o găseşti consumând o poulardă stropită cu vin generos!

Cultura unui individ se cunoaşte după modul cum pregăteşte felurile la cină!

Spune-mi ce mănânci ca să-ţi spun cine eşti!

„Foamea e cel mai bun bucătar", inexact: cel mai bun maestru al tingirii e Jim dela „Paillard"!

Vestiţii generali gastronomici cunosc la perfecţie strategia mesei. Dela artileria sticlelor de şampanie până la in-

fanteria sparanghelului, şi dela peisajul marin al nisetrului până la floarea albă a conopidelor, totul trebuie pregătit minuţios.

Marii cuceritori de inimi au fost şi prinţi distinşi ai furculiţei. O femee nu se cucereşte nici cu buchete, nici cu bancnote, ci c'un supeu fin! Mirosul unui venerabil Bourgogne îţi vrăjeşte nările mai puternic decât cel mai autentic parfum Cotty.

Fiecare vin e o piatră preţioasă: rubin, chihlimbar, diamant, opal, topaz...

De ce să mai dai bijuterii iubitei, când le are pe toate într'un pahar?...

Joi

O uşoară indigestie mă obligă să fiu sobru: ceai dimineaţa, ceai la prânz; tot ceai va trebuì să iau şi seara!

Fiecare meserie îşi are riscurile sale. Comerciantul este expus bancrutei simple sau frauduloase; don Juanul — bolilor lumeşti; iar gastronomul — indigestiei!

Imi suport deci resemnat soarta. De pe terasa Palace-ului unde-mi sorb doctoria aurie, acompaniată de 2 bucăţi de zahăr, puţin rom, lămâie şi o felie de pâine prăjită, îmi vine mirosul mâncărurilor preparate în bucătăriile hotelului... Chin olfactiv! Sadism al mirosului! De-abià acum înţeleg supliciul lui Tantal în toată măreţia lui!

Ciuperci prăjite, marinată de nisetru, pârjoale moldoveneşti, consommé madrilène, crême fouéttée — arsenal liliputan de bunătăţi diverse — mă fac să trec prin emoţiile şi senzaţiile delicioase ale unui prânz copios...

Omul trăeşte din plin numai când mănâncă...

Doamne, cât sufăr!...

* * *

Copii se pierduseră în pădure. Profitând de faptul că părinţii plecaseră la târg, ei se duseseră să vâneze cuiburi de păsări şi să admire în treacăt salturile gimnastice pe care veveriţele roşcovane cu coadă de toamnă le fac la trapezul copacilor...

Dar Alin și Alina se rătăciseră în codrul des și misterios.

Amurgul coborîse ca o draperie de cărbune. Și bieților copii le erà frică și foame.

Luna răsărì chealä și luminoasă ca proecția unei lanterne magice pe un perete întunecat.

Și copiii merseră ce merseră până când zăriră o lumină roșietică. Profilul unei case mici se 'ntrezăreà în depărtare. Apropiindu-se, văzură ceva atât de ciudat încât păreà un basm, nu însăși realitatea...

O casă cu acoperiș de slănină. Ferestre de cașcaval. Pereți de șuncă și de salam. Casa îngrădită cu cârnați. Inăuntru, într'o cameră cu pat de pandișpan și cu scaune de cozonac, dormeà o fată frumoasă ca o zână. Fata aveà obraz de frișcă și păr de ciocolată.

Tăcerea acopereà întreg decorul. Copiii, ascunși după un copac, priveau cu mirare, simțind cum li se face gura apă în fața atâtor bunătăți.

Din pădure, se auziră miorläituri stridente. Un motan, gras ca un călugăr benedictin, se apropiă tiptil de casă. Iși trecù limba roz pe mustețele-i stufoase de mușchetar și începù să muște din pereții de șuncă ai casei, din acoperișul de slănină, din gardul de cârnați...

Casa se prăbușì. Fata frumoasă care se deșteptase, dădù înspăimântată un țipăt ascuțit. Apoi nimic, doar plescăitul lacom al motanului care-și potoleà foamea...

M'am trezit brusc din somn...

Explicația visului?

Ce-ar spune Freud? Nu știu...

— Mi-e foame și atâta tot.

M'am săturat de regim. Mă duc la bufet să caut cevà de mâncare...

Cea mai mare suferință a omului, e foamea!

Duminică

De 2 zile, sunt la moșia bunului meu prieten Sandy. Azi am asistat la un spectacol trist. Mieii își vedeau pentru ultima oară mamele... Mielușeii fragezi și cu părul ondulat Marcel, despărțiți brusc de mamele lor, le chemau cu behăiri jalnice și melodioase.

Câtă tristeţe în acest adio plin de melancolie ce-mi rupe sufletul şi mi-l pustieşte ca un cântec de flaşnetă în toamna ploioasă.

Ce netrebnici suntem că sacrificăm poftei noastre carnivore aceste fiinţe inocente şi inofensive!

De ce nu m'am născut vegetarian?

Luaţi-mă de acì! Nu mai pot auzì melopeea mieilor ce-şi chiamă mamele!...

Până mâine nu mai mănânc carne!...

Alexandru Bilciurescu

CÂNTEC TRIST

Visurile mele
Din tăcuta zare,
Năzuind spre stele
Chiamă îndurare.

Cine să le-adune,
Cine să le'ndemne,
Ca în vremuri bune
Drumul să le 'nsemne?

Linişte adâncă
Şi nemărginire:
Prăvălită stâncă
Pare-a mea iubire.

V. Lainiceanu.

„RUGĂCIUNE" DE GR. ALEXANDRESCU ŞI „RUGĂCIUNEA UNUI DAC" DE M. EMINESCU

După „Anul 1840", a doua poezie ce merită o deosebită atenţiune în literatura lui Gr. Alexandrescu, e „Rugăciune". Fără să aibă varietatea de tonuri dela ironia amară până la altruismul sănătos, fără să aibă adâncimea de cugetare a poeziei „Anul 1840", totuş prin ideologia generoasă, prin tendinţa de purificare morală, ceeace formează canavaua, pe care să brodează celelalte idei secundare, e o operă de seamă în literatura noastră. Are ceva din mireasma psalmilor lui David fără să-ţi dea impresia unui bigot religios. Autorul recunoaşte — cu avânturi sentimentale de odă, atotputernicia lui Dumnezeu. El a făcut tot ce să vede din simpla lui voinţă.

Al totului Părinte, Tu a cărui voinţă
La lumi ne'nfiinţate ai dăruit fiinţă
Stăpâne creator!
Putere fără margini, izvor de vecinicie
Al căruia sfânt nume pământul nu îl ştie
Nici omul muritor!

Dumnezeu fiind creatorul suprem, să asculte glasul făpturii lui şi să-l ajute pe autor ca să meargă „întotdeauna pe a virtuţii cale" „Să merg nestrămutat".

Când soarta mă apasă, cum şi când îmi zâmbeşte
„Când veselă m'ajută, când aspră mă goneşte
Să poci fi neschimbat"
Mândria 'n fericire *să nu mă stăpânească*
Mâhnirea în restrişte *să nu mă umilească*
Dreptatea să o ştiu

Această atitudine imperturbabilă în faţa vieţii, această înfăţişare unitară în faţa durerii, ca şi a veselii are ceva din filozofia clasică a lui Horatiu.

Aequam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus în bonis
Ab insolenti temperatam
Laetitia, moriture Delli.

Să-ţi păstrezi sufletul neschimbat în durere ca şi în fericirea sgomotoasăi muritorule Delius.

Decât Horatius are această atitudine de resemnare, pornit dintr'o convingere de filozofie practică. că sfârșitul va fi acelaș. și ca filozof practic trage și concluzia că viața trebuie trăită. Grigore Alexandrescu se ridică deasupra filozofiei practice, căci el cere că Dumnezeu să-i lumineze conștiința și ca să-i fie adevăratul îndreptar în viață. scutindu-l de a greșì.

Mai mult chiar, el cere ca să „dorească al omenirii bine" și printr'o comunicare directă, înlăturând alte gânduri de circumstanță, să cunoască pe D-zeu. pe care-l vrea singurul lui Dumnezeu.

Numai așà ar puteà să placă lui Dumnezeu, când va spune „adevărul fără sfială" și nu se va răsbunà pe cel ce-i face rău sau îl înșeală.

La oameni adevărul să-l spun fără sfială
Pe cel ce rău îmi face, pe acel ce mă'nșeală
Să nu îmi răsbun eu.

Apoi autorul după ce din nou arată puterea lui Dumnezeu, cere ca iubirea lui să-i fie până în ceasul din urmă, comoară de nădejde. de dulce bucurie, izvor de fericire. Va să zică în Rugăciunea lui Gr. Alexandrescu. găsim următoarele idei: 1) Dumnezeu e creatorul vieţii şi Izvorul de vecinicie; 2) Se roagă să-l ajute ca să nu să abată niciodată din calea virtuţii: 3) Să roagă să nu fie nici mândru în fericire. nici umilit în nenorocire: 4) Să fie în stare să dorească binele pentru toată lumea; 5) Să propovăduiască adevărul fără sfială; 6) Să nu se răsbune pe cei ce i-au făcut neajunsuri: 7) Să nădăjduiască în bucuria vieții post mortem: 8) Că Dumnezeu e în toată făptura dela cel mai mic lucru până la cel mai mare; 9) Că el îngrijeşte de toate cu o egală solicitudine; 10) Că el e viaţa ce a dat-o universului; 11) Se roagă ca să-i asculte rugăciunea. de a fi alături de el în toată viaţa până în ultima clipă. Incepând cu un puternic sentiment de adoraţie către

Dumnezeu, *caracteristica Odei*, continuând cu rugăciunea propriu zisă, isprăveşte cu aceeaşi sentimentalitate caldă a Odei, deşì a fost brăzdată de fiorul melancolic al elegiei, fără a-i turburà însă factura de odă. Ceeace constitue frumuseţea acestei ode este subiectul rugăciunii: *perfecţiunea morală* a poetului. E aici ceva din frumuseţea filosofiei stoice. Stoicienii caută mai întâi în individ principiu libertăţii interioare care să poată să-l sustragă loviturilor soartei şi oamenilor. Binele şi răul zicea Epictet depind de voinţa noastră. *Nici un alt bine nu e mai mare decât virtutea, nici un rău mai mare decât viciul,* ziceau *Stoicii.* A aşezà *fericirea* în afară de noi, de virtute, este a socotì că fericirea poate să fie un dar din afară, un accident exterior, în timp ce ea este bucuria intimă legată de conştiinţa proprii ei măreţii *Virtutis praemium* ipsa virtus. „Zice Fouillée în Istoria filozofiei sale. Stoicii socoteau că prin virtute, prin această purificare morală ei se perfecţionează ca şi zeii, ba chiar îi întrec, întru cât zeii sunt întăleptii din natura lor divină, pe când omul înţelept are înţelepciunea din puterile lui omeneşti.

Pentru a scăpà de orice durere, care fatal isbeşte şi pe oamenii înţelepţi, stoicii recomandau o pasivitate îndărătnică la tot ce e durere şi tot ce e plăcere. Omul înţălept e departe de acele *perturbationes animi*, ce le avem noi oamenii de rând în faţa durerii sau fericirii. Să ajutăm pe alţii dintr'un precept, dintr'un comandament raţional, nu fiindcă suferim alături cu el. De altfel şi Buda zicea: „Acela este demn *de dragostea mea care nu se bucură nici nu se întristează de nimic, care nu doreşte nici un lucru, care e mulţumit de totul, care, fiindcă e servitorul meu, puţin îi pasă de soartă, fie bună, fie rea.* In sfârşit, acela e servul meu care e acelaş faţă de amici şi inimici, în glorie şi în ruşine, în căldură şi în frig, în durere ca şi în plăcere; care este nepăsător la orice eveniment al vieţii, pentru care lauda şi osânda îi sunt indiferente".

Evident că raţionamentul rigid al stoicilor nu-l găsim la Gr. Alexandrescu, raţionalism care socoteşte sinuciderea ca un act de voinţă, ca un fapt liberator al Conştiinţei. Această atitudine morală invariabilă, care transpiră în educaţia morală dă caracterul cel mai fericit, dar şi cel mai rezistent — mărturiseşte o splendidă filozofie creştină, care socoteşte lumea

aceasta ca o imperfecțiune a lumii viitoare, pentru care în adevăr trebuie să ne pregătim. De acì acea suavitate etică, îmbălsămată de altruismul creștin, de înlăturarea oricărui gând de răsbunare, prinsă ca — vinul în strugure — în sentimentalitatea când reținută ca în elegie, când avântată ca în odă, cu accente de cucernicie biblică, așezată pe un suport de stabilă elevație morală ce ridică valoarea poeziei în sfera literaturii universale. Să trecem acum la Eminescu. Autorul s'a folosit de un Dac, probabil din reputația ce o aveau Dacii ca disprețuitori de viață, deși e o incongruență între filozofia lui Buda și a „Dacului", după cum să vede în poezie.

Eminescu ca și Gr. Alexandrescu, fără entusiasmul inaripat al lui însă, recunoaște că Dumnezeu e începutul și sfârșitul".

„El este moartea morții și învierea vieți" Dumnezeu este creatorul luminii, el este artistul universului.

Pe când nu erà moarte nimic nemuritor
Nici sâmburul luminii de viață dătător
Nu erà azi, nici mâine, nici eri, nici totdeauna
Căci unul erau toate și totul erà una
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n'au fost niciodată
Pe atuni erai Tu singur, în cât mă întreb în sine-mi
Au cine-i zeul, cărui plecăm a noastre inimi?

După ce fixează această filosofie brahmană, poetul își arată mulțumirea că acest zeu i-a dat „ochii să vadă lumina zilei"

„Și inima-mi umplut-am cu farmecile milei
„In vuetul de vânturi auzit-am al lui mers
„Și'n glas purtat de cântec simții duiosu-i vers.

Decât în loc ca mulțumirea să se complecteze cu enumărarea darurilor, pe care ni le-a dat viața, poetul, căruia i s'au dat ochii, ca să vadă durerea altora, simțind fiorul milei, cere „intrarea în veșnicul repaos".

Dumnezeu să blesteme pe acel ce va aveà milă de el, să ajute pe cel care-l va prigonì:

S'asculte orice gură ce ar vrea ca să mă râdă
„Puteri să pue în brațul ce ar sta să mă ucidă

„Ş'acela dintre oameni devină cel dintâi
„Ce mi-ar răpì chiar piatra, ceoiu pune-o căpătâi

Astfel într'o gradaţie susţinută, poetul după ce îşi voeşte toată ura umană asupra lui, ca şi cum ar fi Cain, cel dintâi ucigaş al lumii, autorul cere după moarte să i se arunce cadavrul în uliţă

„Ş'aceluia Părinte, să-i dai coroana scumpă
Ce o să asmuţe câinii, ca inima-mi s'o rumpă
Iar celui ce cu pietre mă va isbì în faţă,
Indură-te, stăpâne şi dă-i pe veci viaţă!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ţi mulţumesc
Că mi-ai dat în lume norocul să trăesc
Să cer a tale daruri, genunchi şi frunte nu plec
Spre ură şi blestemuri aş vrea să te înduplec
Să simt că de suflarea mea se curmă
Şi'n stingerea eternă dispar fără de urmă

Deci în prima parte a poeziei avem I, filozofia budistă şi în a doua parte rugăciunea, stranie de altfel, de a fi urît şi prigonit de toată lumea, până ce „ura cea mai crudă" i se va păreà amor".

In privinţa filozofiei budiste, Eminescu este un adept al ei.

„Atunci nimic nu există, nici existenţa, nici neexistenţa, nici lumea, nici aerul, nici regiuni superioare. Care erà învelişul lucrurilor? Unde erà apa? Unde înălţimea aerului? Nu erà nici moarte, nici nemurire, nici lumină, nici noapte. El singur trăià, fără să trăiască, absorbit în propria sa cugetare. Nu auzià nimic, absolut nimic altceva, decât pe el. Intunericul erà învăluit de întunerec: apa fără strălucire. Dar viaţa erà în vidul, care o purtà şi acest univers fu însfârşit produs prin puterea sa intelectuală. Dar cine ştie exact aceste lucruri? Cine ar puteà să le spue?

De unde vin aceste vietăţi? De unde vine această creaţie? Zeii au fost creaţi, fiindcă el a vrut să-i creeze: dar el, cine poate să ştie de unde a venit?... Veşnic, cunoscător a toate,

plin de voioşie totdeauna, raţional, pur, Brahma e inteligenţa şi fericire. La început el erà singurul.

El e cauza şi izvorul tuturor lucrurilor „Legea lui Mannu Eminescu n'a făcut decât a versificat filosofia lui Manonu. Partea care interesează însă ca poet e starea lui sufletească de adâncă deprimare, care să materializează printr'o anatemizare a vieţii, dispreţuind cu indignare şi blestemând pe cel binevoitor dintre oameni cu ultima energie. Concepţia lui pesimistă, despre lume şi viaţă. se realizează în această poezie, vehement, sacadat, îşi are izvorul tot în filosofia budistă. Iată o convorbire a lui Buda cu elevul său Purna.

Sunt oameni, zice Buda elevului, supărăcioşi. cruzi, furioşi, obrasnici. Dacă îţi aruncă în faţă vorbe rele, dacă se supără pe tine rău, ce vei crede despre ei?

— Dacă fac asta, zic că sunt oameni buni. că nu mă bat sau nu mă lovesc cu pietre.

— Dar dacă te bat şi te lovesc cu pietre?

— Sunt oameni buni, că nu mă lovesc nici cu bastonul nici cu sabia?

— Dar dacă te isbesc cu bastonul şi sabia?

— Sunt oameni buni. căci nu mă omoară.

— Dar dacă te omoară?

— Sunt oameni buni, căci mă scapă cu aşà de puţină durere, de acest corp murdar.

— Bine Purna, poţi să stai între necredincioşi.

Prin urmare şi la Gr. Alexandrescu şi la Eminescu avem acelaş subiect: o rugăciune către Dumnezeu.

Dar câtă deosebire! Umilit şi cucernic Alexandrescu, răsvrătit şi frondeur Eminescu. Unul cere o viaţă purificată, o viaţă virtuoasă, mulţumită că va răspândì adevărul şi dreptatea. celălalt cere nimicirea acestei vieţi fără nici un sens. Unul cere dela Dumnezeu dragostea lui eternă; celălalt o refuză şi cere dela Dumnezeu tocmai ceeace nu poate să dea, tocmai ceeace e în contradicţie cu idea divinităţii. ceeace, dacă ar da. ar micşorà, ar nimicì definitiv idea divinităţii. Dar tocmai prin aceasta să pune în evidenţă răsvrătirea lui sufletească împotriva vieţii, deci şi acelui ce a dat-o, pentru care nici nu are credinţă şi totodată să pune în evidenţă pesimismului lui profund. Nirvana. repaosul de veci. Pe când

poezia lui Grigore Alexandrescu e o odă, în care Dumnezeu pluteşte adorat dela început până la sfârşit. în poezia lui Eminescu avem o elegie, fiindcă interesul literar este pe nota lirică, starea intimă a poetului. care vrea repaosul de veci, nu rugăciunea ce presupune un sentiment de admiraţie pentru altul. ceeace aici nu există. In „Rugăciunea unui Dac“ poetul pune din nou în actualitate sentimentalitatea lui pesimistă, dar cu o energie şi vehemenţă, ce o găsim numai în satire. Sub pretextul unei rugăciuni. el adânceşte şi mai mult şi în chip cu totul original aversiunea de viaţă, repulsiunea pentru ziua de azi sau de mâine. Având valoarea simbolică, întru cât Dacul reprezintă pe Eminescu, se ridică deasupra poeziei lui Grigore Alexandrescu prin relieful concepţiei, cât şi prin gradaţia susţinută a sentimentului. Rugăciunea lui Grigore Alexandrescu are strofe, în ultima parte, care ţin ideа în loc, fără putinţa înaintării. pe când la Eminescu, poezia pleacă dela o idee generală, cosmogonică budistă, apoi se adânceşte din ce în ce până ajunge la: „Şi'n stingerea eternă dispar fără de urmă“. De altfel e un procedeu obişnuit lui Eminescu de a plecà din afară-înăuntru, trebuind să ajungă la stări sufleteşti *inhibitive:* pe când Alecsandri şi chiar Gr. Alexandrescu, în unele poezii. e mai explosiv. exultant fiind temperamente optimiste, senine.

Pornind ambii dela acelaş punct, ajung după propriile lor îndemnuri sufleteşti. unul la Odă. celălalt la elegie. fără să se mai întâlnească vreodată.

Gr. Alexandrescu. prin îndreptarea lui morală, speră în iubirea dumnezeiască ce nu vrea să-l părăsească o clipă. Eminescu refuză orice dar ce i-ar da Dumnezeu. cere nu numai repaosul de veci. dar o întreagă suferinţă pământească.

Pentru Gr. Alexandrescu viaţa purificată. inobilată de dragostea lui Dumnezeu, înfrăţită cu adevărul şi virtutea e un motiv de fericire pe pământ, deşì rugăciunea presupune nemulţumire, dureri; pentru Eminescu viaţa n'are nici un sens. Materia aceasta a trupului. cuibul atâtor deziluzii, trebuie distrus până în ultima fibră şi atunci, când voi concentrà dispreţul unanim asupra mea. când am plătit viaţa cu o crudă osândă, atunci să dispar în veşnicul repaos. E o elegie care subliniază mai mult ca oricare din poeziile lui pesimismul lui

filozofic, redat de data asta nu prin alunecarea înceată în adâncuri, ci prin accentul răsvrătirii care dărâmă, fără să construiască. Cu o energie vădită Alexandrescu clădeşte, pozitivează ideia divinităţii; cu o energie inegalată Eminescu desfiinţează ideia divinităţii, prin negaţia definitivă a vieţii, deşi pornesc amândouă poeziile lirice, dela acelaş punct: rugăciune concretizând odată cu asta, starea lui sufletească de iremediabil pesimism la Eminescu.

C. Gerota

PRĂBUŞIRI

S'a risipit pe'ntinsuri o bură de rugina
Ce ninsă stă'n frunzişul aramei, prin grădini,
Pe prunduri trece vara de-adâncă jale plină
Strângându-şi friguroasă comoara de lumini.

Incet se roade malul sub ape răzvrătite
Ce năvălesc în clocot din creştete de stânci,
Pe când neştiutoare, dorm pajişti veştejite,
Un somn profund deasupra prăpastiei adânci.

Fiori încep să treacă prin corpul caldei veri
Când iată: mal şi pajişti, rostogolite'n spasm
Se prăbuşesc cu huet în golul vastei seri.
Pe cer, balauri negri gonesc prin lumi de basm.

Nălucitoare teamă te prinde'n ghiare reci
Te sapă şi pe tine sub jale să te frângi
Şi simţi, când pe ruina trecutului te pleci,
Năprasnica nevoie în hohote să plângi!...

Lyan S.

IN GAZDĂ LA KIRA MARIGO [1])

Zilele următoare mă împrietenii numaidecât cu *Magotu* şi cu Nicu. De Gică nu m'apropiai prea mult. Erà o fire închisă, întotdeauna retras, nu se amestecà în discuţii şi nici în poznele celorlalţi. *Fetiţa,* căci aşa îl botezaseră, erà de o cuminţenie fără pereche, chibzuit în toate, ca un om vârstnic.

— Aici, ai s'o duci bine, îmi spuse *Magotu.* Eu unul, stau de trei ani: acum intru în al patrulea şi, slavă domnului, n'am de ce să mă plâng. *Mămica* e bună ca plăcinta cu mere.

— E văduvă de mult, madam Marigo? întrebai.

— Pardon, kira Marigo, îndreptă Magotu, să nu-i zici madam că se supără. Păi, or fi şase ani, de când a sucombat legitimul.

— Erà şi el grec?

— Ce grec, nenişorule? Român sadea! Il chemà Ionescu. A ţinut o băcănie, pe calea Unirii. O să-ţi povestească *mămica.*

— El, ştii, erà marinar, întregì Nicu, şi făceà curse dese la Salonic. Acolo a cunoscut-o, pasă-mi-te!

— I-a lăsat, cel puţin, cevà avere?

— Aş, nu prea cred. Altfel, n'ar luà băieţi în gazdă. Trăeşte şi ea de pe spinarea noastră, săraca!

— Da' casele, ale ei sunt, nu?

— Niet! Inchiriate, Da' le are ieftin.

Vrusei să întreb şi de Lopi ce fel de şcoală urmà, dar nu îndrăznii. Mă pomenii adresându-mă lui Nicu:

— Dar d-ta, Hristescule, eşti de mult timp aici?

— De anul trecut. Adică, cevà mai puţin, decât... confratele. Dumnealui e tartor bătrân, răspunse Nicu, maliţios.

---

[1]) Fragment din romanul „O iubire cum nu mai este".

Magotu nu-i răspunse. Ii aruncă numai o privire plină de dispreţ.

Nicu nu se sinchisì. Adăogă cu un zâmbet răutăcios:

— Şi o să mai şadă încă vreo patru, cinci ani, până când o isprăvì clasa opta.

Magotu drept răspuns, se uită mai întâi la ceas, apoi scoase din buzunar un carnet şi însemnă: „la 17 Septemvrie, ora 6^{20} insultat grav, urându-mi să termin şcoala peste cinici ani".

Rămăsei nedumerit.

— Dece îl notezi? — întrebai.

Zâmbind, Magotu desluşì cu importanţă, îngroşând cuvintele:

— Mă-sa mi l-a dat în primire. Mi-a spus să am grijă de el, să nu umble haimana, să nu se apuce de băutură, să nu se ţină de fuste, etc. etc. Eu răspund de educaţia lui, am făgăduit solemn! D'aia mi-am cumpărat carnetul. Face vreo prostie, se obrăzniceşte, tranc! îl însemn la catastif. Când vine mă-sa, i-l prezint: „poftim cucoană, cercetează şi aplică sancţiunile".

— Tâmpitule, eşti caraghios! strigă Nicu înfuriat. Magotu scoase din nou carnetul şi foarte grav însemnă: „la 17 Sept. ora 6^{25}, apostrofat: tâmpitule, eşti caraghios!"

Puse creionul în teacă şi tot aşa de grav vîrî carnetul în buzunar.

— Nu trebuie să te superi pentru un fleac, intervenii eu împăciuitor, pe lângă Hristescu.

— Cum să nu mă supăr? D-ta crezi că glumeşte licheaua asta? Ar fi în stare să spânzure pe tat-so, darmi-te... Stai, că ţi-o fac eu, hipopotamule!

Magotu neturburat. însemnă şi de astădată: „lichea şi hipopotam".

— Ţi-ai luat o sarcină cam delicată, insinuai. N'ar fi mai bine să ţii mereu carnetul în mână?

— O să-ţi mut fălcile, dobitocule! Şi Nicu se repezì întărîtat peste măsură să-l pocnească.

Prinsei de veste la timp şi-l împiedecai.

Magotu, imperturbabil, notă în carnet agresiunea.

...Adevărat. Nicu ăsta deşi mărunt de statură, aproape

pitic, erà plin de vioiciune, se întărîtà lesne și purtà rancună. Magotu însă erà croit din altă stofă. Oricât ar fi fost de provocat se stapânià. Nu răspundea decât... însemnând în carnet. Așà că harțele dintre ei se potoliau repede.

De câte ori nu încercase Nicu să-i fure carnetul! In zadar! Fie că dormià cu el sub pernă, ori îl ascundea cu grijă cine știe pe unde, dracul știe, nu erà chip de găsit. Ei veniseră c'o săptămână înaintea mea și carnetul destul de voluminos erà deja plin pe jumătate.

Intrarăm în casă câteștrei.

— A propos, știi să joci șah, Petrican? mă întrebă Magotu.

— Mă pricep. Aveți table?

— Are mămica. Hai să facem o partidă, că până la masă mai e.

— Bucuros.

Magotu aduse tablele. Ne așezarăm la o măsuță din colțul sufrageriei.

Potriviam piesele. când Kira Marigo apărù.

— Magotule, n'aveți lecții pentru mâine?

— Aș, mămicule. nici pomeneală. Incepem serios de abià săptămâna viitoare.

Apoi mă întrebà:

— Joci de mult?

— De vreo patru ani.

— Atunci ești *decan*.

Nicu își luă un scaun și venì să privească.

— Mă rog, fără chibiț, murmură acru Magotu.

— Scuzați. Eu privesc la domnu. Imi dă voie.

Incuviințai, firește.

Incepurăm jocul. După vreo zece minute partenerul meu erà mat.

— Ha! Mi-am găsit nașu', grăì Magotu scărpinându-se la ceafă.

— E prostuț. mititelul, îmi șoptì la ureche Nicu.

Magotu însă îl auzì și ca deobicei notă insulta în carnet.

Mai făcurăm o partidă, apoi încă una. Rezultatul, acelaș.

— Da joci... nu glumă. murmură tovarășul înciudat.

— Dă-i înainte regina şi o tură, zise Nicu, în batjocoră.
Partenerul se ridică, biruit.
— Lopi e mai tare. Ne bate pe toţi. Fă cu ea o partidă.
Primii. El se duse s'o cheme.
— E în curte. Citeşte cu Gică, sub nuc, îl lămurì Nicu.
Auzii pe Magotu de-afară:
— Lopi. joci o partidă?
— Cu cine?
— Cu d-nul Petrican.
— A, nu. Sunt ocupată. El a propus?
— Nu, eu.
— Nu pot, regret.
Magotu se'ntoarse:
— N'are chef dumneaei.

* * *

Masa de seară mai ales, se prelungea până târziu. Kirei Marigo îi plăceà să-şi facă siesta cel puţin un ceas şi nu suferea, în timpul acesta, să fie ridicată masa.

In seara aceia, Lopi bine dispusă, propuse:

— Magotule, ia zbiară, te rog, ca măgarii.

Goanţă, ca deobicei, n'aşteptă să fie rugat prea mult. Se ridică de pe scaun, foarte grav, dădù câţva paşi îndărăt şi făcând o plecăciune, anunţă teatrul:

— Imitaţiuni după diverse animale domestice.

Cătai la el, surprins. Ce-aveà să facă? Işi duse amândouă mâinile la gură, le strânse pumn, şi începù să răgească, cu icnituri repetate, întocmai ca urechiatele animale. Lopi pufnì de râs. Ii zărì dinţii albi, şi mărunţi ca mărgelele. Hohotiră şi ceilalţi cu poftă. Cât despre mine, râdeam cu lacrimi adevărate. Tot aşà şi Kira Marigo.

Pe faţa lui Magotu nu trecù nici măcar o luminiţă de surâs. Mereu serios şi grav, cotcodăcì ca găina, cântă ca cocoşul, apoi reproduse cât se poate mai fidel o scenă de dragoste între un cotoi şi o pisică, fireşte — fată mare. Miorlăì atât de lugubru încât gazdei îi venì rău de atâta râs.

— Termină odată, afurisitule, îngăimă ea, sfârşită, lăsându-se pe spate.

— Puţin coniac. doamnă, sării eu, grijuliv.

Băutura tare parcă o întremă.

Magotu profită de împrejurare ca să guste şi el un păhăruţ. După aceia îşi reluă locul şi anunţă deastădată:

— Cum plânge un copil de ţâţă!...

Luă o pernă şi înfăşurând-o cu un prosop, o ţineà în braţe, în dreptul pieptului desgolit într'o parte, ca să sugă — chipurile — copilul. Apoi începù să ţipe ca ţâncii, întâi mai potolit, apoi din ce în ce mai tare.

„Numărul" erà unul din cele mai izbutite. Deaceia îl lăsase, într'adins, la urmă. Cu toate astea nu stârnì ilaritate. Toţi zăceam pe scaune, istoviţi de râs. Până şi servitoarea care se strecurase în sufragerie fără să prindă cineva de veste şi ascultà rezemată de uşă. icnì, nevrut.

— Du-te dracului în bucătărie, potae! se răstì le ea, Kira Marigo.

Mihail Dumeş.

AUTOMNALĂ

Noaptea e rece ca o moartă;
Din geam în geam, din poartă'npoartă
Frunze roşii vântul poartă.

Pe străzi cu ziduri vechi şi roase
Ard felinare ofticoase
Cu geamuri sparte şi zoioase.

Prin vânt şi frunze'n cavalcadă
Trec singur eu, târziu, pe stradă
Cu paşi de stranie paradă...

Dumitru Cosma

MAURICE MAETERLINCK

> Rien n'est plus beau malgré l'angoisse et le tourment, que la bataille avec l'énigme et les ténébres.
>
> (E. Verhaeren)

I

Maurice Maeterlinck este fără îndoială una din personalităţile cele mai puternice ale artei şi culturei contimporane. Singurul supravieţuitor din pleiada acelor mari Flamanzi: Van Lerberghe, Lemonnier, Verhaeren, Rodembach, — deşi se formează la acelaş spirit francez, scrie în franţuzeşte şi iubeşte până într'atât pământul Franţei încât îl locueşte o bună parte din viaţa sa de până astăzi, — a fost mult timp considerat ca o enigmă, sau cu simpla curiozitate a unei valori exotice transplantate, având un caracter bizar şi incomprehensibil pentru conaţionalii lui Francezi în artă.

Explicaţia ar stă până la un punct, în forma intelectualităţii tradiţionaliste a raţionalismului artistic francez, în care în toate timpurile: retorica, logica, stilistica, preocuparea de a exterioriza frumos şi clar — mai ales ideile şi mai puţin sentimentele, — a format un anumit climat artistic în care curentele şi precursorii străini au circulat ca simple precipitaţiuni sau incidente meteorologice iscate cu neregularitatea fenomenelor fizice şi provocate numai de cauzalitatea spiritului şi a mediului Francez, ca singurul element capital şi important în manifestarea lor.

* * *

Când Maeterlinck vine la Paris, îndemnat şi el de aceeaşi prejudecată comună care explică migraţiunea străinilor din toate vremurile către acelaş Oraş-lumină, atât de propriu ca mediul omului de ori şi unde, — psihologia artistică a vremii eră din cele mai curioase:

In literatura poetică. romantismul acel așa numit „mal du Siecle“, după ce avusese o etapă de înflorire și de durată surprinzătoare, își mai păstrà ultimele escale, refugiindu-se în rândurile burgheziei elevate.

Neoromantismul. un hibrid născut înainte de vreme sub forma simbolismului inițial aparținând unei minorități, nu puteà să se cristalizeze, din cauză că animatorii lui erau încă suspectați de „import străin“, atât de refractar spiritului francez [1]).

In majoritatea opiniei publice stăruia încă puternic, aroma și vitalitatea versurilor clasice și romantice cu caracterul lor prozaic de raționalism subiectivat, de lirism melancolizat la exces și de exteriorizare retorică încărcată de prețiozități.

In teatru deasemenea, retorica lui Corneille și Racine ca și a lui V. Hugo nu puteà îmbătrânì și încă erà cultivată cu respectul lucrurilor de care te leagă amintiri, pentru care ai un deosebit cult, ori de câte ori le scoți din scrinurile vechi Aceleași subiecte veștejite, cu vocabularul lor format din tirade declamatorii. mișcà și interesà majoritatea opiniei franceze ca și cu 50 de ani în urmă.

In filozofie. misticismul creator și inovator al lui Bergson deopotrivă de vital și optimist, deșì opus filozofiei romantice și pesimiste germane, erà fără motiv privit cu indiferență. Rațiunea. idolul din orice vreme al mentalității specific franceze, se ridicà cu îndarjire împotriva sensibilității sub orice formă s'ar fi manifestat ea. J. J. Rousseau din cauza sentimentalismului său, erà uitat aproape până la negarea existenței, pe când Voltaire dimpotrivă, erà încă un zeu consacrat tocmai prin lipsa lui de umanitate sentimentală. prin disprețul lui față de forțele misterioase ale subconștientului și mai ales prin izgonirea din opera lui a sensibilității, cari ori cum se înfățișà și ori de ce grad erà. treceà drept o slăbiciune.

* * *

[1]) Se cunoaște strădania continuă de a i se atribuì lui Mallarmé origina anglo-saxonă a operei lui și a i se explicà evoluția ei prin temperamentul nordic. tenebros și puțin inteligibil, utilizat de el.

In această ambianță, în care persistă încă cultul formei şi al ideilor învechite, alături de care stăruia timid încercarea de regenerare a unor inițiați, destul de reduşi ca număr, Maeterlinck vine cu o largă şi omenească înțelegere pentru toate manifestațiunile spiritului. să renoveze mediul literar francez juxstapunând peste spiritul lui agitat. poezia și simțirea unui temperament nordic ponderat și persuasiv.

El are alături de precursorii artei noui autohtoni. dar mai accentuat decât ei, intuiția că adevărata poezie este cea interioară [1]), prin o noutate de teme desigur stranii dar apropiate de suflet, prin o puritate de sensibilitate artistică încă neatinsă şi prin exteriorizare adecuată de o simplicitate surprinzătoare.

Maeterlinck evocă ceeace e mai puțin precis şi cunoscut: „subconștientul". El simbolizează ideia, dându-i un vesmânt de melancolie. un colorit mistic, sentimental și religios.

Pentru sensibilitățile de cea mai slabă intensitate, are o receptivitate pură și singulară. In expresie, înțelege că limbajul are o valoare mai puțin demonstrativă ca însăși mișcarea sufletească, iar ritmului și sonorității exterioare pe care le cultivau simboliştii Francezi, el le preferă pe cele lăuntrice cu rezonanțe mai stinse și deci mai muzicale, mai rafinate şi mai sugestive.

Analiza stărilor sufletești, cu senzațiile lor multiple și variate, cereau subiectivizarea lor prin alte mijloace decât cele întrebuințate de simboliştii Francezi, cari erau încă influențate de prețiozitatea parnasiană şi de muzicalitatea romantică, adică prea sonore, prea precise şi prea clare.

Acele imagini ale sufletului. pe care Maeterlinck le compară în lumea materială cu simple reflexe abia conturate pe oglinda mohorîtă a unui lac părăsit, implicau pentru exteriorizarea lor o tehnică de vis sau o tehnică muzicală, în care cuvintele, refrenul, obsesia unei fraze ca şi repetarea unui leit-motiv, trebuiau să corespundă prin simplicitate, prin pauzele de tăcere și prin rezonanțele lor stinse celor mai delicate stări sufletești.

Aşadar. el împrumută simbolismul ca procedeu și mijloc

[1]) Acelaş lucru îl susține şi astăzi P. Claudel care neagă poeziei franceze contimporane autohtone, preocupările explorărei interioare.

artistic propriu de a exterioriza acest nou material artistic, de care se serveşte în întreaga producţie a operei sale.

In filozofie Maeterlinck este un agitator de idei.

El e tot atât de minuţios observator al realităţii obiective ca şi al celei subiective; acele cărţi de pură cercetare ştiinţifică cum sunt „La Vie des Abeilles" şi „La Vie des Termites" învesmântate de cele mai elevate consideraţiuni abstracte, sunt o dovadă peremtorie. El priveşte viaţa cu o profundă curiozitate, cu o misterioasă simpatie şi după cercetări migăloase ajunge la concluzia raţională, că nu putem vedeà lucrurile care ne înconjoară decât în reflexe şi enigme. El e stăpânit de o adevărată hipnoză. aceia de a puteà percepe dincolo de limanul simţurilor, — şi în aceste condiţiuni tema lui centrală este de a stabilì ca scop final, o continuitate între suflet, corp şi divinitate.

In opera filozofică pretutindeni gânditorul este covârşit de poet: deaceea mersul gândirii lui nu se face după o desvoltare logică şi nici într'o continuitate dialectală. El îşi exprimă gândirile prin eseu, formula cea mai fericită pentru contribuţiunile spontane, obsedante, variate şi multiple ca şi stările de conştiinţă ale sufletului său şi într'o tehnică proprie muzicii, cu pauze mai mari sau mai mici pentru a valorificà sufletul notelor, cu reluările leit-motivelor şi cu farmecul concludent al finalurilor melodice. Temele acestor eseuri filozofice sunt mereu consecvente: deşì variate ca subiect, ele au o origină comună şi sunt alimentate permanent de aceeaşi stăruitoare introspecţiune.

In teatru ca şi în filozofie artistul domină.

Subiectele preferate se menţin dealungul producţiei lui cu o curioasă constanţă, ceeace se poate exprimà în următoarea sintetică formulă: „Drama subconştientului, organizată de un spirit eminamente conştient".

Ca esenţă filozofică al structurii lor, el înfăţişează *tragicul* sau variatele lui forme: semne, prevestiri, fioruri necunoscute ale aceluiaşi imanent Destin, susţinute toate, de o acţiune enigmatică.

Pentru realizarea acelei profunde sugestii pe care o degajează cu prisosinţă toate operele lui dramatice, Maeterlinck utilizează ca procedeu, mai întâi creiarea unei atmosfere, a

unei ambiante turburătoare adecuată sentimentului pe care dorește să-l înfățișeze; apoi, o acțiune de concentrare sintetică de o simplicitate remarcabilă — prin realizarea pe o singură pagină dramatică a unor atât de variate sentimente: setea de a ști, dezolarea, chinul îndoelilor, renunțarea sau resemnarea.

* * *

Cu toată această aleasă însușire de explorare filozofică profundă, cu toată subtilitatea și finețea lui de analiză, Maeterlinck rămâne înainte de orice un mare liric și un temperament rafinat și sintetic.

Reacțiunile lui contra retorismului, lipsa lui de insistență vizibilă în compunere, năzuința necontenită a cercetării sufletului, intuiția clară a propriilor lui sentimente, sensibilitatea mai ascuțită a instrumentelor de introspecțiune — și pentru toate acestea, forma strânsă și lapidară, de o rezonanță cu totul deosebită de a celorlalți simboliști Francezi, — toată gama acestor însușiri personale, a renovat în ciuda oricărui sentiment șovin, literatura și spiritul artei franceze contimporane.

Evoluția acestui mare inovator nu este încă împlinită. Punctul la care a ajuns nu îngădue încă o concluzie de clasare și etichetare. Până acì se poate concretiza, că în filozofie a integrat o formulă nouă, care constă din definirea spiritului nu atât în natura sa, cât mai ales în funcțunile sale: iar că în literatura poetică și dramatică, a adus inovațiuni de fond și formă, care vor contà ori care ar fi climatul artistic viitor al evoluției operei de artă.

* * *

Maeterlinck a fost contestat cândva și poate uitat puțin astăzi. Așadar un studiu asupra lui ar păreà mai puțin interesant și oarecum inoportun.

Dacă într'adevăr erà de după răsboiu alături de marile transformări materiale suferite și a noilor aranjamente create și adoptate de oameni, cere ca noile idei să susție o mentalitate nouă, o sensibilitate aparte și o estetică adecuată, nu este mai puțin adevărat că evocarea unui mare inovator nu

poate fi de prisos, chiar dacă aparent opera lui n'ar mai corespunde în totul postulatelor artistice de astăzi.

* *

Nu vom putea negà niciodată adevărul banal că starea actuală nu este decât o rezultantă a stărilor anterioare şi că marile prefaceri ale unei epoci materiale sau spirituale, nu pot fi explicate decât în legătură cu trecutul. Pătrunderea mai intensă a realităţii, are nevoie de recunoaşterea temeinică, de aprofundarea şi uneori de revizuirea valorilor trecute, din care a purces — şi tocmai în vremea noastră tendinţa unor opere de a ne ridicà deasupra noastră înşine, de a realizà aceà „elevaţie morală", e cum nu se poate mai bine venită. Şi opera lui Maeterlinck este una din puţinele, din categoria acestora.

Cu drept cuvânt deci R. de Gourmont cu mulţi ani în urmă zicea despre ea: „De poèmes ou de philosophie, la littérature de M. Maeterlinck vient toujours à une heure ou nous avons le plus besoin d'être surélevés et fortifiés [1]).

Şi această influenţă de supraînălţare şi împuternicire ar fi suficientă — mai ales în situaţia de azi — pentru justificarea preocupărilor noastre.

Dar opera atât de bogată şi de variată a acestui subtil poet şi gânditor, se impune cercetării din orice vreme, pentru următoarele motive:

Mai întâi, din cauza emoţiunii artistice deosebite şi unice pe care o degajează cu o intensitate aproape constantă şi care însemnează un punct culminant şi curios în evoluţia poeziei şi gândirii contimporane;

Al doilea, ca tendinţă filozofică relativ nouă care îmbrăţişează gândirea pură sub aspectele ei cele mai variate şi subtile, cu tendinţa de a reconcilià setea de cercetare a sufletului omenesc, cu renunţarea aproape completă a ştiinţelor pozitive dincolo de limita cunoscutului sensibil (dogma pozitivismului dela 1860, ca şi cel dela începutul secolului al 20-lea).

Al treilea, din cauza profundei umanităţi pe care o cuprinde şi o degajează poezia şi gândirea maeterlinckiană al cărui lirism pe de o parte şi a cărui preocupare de a cercetà

---

[1]) Citat de M. Esch în L'Oeuvre de Maurice Maeterlinck, pag. 8.

misterul lumii necunoscutului pe de alta, sunt comune sufletului omenesc de ori și unde.

Această afinitate, de o esență aproape religioasă și o etică creștină, a fost apreciată cum nu se poate mai just și exprimată cu multă poezie de M. Esch. un comentator subtil al poeților Flamanzi cari vorbind de Maeterlinck și Verhaeren, spune printre alte elogioase aprecieri:

„L'un et l'autre nous ont appris à nouveau à aimer la trame grise des jours, et a cherchez dans l'exaltation par l'admiration le secret de l'humble bonheur quotidien. Et voilà pourquoi ils sont si près de nous"[1]).

* * *

Cu toate că scrierile lui Maeterlinck, a făcut obiectul unei opere voluminoase de literatură critică și cu toată faima de care se bucură acest mare scriitor, el nu a fost cunoscut și înțeles cum se cuvenià.

„Cea mai mare parte a studiilor și articolelor ce i-au fost consacrate — zice Louis le Sidanier, cuprind sau banale aprecieri elogioase, mai mult sau mai puțin amfigurice asupra pretinsei lui evoluțiuni, sau sterpe incriminări înăcrite de anumite concepțiuni tradiționale"[2]).

Cele mai din urmă sunt interesante studiului nostru și deaceea menționăm o parte din ele chiar aci.

In poezie, temele lui favorite, acelea care privesc necunoscutul și misterul vieții interioare, au fost socotite ca morbide.

„Mélancolie assoupissante et douce d'ailleurs parfaitement malsaine" zice Jules Lemaître, iar Max Nordau, mai crud și mai categoric, le numește „stigmate ale degenerescenței": Simbolul și enigma sunt găsite nebuloase, ritmul și forma versurilor, simplicitatea facturei și procedeele, artificiale: iar concentrarea uneori excesivă. Peste tot se recunoaște virtutea unui lirism nou, însă prea dulceag exprimat și prea monoton susținut.

In teatru, teme noui și interesante, plasate însă într'un

---

[1]) M. Esch. Maurice Maeterlinck et son Oeuvre, pag. 8.
[2]) Louis Le Sidanier M. Maeterlinck, pag. 6.

cadru fantomatic, cu o desfăşurare convenţională mai mult de idei decât de fapte, lipsite de conflictul dramatic nexul concepţiei teatrale autorizate; iar în filozofie, opiniuni fundamentale lipsite de discernământ, dogme influenţate de o metafizică perimată şi un misticism neo-clasic îngropat de mult sub pulberea uitării. odată cu ultimii stoici Greci şi Romani.

In ce măsură aceste obiecţiuni sunt temeinice şi care e partea lor de adevăr, vom încerca să arătăm mai departe. In consecinţă vom face câteva consideraţiuni generale asupra evoluţiei artistice a marelui scriitor şi o expunere succintă şi cronologică a principalelor lui opere. Vom indica apoi principale izvoare. caracterul sensibilităţii artistice, ideile directoare în mersul gândirii, procedeele de realizare. etc., cu scopul final de a degaja din această operă aşa de variată şi bogată, ceeace ea cuprinde mai specific ca elemente fundamentale, mai remarcabil şi mai personal ca realizare şi mai profund uman ca filozofie.

(Va urma)

Epaminonda Arghiropol

TRADUCERI DIN M. MAETERLINCK

POEME

SERĂ CALDĂ

O! seră în mijlocul pădurilor!
Păduri cu porțile deapururi închise!
Cu tot ce aveți sub bolți și-'n abise!
Asemeni celor aflate în sufletul meu!

Gândirile unei prințese flămânde.
Plictiseala unui matelot în pustiu,
O muzică de alămuri care cântă târziu,
Sub ferestrele unor bolnavi fără vindecare.
Plecați în colțurile cele mai calde... la mare,
S'ar svonì că o femee a leșinat la seceră în soare,
In curtea ospiciului au poposit chervane sub cer;
Departe, trece un vânător de avânt, devenit infermier.

Cercetați firea lucrurilor la lumina lunii!
(Ah nimic nu-i potrivit nici statornic în mersul lumii!)
Colo s'ar zice că e o nebună înaintea judecătorilor ei,
O navă de răsboiu cu pânzele în vânt navigă pe canal,
Păsări de noapte se odihnesc pe crini,
Un glas chiamă ostenit în namiezi,
(Departe sub clopotele adormite 'n livezi!)
Un popas de bolnavi s'a așezat în livadă,
Și un miros de eter îmbată ziua plină de soare.

Doamne! Doamne!
Când vom aveà în sera caldă,
Și ploaie și vânt și zăpadă!...

OFRANDĂ OBSCURĂ

'Ţi-aduc lucrarea mea prihănită,
Asemeni visurilor celor sfârşiţi,
Şi luna luminează furtuna pornită
Peste fauna atâtor căinţi:

Şerpii violeţi ai visurilor trecătoare
Cari se încolăcesc în somnul meu sbuciumat,
Dorinţele mele încununate de spade,
Lei înnecaţi în lumina de soare,

Crini în fundul apelor depărtate,
Mâini strânse la plecare fără revedere,
Şi tulpini roşii de ură şi de durere
Intre doliurile verzi ale iubirei fanate.

Stăpâne, fie-ţi milă de cuvânt!
Lasă rugile mele înăbuşite
Şi luna împrăştiată în ierburile vestejite,
Să cosească noaptea, dintre cer şi pământ.

FRUNZIŞUL INIMII

Sub clopotul de cristal albastru şi fin
Al melancoliilor mele obosite,
Durerile mele uitate şi nedesluşite
Se împietresc puţin câte puţin:

Vegetaţiuni de simboluri venale,
Nuferi înăbuşiţi de plăceri prihănite,
Frunzele de palmier ale atâtor dorinţe neîmplinite,
Ierburi reci, liane moi sensuale.

Singur un crin îndreaptă dintre celelalte,
Palid şi firav în svelteţa sa elegantă,
Inălţarea-i împietrită şi înceată
Către frunzişurile îndurerate,

Şi în lumina pe care o revarsă roz-albă
Ca o lună, alintător şi discret,
El ridică către cristalul albastru, încet,
Mistica sa rugăciune umilă şi albă.

AQVARIUM

Vai!., făgăduinţele mele nu duc
Sufletul meu pe ţărmuri de pleoape,
El a coborît în reflexul de ape
Al rugilor sale,...

El e în fundul ochilor mei deapururi închişi.
Şi numai suflarea-i ostenită şi caldă
Ridică încă spre oglinda apelor,
Crinii săi de zăpadă.

Buzele sale în adâncul durerilor,
Par a fi închise cu mii de zăgazuri,
Şi le văd căutând dornic florile
Cu tulpini oscilante ş'albastre

Degetele lui îmi luminează privirea,
Urmând linia incoloră şi abia conturată
A crinilor săi nescuturaţi niciodată
Şi morţi în muguri neînfloriţi.

INTENŢIUNI

Ai milă de privirea-mi trudită,
In care sufletul îşi deschide roze speranţe,
Şi'n care bolnavele stanţe,
Mor în amurguri tăcute...

Fă ochii mei umezi de ape
Şi crinii lor fă-i să oscileze în unde de lacrămi,
Pune-mi virtutea pe palida-mi frunte
Şi reflexu-i coboară-l în stinsele-mi pleoape...

Părinte!..., buchete de flori dezolate
Impletesc cununa-ţi divină de nufăr
Şi mâini diafane de îngeri agit' (ca să sufăr)
In ochi, apele atâtor regrete târzii şi fanate.

Şi florile lor se deşteaptă sub magice semne
Se risipesc veştejite în lacrămi albastre
Şi sufletul meu ridică, în sbor de lebede albe,
Aripi blazate de pleoape în ritm de clipiri funerare.

CÂNTECE

I

ROMANȚA FECIOAREI DIN „*SORA BEATRICE*"

Fiecărui suflet care plânge'n taină
Și greșelei care-i numai trecătoare,
Le deschid în noaptea fără de prihană,
Mâinile-mi curate pline de ertare.

Nu-i păcat acela care fără teamă.
Vine ori și unde când iubirea-l cheamă;
Nu e suflet care să prefere moartea,
Când iubirea-i plânge la fereastră noaptea.

Căci dacă iubirea se îndepărtează
Spre alte limanuri mult mai fericite,
Lacrămile plânse'n clipele trăite
Rămân lângă mine și mă'ncurajează.

II

Cele șapte fiice ale lui Orlamond,
Când văzură'n noapte zeița ucisă.
Cele șapte fiice ale lui Orlamond,
Căutară'n grabă o poartă deschisă.

Ele aprinse-îndată cele șapte facle,
Se suiră'n turnuri, rătăciră'n noapte,
Printre patru sute săli negre, deșarte,
Fără să găsească ziua'nici o parte...

Desnădăjduite coborîră atunci,
In peştere sonore, umede şi-adânci;
Şi găsiră acolo sub o închisă poartă,
Cheia cea de aur, cheia fermecată...

Printre stânci privîră cum oceanu-şi suie,
Către ele în spasmuri apă'ntunecată
Şi de frica morţii au bătut în poartă,
Fără să îndrăsnească poarta s'o descuie.

III

Când eşì amantul
(Am auzit poarta),
Când eşì amantul
Ii surâdeà soarta...

Dar când el sè întoarse
(Văzui lampa stinsă),
Dar când el se întoarse
Un altul intrase...

Ş'am văzut cum moartea
(In noaptea adâncă)
Ş'am văzut cum moartea
Il aşteptà încă...

Epam. Arghiropol

MINUNEA!

— Şi aşă precum spui, zîci câ ai auzît şî Sfinţia-ta Maică Pelaghio „di minunea aiasta?

— Am auzît, Maică Timoteio, dă... d'a iacă, nu'mi vine a crede; şi totuşi ia întreabă mata şî pi Sf-ţia sa Maica Epraxia, că doară era cu mine alăturea.

— Şî cum geme Maicuţă? — îndrăsneşte să întrebe Maica Tomaida — maică tânără şi neîncrezătoare în tainele mormintelor.

— Ia... aşă... cum jeme omu, când are o greutati pi chiept, aşa ca un năduf!... Doamne fereşte, că doară aista-i vr'un blâstăm, că toată lumea ştie, că Maica Frusâna Buduroiu îi moartă dii şăpti ani!...

— Şî apoi ci dacă-îi moartă di şâpti ani? — prinde a spune ţanţoşe Maica Timoteia.

— Ii-o hi putrezît straile di pi ie, da trupu nu, şî di-aceia ghetu suflet geme, că nu poati scapa di cătuşele cărnii şi ale grăsîmii... că mult erà grosană gheata râposata!...

— Apoi dacă o hi aşa, în noaptea aiasta oi merge şi io cu Sf-ţiile Voastre, să videm minunea cu urechile noastre! — hotărăşte eroic Maica Tecla, al cărui cuvânt îi ascultat cu sfinţenie de cele câte-va Maici, care prinseră sâ-i spuie *în sicret* că, la mormîntul Maicii Frusîna Buduroiu, dupe toaca de utrenie, se aud gemete, ca de creştin când moare.

După toaca de utrenie, cele câteva maici, înarmate cu câte un felinăraş, a cărui lumină tremură ca un licurici, sue încet — cu oare-care opinteli, — ca nişte stafii negre, una după alta, coasta dealului din dosul mânăstirii, unde e aşezat ţintirimul călugăriţelor. Din vreme în vreme, se opresc, aşteptându-se una pe cealaltă, căutând şi ascultând mereu cu urechia la pământ.

— Io zîc — începe pe șoptite Maica Gàfiea — că de-o hi așa, cum spuni Maica Timoteia, mai ghine ar hi să dăm di vesti la Stăreții, șî să disgroape hoitu, și numai așâ, ghietu suflet o pute să'și iei sboru în lumea drepților!...

— Ba aista nu, mai di grabă, i-om face o bortă în raclă, ca să răsufle sfântu duh, că ghiata răposată, nu credea în lumea di apoi, și pintru aiasta să chinuește și geme duhu ei! hotărâște cucernica Maicâ Timoteia, care e un fel de cioclu al mânăstiri.

Ajunse la poarta țintirimului, maicele se lasă jos pe iarbă, nu de oboseală — da parcă li-s'o părut că un gemăt ar fi ajuns până la ele. Stau ca oile, lipite spate în spate, cu felinarele ascunse în iarbă, când un gemăt, pornit parcă din adâncuri, le face să se culce la pământ, făcându-și în grabă semnul crucei. Un cloncan mare, negru, trece fâlfâind pe deasupra lor, și parcă în sbor le atinse pe toate cu aripele lui, deschise ca un evantaliu.

— Ia... ai auzît Maicâ Gàfie?

— Auzît... Maicâ Pelàghio!

— Oare să hie duhu Maicii Buduroiu care ne-o atins așa!

— Dapoi-cinea? Ia colea în direptu ista, îi mormântu ii. Na, vezi... parcă mișcâ cineva, lângă zaplaz.

— Hai într'acolo! — le îndeamnă Maica Tecla.

— Da mai ghine ne-am întoarce! — zice prudentă Maica Epraxia.

— Dec, că nu ne-o gătui Buduroaia — răspunde, voinicoasă, Maica Timoteia — Câti sufleti o trecut prin mâinile meli, nu am hire di păr în cap!...

Șî fără a mai ține seamă de protestările celor-lalte, cele trei maici din frunte, pornesc dincotro veneau gemetele. Maicile cele-lalte fie de rușine, fie din curiozitate se iau și ele pe urma Maicei Timoteia. Bâjbâind prin bălării și câlcând peste crucile de lemn, putrezite și răsturnate la pâmânt. Maică Timoteia mergând 'nainte ca un „eceleror" cu luminița din felinar ridicată deasupra capului, zărește la o mică distanță, o namilă mare, neagră, culcată în toată lungimea corpului pe mormântul Maicăi Buduroiu.

Incremenită, se oprește în loc, și cu gâtul strâns de spaimă șoptește celor ce veneau în urma ei:

— Văleu... ia... o... o eșît Buduroaia din bortă!

— Oare ie o hi?, — întreabă îngrozită Maica Găfia, ascunsă la spatele maicei Timoteia.

— D'apoi cinea?

— Dacă am strîga-o pi numi? — își dă cu părerea Maica Polixenia.

— Herita sfântu... să nu strâgi mortu pi numi că să rîsîchieşti tăt, şi ne-am băga sufletu în iad, di giaba!

— Atunci ci facem?

Și namila neagră, culcată pe mormânt, simțind ceva, în jurul ei, prinde a se mișca greoi, gemând de greutatea corpului ei masiv.

Maicele înțepeniseră deabinelea, felinarele se stinsese căzându-le jos în iarbă, și un întuneric înfiorător domnea acum în jurul lor. O trosnitură cumplită și namila simțind primejdia, se ridică în sus, părând nespus de mare în puterea nopții. Apoi începu a răsufla pe nări, așa de puternic, că parcă cine știe ce uragan strașnic se deslănțuise peste bietele maici, care nebune de spaimă și urlând înfiorător, veniră de-a berbeleacul, una peste alta, pe toată coasta dealului, rupând-o apoi la fugă până în poarta mânăstirei.

La poartă, supt clopotniță, Vasile clopotaru — poreclit și Râșchitoru — auzea, parcă prin vis, răcnetele maicelor, dar fără să se trezească bine, pomeni în gând o sudalmă, trăgându-și sumanul peste cap.

— Scoală Râșchitorule, să vezi gninunia! Sculați c'o inhiet Maica Frusina Buduroiu...

Și mânăstirea toată să trezi în clopotele Râșchitorului și în urletele Maicilor Timoteia, Găfia, Epraxia și Pelaghia. In câteva clipe, o legiune de maici — care îmbrăcate pe jumătate, care fără camelaucă reglementară, cu Râșchitoru în frunte, înarmat cu topor, frănghii și alte unelte de apărare, porneau spre mormântul cu minunea!

— Numai di nu-o prinde a cânta cucoșu, — zîce Râșchitoru curagios — că apoi o ieu io pi maica în brațî și oi sătura-o di plimbare!

Ajunși la ținta expediției lor lugubre, cu foarte mare li-

niște înaintau cu toatele pe brânci, târîndu-se ca șopârlele, din diferite direcțiuni, după comanda și planul Râșchitorului, ca să poată încercui mormântul și moarta să nu le scape. Namila, care deși culcată simțind că nu va fi lăsată în pace, să ridică brusc, proptindu-se bine în picioarele dinainte și cu capul între umeri își făcu vânt, sărind și călcând în picioare, ca o turbată, peste cei, care cu burta la pământ, stăteau gata să o înhațe... Ca o nălucă, fiara sălbatică o sbughi peste zidul țintirimului, spărgând văzduhul cu mugetele ei sălbatice...

A doua zi, toată mânăstirea vuia de minunea de peste noapte. Râșchitorul cam afumat, într'un cerc de vizitatori, explica cum s'a întâmplat.

— Ia capu gneu prost,... sî mă ieu io, după niște fâmei „slabi la minte,..... auzî D-ta comèdie, să mă puie pi mini în cârcă cu Buhaiu Mânăstirii!

Văratic, Iulie 1930. Alice Sturdza

SUB FLORI DE LUNA

Așa ca'ntr'un vis pare cerul
Și's toate ogrăzile'n floare
Sub luna ce lunecă albă,
Atâta lumină mă doare.....

Tăcut ca'ntr'un vis de lunatic
Pe alei înflorite de lună
O cale din vremuri pierdute
O caut, trecutul să-mi spună.

Spre alte nopți palizi de lună
Se'ndreaptă a dorului vrere,
Căci sponul apuselor vremuri
O clipă trecutului cere.

Stingher în ogrăzile albe
Simt umbre trezindu-se'n mine
Prin noaptea imensă, pustie
Trecutul s'apropie... vine!...

Lyan S.

Iubite domnule Bianu,

Incă din anul trecut stau la gânduri dacă să-ţi scriu ori ba despre ceeace-ţi scriu acum. De multe ori m'am pus să încep şi tot de-atâtea ori m'am tras îndărăpt; îmi ziceam: „tocmai eu, oare. îndrepta-voiu lucrurile?" De data asta. însă. „biruit'au gândul", şi aşa m'am pus să-ţi scriu, cu încredinţarea fiind că. cel puţin. vei primì cu bunăvoinţă aceste rânduri.

Este vorba de pornirea dela noi, încă cu mulţi ani înainte de răsboiu, de a schimbà oficial numirile de locuri din România regăţeană. iar acum mai vârtos şi pe cele din ţările cu care ne-am intrupat.

1. Vechiele legi administrative. deşi prefăcute in cursul timpurilor, păstraseră totuş, ca adevărate documente, numirile topice, ajunse până la noi, din neam în neam. Iată, însă, că Vasile Lascar, în scurtul său ministeriat, prin noua sa lege administrativă (Monitorul oficial din 1 Maiu 1904), aduce. în ce priveşte toponimia, cele mai vajnice prefaceri ce se pot închipuì. Anume el desfiinţează numirea străveche de *plaiu* pentru partea muntelui şi hotăreşte că şi *plaiurile* să fie numite tot *plaşi*, spre a nu se încurcà cu două numiri pentru aceeaş noţiune. Dar. pentru Dumnezeu! Numirea de *Plaiu* este străvechie; prin ea putem decumentà, din timpurile cele mai înapoiate. nu numai desfăşurarea geografică a ţării ci şi pe cea istorică. precum este întărită prin scriere.

Domnii Ţării Româneşti purtau în titulatura lor şi pe aceea de *Domn al plaiurilor;* şi este documentat că prin noţiunea de *plaiu* din această titulatură trebuie să înţelegem, pentru timpurile mai vechi. şi plaiurile de peste Carpaţi. în părţile Făgăraşului şi Haţegului. Cu numirea topică de plaiu

la îndemână, şi cu documente scrise în ajutor, poate că istoricul descopere, în acele părţi, aşezări româneşti străvechi de dinainte de venirea Ungurilor şi de lăţirea lor în Transilvania; că, după lăţirea lor, domnişorii români de acolo, descălecând Ţara Românească, şi-au păstrat în titulatură şi pe aceâ pe care o avuseseră dela plecare, adeverind, prin aceasta, dreptul lor de proprietate sau de stăpânire cel puţin peste unele locuri de peste munţi: iar că în unele acte de danie lor din partea unora din Regii Unguri, trebuie mai degrabă să vedem nu atât o danie ci o întăritură a unui drept mai dinainte avut, adică o recunoaştere a acelui drept.

Pe timpul lui Ştefan-cel-Mare, contingentele de ostaşi dela munte purtau numele de *plăieşi*, şi plăieşi, acei puţini câţi vor fi fost, au fost aceia cari apăraseră Cetatea Neamţului împresurată de Sobietzki. Noi de acum, care trăim numai din copiarea dela alţii, mai lesne ne-a fost a zice: „regimentul 1 de vânători de munte“, după franţuzeşte „chasseurs alpins“, în loc să spunem pe româneşte: „regimentul 1 de plăieşi“. Nimic naţional, totul copiat.

Mitropolitul Dosofteiu, în ale sale „Verşuri...“ (Kogălniceanu, Letopiseţele..., ed. 2. III. p. 326), istoriseâ:

Pre Roman Voevoda i direaptă credinţă;
Aceasta ce se scrie: din plaiu pănă'n mare
Stăpân samodrăjavnic şi domnitoriu tare.

Mitropolitul Dosofteiu, scriind aşa, a avut desigur înaintea sa, hrisoave dela Roman Vodă I care puneâ, cu adevăr, în titulatura sa şi pe aceâ de „...domn din plaiuri până la mare“.

Leonhard Böhm, un şvab din Banat, în interesanta sa scriere şi pentru noi Românii, „Geschichte des Temeser Banats“, Leipzig 1861 (la Otto Wigand), istoriseşte (I, 242) că, în Iunie 1738, arhiducele Franz, urmărind, cu armata sa, pe cea a Turcilor aflată spre Mehadia-Orşova, s'a rătăcit prin munţi de nu mai ştiâ cum să iasă; un român din partea locului l-a îndreptat pe drumul drept, şi Böhm adaugă că acest român:

> fu răsplătit, iertat şi făcut căpitenie, cu sâmbrie anuală, a *plăieşilor*, cari erau întrebuinţaţi pentru urmărirea hoţilor. Acest om se numiâ Petru Vancea (Peter Vancsa) şi trăi apoi încă mult timp în Banat.

Iar în notă, autorul mai spune:

Câţiva ani după aceea. Impărăteasa Elisabeta puse să se clădească, spre cinstea U. L. F. (nu ştiu ce e aceasta), o bisericuţă (Kapelle), a căreia pisanie cuprinde amintirea acestei întâmplări.
Iată, dar numirea de plăieş adeverită, şi încă cu cinste şi în Transilvania, pentru un corp de trupă militară-administrativă.

Mitropolitul Ţării Româneşti poartă, încă din vechi timpuri, în titulatura sa şi pe aceà de „exarh al plaiurilor", în zilele noastre cu totul nesocotită, deşi este întărită prin legea din Decemvrie 1872, care a respectat tradiţia. Rostul acestei titulaturi nu este încă lămurit în istorie. Din neînsemnatele mele studii, din nenorocire prea târzii, lucrurile ar sta cam aşà: este fapt documentat că Bulgarii domniseră — în chip încă nelămurit — un răstimp până în secolul 9 şi peste vechea Dacie, cu părţile răsăritene româneşti. Erà, dar, firesc ca, cu acest prilej, şi episcopii, mai târziu patriarhii dela Ohrida să-şi fi întins şi dânşii jurisdicţia bisericească pe acolo, pre cât au putut: că, pentru aceasta, ei să fi trimis un „exarh", după numirea din organizaţia bisericească alcătuită pentru întâia oară din secolul IV, adică un reprezentant, şi că jurisdicţia acelui exarh, încă nemărginită topograficeşte, să fi fost tocmai în partea unde erà aşezarea românească, sub domnişorii de pe plaiurile Carpatine de amândouă părţile. Când, mai apoi, s'a fost închiegat Ţara Românească, mai târziu şi Moldavia (atunci încă nu Moldova), Ţara Românească, mai întâiu, şi-a fost înfiinţat şi mitropolit propriu: acesta, însă, îşi va fi luat asupra lui, odată cu întinderea geografică a jurisdicţiei bisericeşti a exarhului Ohridean, şi titulatura lui. O lepădare formală de patriarhia de Ohrida, nu este până acum documentată pentru istoria Ţării Româneşti: o asemenea documentare este, deşi încă nu bine, numai pentru Moldavia.

Dealtmintrelea, după cum se va vedeà şi mai la vale, prin plaiurile de jurisdicţie a exarhului Ohridean, trebuesc înţelese şi plaiurile de dincolo de Carpaţi, lucru ce mai lămureşte şi legăturile, ce constatăm istoriceşte, la răstimpuri ale clerului român, adică a *popilor* din Ardeal, cu mitropolia şi episcopii din Ţara Românească, ca şi cu aceà a Moldaviei mai apoi.

Dar fie oricum va fi: este o crimă ce facem desfiinţând

numirea de plaiu, şi prin aceasta şi pe aceă de exarh al plaiurilor care ne sunt documente topice pentru cercetarea istoriei noastre. Numirile acestea trebuie să aibă un rost şi acest rost este a fi cercetat şi lămurit de istoric.

2. Dar nu numai atât; ci legea dela 1904 mai hotăreşte că şi numirile plăşilor, acum şi ale plaiurilor, se desfiinţează până la una şi că vor fi înlocuite cu numirile locului de reşedinţă ale acelor plăşi (plaiuri), iarăş spre a nu se încurcă cu două numiri una pentru plasă (plaiu) şi alta pentru reşedinţa ei. Astfel, de pildă, nu mai avem în judeţul Argeş *plaiul Loviştea cu reşedinţa Şuici*, ci scurt: plasa Şuici cu reşedinţa Şuici sau, mai bine, plasa Şuici, prin urmare cu reşedinţa în Şuici.

Dar, pentru Dumnezeu! Numirea de *Loviştea* este străveche: ea ne este adeverită în o diplomă din 1233 a regelui ungur Bela IV (Hâjdău, Negru-Vodă, p. 85), prin care el face danie unui conte Konrad:

> terram convenientem Loystha vocatam, ab aqua Lothur vocata, que fluit ad aquam Olth,

adică în partea de Nord-Est a judeţului Vâlcea. Numirea, însă, de Lovişte păstrată, până la 1904(!!!), în judeţul Argeş pentru plaiul dinspre judeţul Vâlcea, ar însemnă că aceă numire se întindeă, încă din vechi timpuri, şi de-a stânga Oltului, şi că dacă Bela IV, în diploma lui de danie către contele Konrad, nu a cuprins şi acest ţinut, este că legăturile regelui dincoace de Carpaţi se mărgineau numai la partea ţării de-a dreapta Oltului, lucru lămurit de Hâjdău.

Dar să mergem mai adânc ceva în această cestiune. La Benkö Milkovia, II, 283, ni se dă un hrisov din Târgovişte, 20 Ianuarie 6940 = 1432, prin care:

> Johannes Wlad, Dei gratia Valachiae Transalpinae Dominus et terrarum de Omlasch et de Fogaras Dux... Stephano atque Romano Boer fratribus, in districtu Fogaras, pagos Vaidafalva ac Lovinsteu... donat.

Iată, dar, că noi putem trage, de aice, încheierea că numirea de Lovişte se întindeă şi peste ţinuturile de-a stânga şi de-a dreapta Oltului, din partea muntelui, precum şi dincolo de Carpaţi, formând un singur ţinut, formând o *ţara Lovişte* = terra Loystha din 1233, precum avem o *ţara Bârsei*, o *ţara Oltului*, o *ţara Oaşului*, *ţara Haţegului*, numiri ce se păstrează încă în limba poporului din loc, din neam în neam. Kurz, în

Magasin für Geschichte... Siebenbürgens, II (1846), 46. ne spune că în arhiva din Cluj-Mănăştur se păstrează traducerea în ungureşte a acelui hrisov din 1432. Apoi dacă este aşà, este că va fi având un rost să fie aşa, şi acest rost este a fi lămurit de către istoric.

Oricum va fi, însă, cu modestele mele studii şi interpretări, remâne faptul ingrijitor că numirea de *Loviştea* nu o mai avem în România pentru alt loc, sat, râu, ce va fi, ci erà, până la legea din 1904 numai pentru plaiul Loviştea, acum desfiinţat; aşà dar noi, desfiinţând-o, am luat istoriei naţionale un temeiu, care i-ar puteà documentà luminarea unui trecut întunecat, mărginit numai la acel singur cuvânt.

3. Plasa (mai înainte de Lascar tot plasa) *Blahniţa* din judeţul Mehedinţi, îşi aveà reşedinţa în *Flămânda* (de altmintrelea de atunci încoace fiecare nou ministru de interne schimba reşedinţele, ut aliquid fieri videatur): Vasile Lascar a desfiinţat numirea de *Blahniţa*, şi a zis: plasa *Vânjul-mare* (unde mutase el reşedinţa) cu reşedinţa *Vânjul-mare*. Dar, pentru Dumnezeu, ce faceţi? Numirea de *Blahniţa* este străveche ea este şi mărturia sigură, păstrată din neam în neam, că la timpul venirii Slavilor prin acele părţi, ei au dat peste popor românesc, pe care l-au numit cu numele de *Vlah* întrebuinţat de dânşii pentru popoare de limbă romanică, iar *Blahniţa* este tot una cu *Vlahniţa*. Numirea aceasta o mai intâlnim aşà sau în forme asemănătoare şi în peninsula Balkanică de apus, vădind aşezări româneşti străvechi, acum sârbizat.

Cât despre însuş cuvântul de *Vlah*, Miklosich spune că el nu este slavic şi că este celtic, dela Celţi la Germani, dela Germani la Slavi. Faptul rămâne numai că el a fost întrebuinţat de Slavii năvălitori la osebite răstimpuri, pentru popoare romanice peste care au dat. Dar ce alt popor de seminţie romanică erà în judeţul Mehedinţi, la venirea Slavilor, dacă nu popor românesc?

Tot asemenea vine să spunem în legătură cu Blahniţa = Vlahniţa, sau în prelungire şi pentru *Vlaşca*, numele judeţului, pentru *Vlăsia*, care începe din judeţul Ilfov (din vechiu Elhov) de se prelungeşte până în judeţul Ialomiţa, precum şi cu prefaceri dialectale slavice, este pentru *Voloşcani*

din Vrancea lui Simion Mehedinți, pentru *Voloseni* din județul Fălciu, pentru *Vlăsinești* din județul Dorohoiu.

Astfel, dar, când mărturiile documentare scrise și lămurite despre „continuitatea" poporului romanic = român pe teritoriul cuceririi romane în părțile noastre, sunt așa de rare și, la toată întâmplarea, așa de felurit interpretate, noi de acum venim a desființa tocmai mărturii din cele mai sigure, mărturiile toponimice din vechiu păstrate, care ar putea aduce lumină numai de s'ar ivì cercetătorul și a acestei laturе a istoriei noastre naționale.

4. Dar pentru *Vlașca*, *Blahnița* = *Vlahnița* sau altele din cuvântul *Vlah* ieșite, întâlnim numiri asemănătoare și în Ardeal, în Banat (acì, în afară de cele vechi Balașnița spre Mehadia sunt și mai dincoace), ba chiar în Carpații nordici, în afară de cele vădit mai noui date de Polonezi sau de Ruteni unor așezări românești mai târzii, nelămurite încă de istorie, deși în parte adeverite prin documente scrise. Intre cele vechi din Carpații nordici, privim, de pildă, numirea de *Volócz* pentru o grupă de munți din jos de *Turka* și pentru valea dela poalele acelor munți. Valea Volócz dă în aceà cu numele de *Slawka*, după râul ce curge acolo, iar acest râu trecând prin cheile *Vereczke*, se varsă în mai marele râu *Latorcza* (avem și noi în Gorjiu și Vâlcea râul *Latorița)* din valea cu acelaș nume. Pe acolo au intrat Ungurii sub ducele lor Arpad cu cei 6 căpitani ai lui: Elöd, Kund, Ond, Tas, Huba și Tuhutum. Pe valea Volócz mai înlâtnim și locul numit și acum *Volovec;* avem și noi *Volovăț* în Bucovina și în județul Dorohoiu. Volócz, Volovec sunt derivate slavice din neslavicul *Vlah*. Ce uimitoare întărire, prin această toponimie, a spuselor călugărului Nestor dela Kiev, unde zice că Ungurii, trecând munții Volohilor, s'au fost răsboit cu popoarele aflate în cale, volohice și slave, pe care le-a răsbit. Ce uimitor sprijin, dar, aduce istoriei scrise toponimia, dacă nu o desființăm prin legea lui Vasile Lascar sau și fără lege, precum se întâmplă acum!

Mai aveam, înainte de legea din 1904, numirea de *Amaradia* pentru o plasă din județul Doljiu: noroc că a rămas pentru râul de acolo. Numirea aceasta de *Amaradia* nu este slavică, precum nu sunt slavici nici una cu terminația *-dia:* Crevedia, Cisnădia, Fărdia și altele: să cerceteze filologul

dacă nu cumva *-dia* nu este un urmaş a lui *-dava*. Ce ne interesează acì, este că numirea de *Amaradia* are de corespondent, în Ardeal, pe *Homorod*, acì nu numai pentru orăşelul Homorod ci şi presurat pe o întreagă vale spre Nord. Deasemenea, numirea *Almajului*, pentru sat, deal, etc. în judeţul Doljiu, sau *Almăjel* în judeţul Mehedinţi, cel cu desfiinţatul Blahniţa de Vasile Lascar, au de corespondent, în Ardeal, pe *Halmagiu*, ungureşte *Holmágy*, vechiu şi el, şi alte multe. Cum, dar, de nu ne este oarecum să desfiinţăm probele toponimice, care vădesc că dincoace şi dincolo de Carpaţi a fost şi este un acelaş popor, că în vinele sale acelaş sânge cură, că aceeaş viaţă are de trăit?

Corespondenţe toponimice asemănătoare mai avem şi cu ţările din peninsula Balkanică, chiar foarte numeroase, uneori foarte surprinzătoare, adeverind aşezări româneşti străvechi, adeverind, în parte, căile de migraţie sau, mai bine am spune, de rătăcire a elementului romanic = românesc pe acolo şi de reînturnare de popor romanic din Balkani la cel rămas în stânga Dunării, — popor romanic care, la timpul rătăcirii sau reînturnării, se aflà, în dreapta ca şi în stânga Dunării, de mult desăvârşit ca popor românesc. Nu e locul acì de a desfăşurà capitolul acesta întunecat din istoria străvechie a poporului românesc; oricare ar fi părerile unora sau altora, în această privire, rămâne pentru toţi faptul că corespondenţa numirilor topice este aevea, că corespondenţa aceasta trebuie să aibă un rost şi că acest rost este încă de a fi lămurit, nu însă numai cu îndemănatica declarare că aşà sunt capriţiile limbii slavice.

Spre pildă a însemnătăţii păstrării numirilor topice aşà cum ne-au fost păstrate, eu sunt în părere (fireşte întemeiat, pe felul meu, pe ceva) — un altul va fi de altă părere — că *Cicii* din Karst (cu care personal am vorbit) cu osebirile lor de nume asemănătoare pentru care vezi G. Vassilitch, Sull'-origine dei Cici), migraţi pe acolo, în veacul de mijloc, dintre Românii din peninsula Balkanică de undeva, sunt dintr'o aceeaş tulpină cu *Ţuţuienii* din Ardeal, sau aceştia din aceia; că amândouă aceste numiri pentru acelaş neam român este a se pune în legătură cu numirea de *Goračiči* (=Cicii de munte?) dată locuitorilor de pe plaiurile din Sèrbia numite

Dragačevo (între Čačak și Ujice) și care locuitori nu sunt Serbi, după cercetarea unui ethnolog sérb. Mai avem, apoi, numirea topică de *Čičavica* (Sud Mitrovica de pe linia ferată Skoplje=Skopje=Usküb=Mitrovica).

Este, dar, treaba istoricului de a lămurì rostul unor asemenea apropieri toponimice, iar nu a deputaților și miniștrilor sau dregătorilor de a stârpì urmele lor păstrate prin tradiție ca documente, de care urmează a se slujì istoricul și filologul istoriei noastre naționale.

Vom mai spune acì, de curiositate numai, că numirea de *București*, a capitalei României, o mai întâlnim și în alte părți, spre pildă avem „Cotul București", un cot al Prutului în județul Fălciu: moșia din Bucovina, numită acum „Capul-codrului", erà numită in vechime „București", ne spune Aron Pumnul în a sa „Privire răpede. preste... moșiile mânăstirești... (Cernăuți 1865) p. 14): București avem și în Ardeal. iar în Albania de Nord avem „Bucurișt" albanezește „Bucur" = frumos. ma bucur mai frumos. fort bucur = foarte frumos).

(Va urma).

M. Burghele

SFÂRȘIT

In tăceri morbide, de spital,
Adormi-voiu sufletu-mi rebel, —
Gândul meu pornit fără de țel
Cu aripi de flutur ireal.

Și'n decor de catafalc sărac
Adormi-voiu trupul meu inert;
Idealul — pururea deșert —
Mort și el cu-al inimii tic-tac...

Dumitru Cosma

CONDUCEREA ARMATEI[1]

III

Dela răsboiul pentru independenţă din 1877 -78 şi până astăzi, oştirea noastră a primit mai multe transformări. fiecare organizare nouă reprezentând un real progres faţă de trecut, afară de aceea din 1923, asupra căreia sunt de făcut toate rezervele.

In ce priveşte însă sistemele de conducere şi de administraţie, ele au rămas aproape neschimbate, timp de peste 50 de ani.

Deşi, prin erarhia comandamentelor, oştirea ar puteà fi instituţia cea mai descentralizată, ea a urmat necondiţionat evoluţia celorlalte servicii publice ale statului, înfăţişându-ne, ca şi acestea, cel mai centralizator sistem de conducere şi administraţie.

Dacă pentru alte instituţii răul nu a fost prea mare, asupra oştirii. însă. a avut urmări dăunătoare, căci printr'un asemenea sistem centralizator nu este posibil să se afirme *personalitatea* şefilor, *caracterele* sunt împiedecate de a ieşi la suprafaţă, *individualităţile* nu se pot formà. iar *răspunderile* rămân nedefinite.

In asemenea condiţiuni, nici o manifestare proprie de concepţie şi de gândire nu mai este posibilă, iar *iniţiativa* — atât de necesară în răsboiu — nu se poate desvoltà la şefii armatei în cadrul liberei lor vocaţiuni. ea rămânând cu totul înnăbuşită.

Din aceste cauze, Comandamentele se atrofiază, pier-

---

[1]) Partea I-a şi a II-a publicată în «Convorbiri Literare» pe lunile Iunie Octomvrie.

zând orice prestigiu, orice autoritate şi orice aptitudine de a gândì şi hotărî din propria lor iniţiativă.

Iar, în caz de răsboiu, şefilor de armată, astfel îngrădiţi prin cel mai centralizator sistem de conducere şi administraţie, li se cere de o dată — ca unor fachiri din Asia — să se transforme, ca în basme în oameni de hotărîri repezi şi îndrăzneţe, de care adesea va depinde viaţa a zeci şi chiar sute de mii de soldaţi.

Asemenea minuni nu se pot realizà, de aceea în prima parte a răsboiului nostru, am avut de înregistrat atâtea scăderi dureroase la unii din şefii oştirii, ce desigur s'ar fi putut evità, dacă am fi avut alte sisteme de conducere în timp de pace.

* * *

Dealtfel erà natural ca aceste lucruri să se intâmple, fiindcă noi nu am făcut nimic în timp de pace, pentru desvoltarea spiritului de iniţiativă în rândurile corpului ofiţeresc.

Trebuie s'o recunoaştem, că spiritul de iniţiativă nu este încă destul de desvoltat în massa poporului nostru, lucru de altfel foarte explicabil, pentrucă prea multe veacuri am trăit sub stăpânire străină şi prea este recent timpul de când ducem o viaţă adevărat liberă.

Dintr'o statistică întocmită de d-l profesor Universitar Ştefănescu Goangă, care se ocupă îndeaproape cu îndrumarea profesională a tineretului, rezultă că din circa 40.000 studenţi din Universităţile noastre, 35.000 fac studii ce-i îndreaptă spre cariere sigure, adică de Stat, unde cu sistemul biurocratic dela noi, nu se cere iniţiativă, ci numai o execuţie promptă a serviciului; şi numai 3000 studenţi fac studii pentru cariera agricolă, comercială, industrială, etc., în care sunt riscuri, şi unde mai cu seamă, ca să poţi ajunge la o situaţie trebuie să faci acte de iniţiativă.

Mai mult încă, tot dintr'o statistică recentă rezultă că, pentru o ţară agricolă ca a noastră, la 170.000 elevi înscrişi în gimnazii şi licee, corespund 2700 elevi din şcolile de agricultură.

Dar nu este numai atât, în urma unei anchete făcută la una din aceste şcoli de agricultură de către un zelos di-

rector, care într'un mod părintesc a întrebat pe fiecare copil să spună, ce visează să ajungă după terminarea școalei: din aceştia 90% nu aveau alt gând, decât să devie funcţionari de Stat, agronomi şi alte funcţiuni asemănătoare și numai 10% să facă plugărie pe cont propriu.

Faptul că şi comerţul, unde se cere spirit de iniţiativă, este în majoritate în mâna străinilor, constitue o dovadă mai mult, a lipsei spiritului de iniţiativă în massa poporului nostru.

In asemenea condiţiuni este evident, că pentru a avea un corp ofiţeresc cu spiritul de iniţiativă desvoltat, va trebuì să forţăm nota. O asemenea însuşire nu se poate căpătà însă, nici prin conferinţe ţinute pe băncile școalelor militare, nici prin ordine și deciziuni ministeriale, ci numai punând pe fiecare ofiţer în cât mai multe situaţiuni, spre a-l obligà să ia singur hotărîri pe propria lui răspundere.

Este evident, că mulţi din ei vor greşì. Cu atât mai bine, pentrucă, cu cât vor săvârșì mai multe erori în timp de pace, cu atât vor face mai puţine în răsboiu. Cu deosebire că, greşelile în timp de pace se pot îndreptà, pe când în timp de răsboiu, foarte adesea ele sunt ireparabile.

Iată dece, întregul sistem de conducere al armatei în timp de pace, trebuie complet schimbat, pentru ca să se poată desvoltà cât mai mult spiritul de iniţiativă în corpul nostru ofiţeresc.

Un alt procedeu greșit, în sistemul de conducere al armatei, este tendinţa mereu crescândă de a dublà pe fiecare şef mai important cu câte un consiliu sau comitet, la adăpostul căruia poate să fie ferit de răspundere, chiar atunci când ar săvârșì greşeli sau nedreptăţi.

In această privinţă armata a fost victima mediului în care a trăit și s'a desvoltat.

In adevăr, în toate ţările democratice, guvernele au căutat, pe de o parte, un reazăm în parlament, care nu este decât tot un consiliu, însă mai numeros; iar pe de alta, s'au ferit de a-și asumà singure răspunderea actelor de guvernământ, căutând s'o împrăştie și s'o difuzeze cât mai mult, astfel ca, la nevoie să nu poate fi precis stabilită.

Şi soluţia a fost lesne găsită, în funcţionarea acelor nesfârşite comitete şi consilii, anonime şi fără răspundere, ca orice colectivităţi, pe cari le întâlnim la fiecare pas, în toate serviciile noastre publice, la adăpostul şi sub oblăduirea cărora se săvârşesc adesea toate păcatele, toate abuzurile şi toate actele arbitrare.

In oştire, s'ar putea admite în anumite condiţiuni numai comitete technice, căci ştiinţa este independentă de grad, şi consilii pentru chestiuni administrative, spre un mai bun control, după cum lucrurile se petrec la societăţile anonime.

Dar comitete şi consilii, în chestiuni de conducere propriu zisă, adică referitoare la acte de Comandament, a fost întotdeauna şi continuă să fie un anacronism.

Nu avem oare un exemplu tipic, în funcţionarea comandamentului suprem? Acest comandament se exercită de fapt, în timp de pace, de către Ministrul de Răsboiu, care, pentru orice act al său, legal sau nelegal, se pune veşnic la adăpostul şi sub scutul acelei adunări colective, anonimă şi fără răspundere, care se numeşte „Consiliul Superior al Armatei", deşi toată lumea ştie, că acest consiliu este numai un organ consultativ, iar Ministrul face în realitate tot ce voeşte.

Deasemenea, în chestiunea înaintărilor, Inspectorii de Armată, Comandanţii de corpuri de Armată, de Divizii, etc., în loc să-şi dea părerea în mod individual şi personal, nu lucrează ei oare întruniţi în comitete tocmai pentru a fi feriţi de răspundere?

Şi atunci, nu trebuie să fie de mirat, dacă, de o bucată de vreme, se aud din ce în ce mai persistent voci autorizate, care afirmă că disciplina în armată a scăzut.

Lucrul acesta era natural să se producă, deoarece şefii armatei, ne mai având o răspundere *directă* şi *personală*, actele lor sunt puse la adăpostul acestor comitete şi consilii, sub scutul cărora se pot săvârşi, cu forme legale, toate ilegalităţile.

A venit deci vremea, ca întreg sistemul de conducere şi de administraţie al armatei să fie schimbat, urmând a-l pune pe baze cu totul diferite, ca cel din trecut şi de astăzi.

In rezumat, se poate spune, că în primul rând este ne-

voie de *o largă descentralizare în comandament și în administrație*, căci numai astfel se va putea formà și desvoltà personalitatea șefilor.

Bine înțeles, descentralizarea nu exclude idea controlului.

Apoi șefii armatei. oricare ar fi gradul sau funcțiunea ce ocupă, să aibă *răspunderea efectivă, directă și personală* pentru actele lor, nemai punându-se la adăpostul acelor numeroase comitete și consilii.

Prin schimbarea sistemului centralizator de astăzi. serviciile armatei. cari. absorb peste 25% din efective. s'ar reduce la adevărata lor proporție de maximum 7%.

O altă urmare a modificării acestui sistem va fi, că mai mult de jumătate din ofițerii, cari populează inutil biurourile Ministerului de Răsboiu. vor putea fi trimiși la regimente, unde prezența lor este atât de necesară, deoarece lipsurile trec uneori de 50% din efective.

Astăzi Ministerul nostru de răsboiu are 1660 ofițeri, subofițeri reangajați și funcționari civili pentru 8 corpuri de armată: pe când Ministerul de Răsboiu al fostei armate germane cu 25 Corpuri de Armată nu avea decât 600 ofițeri și funcționari civili.

In această privință, șefii armatei trebuie să influențeze și să pregătească mentalitatea ofițerilor, făcându-i să înțeleagă că adevărata lor menire și postul de onoare, pentru un ofițer, este la trupă și nu la servicii, unde afară de ofițerii de stat major, nu ar trebuì să se oploșească decât acei ofițeri combatanți. care nu se bucură de o sănătate deplină.

Astăzi, vedem ofițeri abia eșiți de pe băncile școalei. care se lipesc de câte un biurou, dela începutul carierii. unde rămân câte 7—8 ani.

Ar trebuì dar, ca la servicii, să nu fie întrebuințați ofițeri combatanți, decât dela gradul de căpitan în sus.

Locul de cinste. pentru un ofițer combatant, să fie la regiment, nu în biurourile unui serviciu. Dar pentru aceasta. șefii erarhici ai armatei să aibă grije și să răsplătească așà cum se cuvine pe ofițerii dela trupă: nu ca astăzi, când ofițerii de pe la servicii, venind într'un contact strâns cu generalii. ce se află în capul marilor unități. sunt mai darnici cu

ei în ceeace priveşte recompensele, cum ar fi propuneri pentru înaintare, decoraţii, etc.

Deviza, pentru viitor, va trebuì deci să fie „îndărăt spre corpurile de trupă“.

In fine, sute de milioane de lei, ce se cheltuesc astăzi cu sistemul centralizator de conducere şi administraţie, ar puteà fi economisite, dându-li-se o mai bună întrebuinţare.

Folosul însă cel mare, pe care armata îl va aveà de pe urma acestei reforme, va fi mai cu seamă în domeniul moral, putându-se stabilì răspunderi efective, pentru cei ce trebuie să le aibă. Se va desvoltà personalitatea Comandanţilor, în sensul cerinţelor răsboiului modern, în locul biurocraţilor timizi şi neîncrezători în ei însăş pe care-i formează sistemul centralizator.

Va izvorî astfel o eră nouă, plină de iniţiativă şi de acţiune şi se va shimbà în totul atmosfera înăbuşitoare, ce nu formează şi nu poate formà pe conducătorii de oameni.

General N. Alevra.

LA O RĂSCRUCE

Deasupră-mi cerul e o carte
Minune desfăcută'n două:
Senin e'n urmă, iar departe
In faţă bate vânt şi plouă.

Aş vrea să fug de ce m'aşteaptă
Spre cerul sfânt ce'n urmă'mi este,
Dar drumul soartei mă îndreaptă
Spre 'nfricoşatele tempeste.

O, dacă beznă e în faţă
Şi'n urmă nu mă pot întoarce,
Curmaţi-mi zbuciumata viaţă
O, voi ne'nduràtoare Parce!...

Lyan S.

BUGETELE NECESARE PENTRU COMBATEREA TUBERCULOZEI

Sănătatea se cumpără şi ea cu bani a spus Hermann Biggs, marele igienist american, care a fost şi un mare organizator. enunţând astfel un aforism care nu e adevărat numai pentru ţara lui, dar pentru toate ţările. In Statele-Unite, viaţa e preţuită după justa ei valoare. Se face deaceea socoteala că atunci când e păstrată, ea reprezintă un câştig nu numai pentru individ dar şi pentru comunitate prin aportul pe care fiecare membru sănătos al ei, îl aduce ca element productiv economic. Banii acolo nu se precupeţesc pentru nevoile de igienă şi de asistenţă publică. La New-York 14 la sută din bugetul total al oraşului. lăsând de o parte sumele necesare pentru plata anuităţilor datoriei publice sunt rezervate ca să împlinească nevoile de grije a sănătăţii publice. Bucureştii ar trebuì păstrând această proporţie să aibă prevăzută pentru acelaş capitol la un buget total de un miliard şi jumătate de lei, suma de peste 200 milioane şi nu are în realitate decât de abia 30 milioane. Se vorbeşte acum — cartea lui Duhamel „Scene din viaţa viitoare“ a făcut oarecare curent în privinţa aceasta — cu multă detaşare şi ironie în care intră şi destulă desconsiderare de ţara dolarilor, socotind că la locuitorii ei preocupările materiale subjugă şi domină pe toate celelalte. Constatarea aceasta poate să aibă partea ei de adevăr. Tocmai însă pentrucă acolo se simte nevoia, ca fiecare individ să fie un animal robust. deoarece numai astfel îşi poate împlinì şi valorificà programul de viaţă materială realizându-l în toate cerinţele lui, grija sănătăţii publice e de aproape ţinută în seamă. Se desvoltă în felul acesta un sentiment de solidaritate pentru păstrarea sănătăţii reciproce şi un element moral se introduce în relaţiile dintre oameni. care le ridică şi le

înaltă. Standardizarea sănătății individuale, pentru a o face egal de bună pentru toți, e totuși o superioritate, care trebuie să fie recunoscută americanilor.

Pretutindeni, în țările de civilizație și de cultură, paza sănătății publice apare ca o îndatorire esențială pentru conducători. Beaconsfield a spus de mult, că ea trebuie, să primeze în programul de acțiune al adevăratului om de stat. La congresul internațional de tuberculoză dela Paris, în 1922, Léon Bourgeois, care a fost nu numai apostolul solidarității dar și un om de guvernământ, spuneà: „pentru lupta contra tuberculozei trebuie bani, mulți bani. E o dovadă de vedere îngustă să se facă economii la cheltuelile necesare ca să se păstreze sănătatea publică. Economiile momentului se răsbună ulterior prin dezastrele care rezultă de pe urma lor". Un alt om politic, Herriot spuneà la congresul național de tuberculoză dela Lyon, în 1927, „va venì timpul când igiena socială sub diferitele ei înfățișări, într'o strânsă coordonare a măsurilor pe care le prescrie va ajunge să fie la centrul oricărei acțiuni publice". Herriot lăsà astfel să se înțeleagă că preocuparea de interesele de partid și acțiunea cluburilor politice de pe urma cărora populația nu trage nici un beneficiu pot fi lăsate pe un plan cu totul secundar. Fiziologia — grija ca funcțiunile organismului fiecărui individ să fie ajutate ca să se desvolte normal — repetà Herriot în lucrarea lui „Créer" apare ca un element de căpetenie, esențial pentru politică. Ea trebuie să înlocuiască abstracțiile fără nici un țel concret de realizări care domină încă în programele multor conducători. Declarațiile acestea nu au rămas simple fraze goale și s'a căutat în Anglia, în Franța ca și în alte țări care sunt la acelaș nivel cultural să li se dea ascultare și urmare.

Dacă e o boală pentru a cărei combatere se impun obligații de solidaritate e tuberculoza. Tuberculoza — s'a spus de mult și adevărul acesta e acum banal — e cea mai tipică din boalele sociale. Cei mai mulți din tuberculoși ajung la boală din cauza condițiilor de viață pe cari nu ei și le-au creat dar care le sunt impuse de mediul în care trăesc. Lucrătorul din uzine, din fabrice, din ateliere, muncește de multe ori excesiv și organismul lui din cauza oboselilor suferă scăderi în rezistența lui care-l duc la boală. In condițiile de igienă, deseori ru-

dimentare în care își desfășoară activitatea, când vine și în contact repetat și apropiat cu un tovarăș de muncă deja bolnav, lucrătorul are continuu prilej să se îmbolnăvească. El duce apoi boala printre ai lui, in locuințe de mizerie, în camere lipsite de aer și de lumină în care se află îngrămădită întreaga familie.

Răul pe care în felul acesta, societatea îl face, e datoare să-l înlăture și să-l dreagă. Dacă n'a știut, cum ar fi fost rațional, să prevină boala, trebuie odată ce e declarată să intervină ca să o caute. E o indatorire de solidaritate care se impune în mod imperios. Solidaritatea e caracteristica societăților civilizate și istoria civilizației, nu e, decât istoria cuceririlor realizate de solidaritatea omenească conștientă și organizatoare care înlocuește individualismul anarhic al grupărilor omenești primitive. Dar nu e numai simțul de solidaritate care duce la obligații în această privință. E și un instinct de elementară apărare contra unei boale care a devenit atât de copitoare în cât amenință să niveleze, în înțelesul că le distruge toate clasele sociale. Cu un servitor sau un lucrător, cu o îngrijitoare de copii, când sunt bolnavi, tuberculoza intră în casele cele mai bogate. Nevoia de înfrânare a boalei apare astfel evidentă pentru toți, săraci și bogați, deoarece riscurile de contaminare există și pentru unii și pentru alții. Bogatul se poate căuta prin propriile lui mijloace. Pentru sărac, colectivitatea e datoare să-și dea contribuția. Mirabeau strigă in Convenție în timpul revoluției franceze: „săracii și păsurile lor trebuie să fie în sarcina statului".

Boală socială, tuberculoza nu poate fi stăvilită decât printr'o terapeutică socială. S'a spus, cu multă îndreptățire, că tuberculoza care e de cele mai multe ori boala oamenilor săraci, necesită pentru tratamentul ei mijloace materiale pe care nu le au decât oamenii bogați. Cura igieno-dietetică care e la baza tratamentului: odihna, aerația, alimentația, ca să fie aplicată cere condiții de traiu pe care săracul nu le poate realiză decât greu sau de cele mai multe ori de loc. E nevoie de aceea să intervină comunitatea ca să împlinească lacune care împiedică orice căutare eficace și efectivă. Intervenția se face sub forma de organizări de asistență sistematică și coordonată. Boala e cu atât mai curabilă cu cât

e căutată dela primele ei manifestări. Printr'o acţiune de propagandă intensivă şi susţinută. felul cum boala începe trebuie să ajungă să fie cunoscut de toţi. La primele simptome suspecte de boală, cel care le prezintă trebuie să poată găsì la dispensare sfaturi şi lămuriri dacă într'adevăr e tuberculos şi în cazul când boala e confirmată, îndrumări asupra modului cum să se caute. Pentruca dispensarele să-şi îndeplinească complect rolul pe care sunt ţinute să-l aibă. e nevoie să fie organizate cu toate mijloacele de investigaţie — laborator. radiologie — şi să fie conduse de medici competenţi ajutaţi de infirmiere vizitatoare devotate şi experte. Bolnavul are atunci încredere în ele şi vine cât de repede ca să fie examinat. Dispensarele nu trebuie să rămână simple birouri de înregistrare. Pentru ca asistenţa prescrisă să aibă o sancţiune, e necesar să existe, spitale. sanatorii, preventorii, suficiente ca număr aşà încât toţi cei cari nu se pot căutà prin propriile lor mijloace să găsească în ele putinţa punerei în practică a unui tratament. E un fapt de constatare că în ţările în care armamentul antituberculos e complect instituit. bolnavii vin în număr mare să fie examinaţi şi dispensarele reuşesc să cunoască aproape pe toţi tuberculoşii din sectoarele lor. E important însă nu numai ca tuberculosul să fie catalogat în registrele dispensarului dar ca această catalogare să se facă cât de repede, încă dela începuturile boalei, când şi bolnavul poate fi căutat cu toţi sorţii de izbândă şi măsuri profilactice riguros aplicate pot împiedecà molipsirea celor cu cari el vine în contact. Am dat exemple în rapoartele mele de dispensare atât de active — în Germania, la Stettin, Mannheim, Frankfurt pe Main, în Anglia la cele mai multe din dispensarele pe cari le are — în cât între 80 şi 90 la sută şi câte odată şi mai mult din tuberculoşii cuprinşi în raza lor de acţiune şi pe cari îi supraveghiază le sunt cunoscuţi şi pot fi asistaţi. Şi la noi din datele culese la Societatea pentru profilaria tuberculozei se poate constată un fapt demonstrativ: dispensarele şi-au mărit activitatea când bolnavii cercetaţi prin ele au ştiut că pot fi internaţi în sanatorii. în puţinele sanatorii pe care le avem. dar care la începutul funcţionării dispensarelor nu existau nici ele. Toate aceste organizări nu se pot însă realizà decât prin bugete adecvate pentru întemeerea şi

punerea lor în funcţiune. Se va spune că pe vremea aceasta de cumplită criză economică şi financiară, e excesiv, dacă nu chiar utopic de a se cere să se institue organizări care necesită fonduri mari.

Fondurile acestea le reclamăm însă cu insistenţă de mult, din anii dinainte de răsboiu, şi din cei cari i-au urmat imediat. Tuberculoza sporeà de atunci şi încă considerabil mai cu deosebire sub influenţa lipsurilor şi a sbuciumului marelui cataclism, care pusese la grea încercare rezistenţa organismului omenesc. Şi în alte ţări aceleaşi consecinţe catastrofale s'au produs, dar acolo printr'o reacţie puternică s'au luat măsuri şi tuberculoza a putut fi stăvilită în mersul ei ascendent. Apelurile noastre au rămas fără ecou. Ele puteau totuşi să aibă mai mult răsunet, deoarece finanţele publice erau atunci mai prospere, decât acum şi sacrificii bugetare pentru asistenţa tuberculoşilor puteau să fie făcute cu mai multă uşurinţă. Pe urmă, problema trebuie să fie înţeleasă sub complecta ei înfăţişare şi nu numai sub laturea restricţiilor pe care le cere starea actuală de mari lipsuri în finanţele publice şi particulare. Tocmai, în crizele mari economice pe organisme deprimate din cauza greutăţilor şi frământărilor traiului, boala prinde uşor. Nu se poate însă ieşi din această criză decât printr'o sforţare de muncă şi de energie pe care nu e capabilă să o aducă decât o populaţie care având o sănătate fizică suficientă e în stare să reziste la tot sbuciumul pe care-l impune lupta aprigă pentru traiu. Mai e încă o consideraţie care trebuie ţinută în seamă. Pregătim, lăsând pe cei mai mulţi din tuberculoşi fără căutare şi fără asistenţă generaţii viitoare de bolnavi. Semnăm poliţe pentru mai târziu şi scadenţa la termen va fi grea şi împovărătoare. Gotstein a relevat pentru tuberculoză un fapt de epidemiologie foarte important dând un exemplu demonstrativ în această privinţă. In Finlanda a fost în 1865 o mare criză economică cu o perioadă de extremă denutriţie a populaţiei. Ocazii erau destule ca să se producă cazuri de tuberculoză. Boala a apărut însă cu toată intensitatea ei, numai cu 15—20 ani în urmă. Copiii infectaţi în massă, când n'au murit repede după contaminare, au păstrat focare ascunse cari s'au redeşteptat ulterior.

E încă o latură a problemei care nu trebuie să fie pier-

dută din vedere. Tuberculoza la noi, dela orașe a cuprins satele. Condițiile sunt prielnice în populația rurală pentru ca boala să ia o extensie din ce în ce mai mare. Terenul la această populație e nou, neobișnuit cu atacurile bacilului, așa încât nu a avut timp să-și desvolte reacții de apărare, ca să-și creeze o stare de imunitate, în felul cum există la mulți din locuitorii dela orașe. Boala apare din această cauză deseori ca o boală infecțioasă acută cu o evoluție rapidă și de multe ori mortală. E încă timp, să se trateze la sate, cazurile pe măsură ce se ivesc și prin izolarea lor, când e nevoe, să se preîntâmpine molipsirea la cei cu cari bolnavul vine în contact.

Boala ar putea astfel să fie oprită înainte de a se încuiba definitiv în populația dela țară, ca să ia și la ea, ca la cea dela orașe, caracterul unei boale cronice greu de desrădăcinat. Cu cât măsurile de pază vor întârzia cu atât va fi mai anevoe de a le pune în practică cu succes și cu atât mai mult vor necesità organizări de asistență mai complexe și mai costisitoare. In țările de reală cultură, înfățișarea economică și socială a tuberculozei a fost de mult înțeleasă și o campanie energică de combatere a fost întreprinsă îndată ce s'a constatat că boala ia proporții și se întinde. Chiar când în unele din ele, măsurile au întârziat, nu s'a făcut ca la noi lăsând problema în paragină, abandonând-o sub motivul că dificultățile rezolvărei ei sunt așa de mari încât sunt de neînvins. Printr'o sforțare de energie s'a căutat să se recâștige timpul pierdut și sărind etapele s'a ajuns dintr'o dată la organizări de asistență care le-a pus la nivelul țărilor cu organizări mai vechi și cât de complecte. Exemplul Franței e în privința aceasta doveditor. Până la marele răsboiu, asistența tuberculoșilor erà foarte sumară. Pe ici pe colo existau câte un sanatoriu sau un dispensar răsleț. Franța se aflà, aproximativ în ceeace privește măsurile de combatere a tuberculozei în faza în care ne găsim noi acum. Când marea vâltoare a răsboiului, cu agitațiile lui, cu frenetica cheltuială de energie pe care a creat-o, a pus la o supremă încercare rezistența organismului, tuberculoza a isbucnit formidabilă. Peste 100 mii de soldați au fost reformați de tuberculoză între anii 1914—1919. In populația civilă sporul cazurilor s'a

produs paralel, în acelaş ritm ascendent. S'a constatat atunci primejdia mare a boalei. Când a fost semnalată, strigătul de alarmă al câtorva oameni de inimă și de energie — al lui Landouzy în primul rând — a sguduit până și pe cei mai nepăsători. Organizări de asistență au luat naștere și numărul lor a sporit din ce în ce mai mult. In ultimii zece ani, Franța şi-a împânzit teritoriul cu spitale, sanatorii, preventorii. Pe când în 1918 erau disponibile numai 3000 de paturi pentru tuberculoşi, sunt astăzi peste 45 de mii. Franța a ajuns astfel să aibă un armament antituberculos care-i permite să braveze boala. Ea nu se mulțumește însă cu terenul câștigat asupra inamicului. Deşì tuberculoza a scăzut considerabil — în Paris cu o treime față de ce erà cu 12 ani în urmă — ofensiva continuă victorioasă. Campania e dusă înainte cu energie și tenacitate.

Bugetul oficial pentru combaterea tuberculozei care în 1929 erà de 61½ milioane franci a fost sporit în 1930 la 86½ milioane. Adăogând și fondul provenind din taxa asupra cazinourilor și caselor de joc care trece de 12 milioane și subvenția acordată școalelor de infirmiere vizitatoare, 1 milion 215 mii franci, bugetul total pentru lupta contra tuberculozei atinge cifra de 100 milioane franci. Un proect de lege a fost depus pe biroul Camerei care prevede atribuirea unui credit de 425 milioane franci pentru crearea de dispensare, sanatorii, spitale şi preventorii.

In alte țări, nu s'a așteptat ca primejdia tuberculozei să apară atât de mare încât de urgență să fie nevoie să se ia măsuri pentru stăvilirea boalei. Metodic și progresiv, cu multă perseverență, mijloacele de apărare au fost puse în joc şi tuberculoza încercuită din toate părțile a cedat și a scăzut considerabil. In câteva țări mai mici și mai sărace ca a noastră, deoarece nu au bogății naturale atât câte le avem, și pe care le-am puteà pune în valoare, dar unde e mult mai puțină tuberculoză, lupta aceasta sistematică a fost de mult începută și continuă neîntrerupt, energică şi tenace.

In Danemarca cu 30 de ani în urmă tuberculoza făceà tot atâtea victime cât face acum la noi. Mortalitatea erà de 3 la mia de locuitori. In prezent a scăzut atât de mult încât este una din cele mai mici din lumea întreagă: 0.85 la mie

Statul contribue în Danemarca cu peste un milion jumătate franci aur la fiecare milion de locuitori pentru îngrijirea şi asistenţa tuberculoşilor. La noi, păstrând această proporţie ar trebui să cheltuim 26 milioane franci aur în acelaş scop, ceeace ar reprezintà peste un miliard de lei. Pentru ca acest calcul să fie şi mai just, cum avem de patru ori mai mulţi tuberculoşi decât îi are acum Danemarca, bugetul necesar pentru combaterea tuberculozei ar trebuì să fie de 4 miliarde lei. Ajungem astfel la cifre enorme care par fantastice în comparaţie cu cele 23—25 milioane pe care oficialitatea noastră le găseşte cu mare trudă pentru acest capitol. Şi totuşi sumele acestea sunt bazate pe socoteli exacte şi corespund realităţii.

In Danemarca deşi s'a reuşit să se înfiinţeze instituţii de asistenţă atât de numeroase în cât există un pat pentru fiecare deces de tuberculoză, depăşind chiar această cifră — la noi avem un pat pentru 30 de decese — campania continuă şi în alte direcţii. Se iau regiuni întregi ca să fie asanate. In districtul Vejle cu o populaţie de 65 mii de locuitori, fiecare locuinţă a fost cercetată ca să se descopere şi să se asiste cazurile de tuberculoză: 19 medici ajutaţi de numeroase infirmiere vizitatoare (o infirmieră la 1800 locuitori) au fost puşi în acţiune pentru această campanie. Rezultatele n'au întârziat să se producă. In districtul Vejle, mortalitatea de tuberculoză care erà încă de 1.31 la o mie de locuitori în 1916, a scăzut la 0,49 la mie în 1927. Succesul obţinut în acest district a determinat extensia campaniei în întreaga ţară.

In Norvegia, bugetul oficial al combaterii tuberculozei, dela 80 mii coroane cât erà în 1901 e acum de trei milioane, ceeace face o coroană de cap de locuitor, echivalentă cu 45 lei. Bugetul acesta reprezintă 135 milioane lei şi cum Norvegia ca populaţie, e o ţară de şease ori mai mică ca a noastră, ar trebuì să avem în proporţie ca buget 800 milioane lei pentru combaterea tuberculozei. Asociaţiile pentru combaterea tuberculozei au înscrişi 350 mii de membri. Infirmierele vizitatoare sunt în număr de 900. Norvegia şi-a dat o lege pentru combaterea tuberculozei în Martie 1900, când nu erau aproape deloc organizate instituţii pentru asistenţa tuberculoşilor. Un

an în urmă, 10.941 cazuri de tuberculoză erau declarate și după doi ani, două mari sanatorii şi un azil pentru cazurile înaintate de boală erau create. La noi, legea votată din Martie 1926 rămâne cu totul neaplicată deşi numeroase instituţii ar fi urmat să fie organizate după dispoziţiile ei. In Norvegia, cu ajutorul fondurilor obţinute dela o loterie publică, Asociaţiile naţionale au înfiinţat 28 preventorii cu 900 locuri. In diferite puncte ale ţării 113 spitale mici, uşor accesibile, funcţionează în bune condiţii cu 2600 paturi. Dacă se adaogă cele 700 paturi din spitalele pentru tuberculoşi care există în oraşele mari se ajunge la un total de 3300 paturi pentru izolarea tuberculoşilor. In ţara noastră, după legea votată ar fi trebuit să se creeze mici secţii pentru tuberculoşi în spitalele generale sau mici spitale speciale pentru cazurile înaintate de boală, ca măsură de tratament şi de izolare. Nu s'a înfiinţat însă nici o secţie de acest fel. Mortalitatea de tuberculoză a scăzut în Norvegia dela 1900 până în prezent dela 3,34 la mie la 1,36 la mie. E bine, cel puţin pentru liniştea şi conştiinţa oficialilor, că nu avem întocmite şi la noi statistice exacte şi plutim în necunoscut, pentrucă altfel, în loc de o scădere a mortalităţii şi morbidităţii de tuberculoză s'ar fi înregistrat o simţitoare creştere a lor.

In Suedia, impulsul pentru construirea de sanatorii a pornit dela regele însuşi. Când Oscar al II-lea şi-a celebrat, în 1897, jubileul de 25 ani de domnie, sumele realizate prin subscripţia naţională, ca dar jubiliar, au fost de 2 milioane 200 mii coroane. Ele au fost întrebuinţate după propunerea regelui ca să se construească sanatorii populare pentru tuberculoşi. Parlamentul suedez a votat, în Mai 1900, o lege după care statul îşi luă obligaţia să contribue cu jumătate din suma necesară pentru construirea de sanatorii acordând o mie coroane pentru fiecare pat de bolnav. Suma aceasta a fost ulterior mărită la 2000 coroane. Statul înscria în bugetul său în timp de zece ani, patru milioane 600 mii coroane pentru asistenţa tuberculoşilor. O altă sumă de 6½ milioane coroane necesară întreţinerii bolnavilor în aceste sanatorii a fost prevăzută. In Stockholm, cu o populaţie mai puţin numeroasă ca a Bucureştiului se clădeşte la aceeaş epocă un sanatoriu cu 425 paturi. In Bucureşti, dela 1906, nu s'a reuşit să se mai

construiască nici un alt sanatoriu afară de cel dela Filaret, care are cu totul 100 paturi. Un pavilion dela spitalul Colentina, după dorința expresă a donatorului, din fondurile căruia a fost construit trebuia să fie întrebuințat pentru tuberculoși. El însă servește ca clinică de boale nervoase deoarece clădirea specială pentru această clinică, e de ani întregi neterminată, pentru motivul continuu invocat la noi, al lipsei de fonduri.

In Suedia, lupta continuă susținută și energică. Măsurile profilactice trec pe primul plan. Preventoriile pentru copii cari trăesc în preajma tuberculoșilor și trebuie să fie izolați sunt în număr de 30 și pe fiecare an 700 copii sunt primiți în ele; în 1926, Asociația națională pentru combaterea tuberculozei a cheltuit pentru preventorii o sumă echivalentă cu 5 milioane 600 mii lei. Dispensarele se înmulțesc și în partea nordică a țării, cea mai bântuită de boală, după 12 ani dela începerea acțiunii lor, mortalitatea de tuberculoză a scăzut cu 28 la sută.

In Finlanda, cu 3 milioane de locuitori, bugetul oficial pentru asistența tuberculoșilor a fost în 1927, socotit după valuta noastră, de 100 milioane de lei. Statul și-a luat angajamentul pentru nouile sanatorii cari se construesc să aducă o contribuție suplimentară, care va reprezintà o sumă de două ori mai mare, decât cea care a fost dată până acum. In Finlanda, se cheltuește astfel de oficialitate pentru combaterea tuberculozei de opt ori mai mult decât la noi deșì populația e de cinci ori mai mică ca a noastră și tuberculoza e mai puțin răspândită (mortalitatea 2¼ la mie; în țara noastră 3 la mie).

In Olanda, lupta contra tuberculozei e în plină desvoltare. Societăți particulare au creat 50 dispensare și 40 stabilimente de cură. Asociația națională grupează toate aceste societăți; ea are 7000 membri. Bugetul combaterii tuberculozei, după valuta noastră este de 20 lei de cap de locuitor.

In Elveția, se cheltuește pentru acțiunea profilactică și terapeutică în combaterea tuberculozei 12 milioane franci, ceeace revine la 3 franci de cap de locuitor. In proporție ar trebuì să cheltuim 1 miliard șase sute de milioane lei. Elveția își mărește bugetul pentru lupta contra tuberculozei și-l va

duce până la suma de 18 milioane de franci. Legea pe care a adoptat-o la 1 Ianuarie 1929 şi care acolo se aplică a pus această luptă pe o bază de organizări cât de complecte şi cât de sistematice.

Am insistat asupra exemplelor acestor ţări dând în rezumat cifrele din bugetele lor (în rapoartele mele dela Adunările generale ale Societăţii pentru profilaxia tuberculozei cifrele acestea sunt expuse cu mai multe amănunte) ca să invederez câtă atenţie şi solicitudine se acordă de autorităţi luptei contra tuberculozei. Cum spuneam într'un raport dela un congres medical ţinut la băile Herculane, în Septembrie 1923 — raportul a fost publicat în revista „Viaţa Românească", în Iulie 1924—cercetând aceste cifre care se referă la ţări mult mai mici ca a noastră şi cu mult mai puţină tuberculoză reflecţii infinit de triste ne vin în minte şi o ciudă pe care nu ne-o putem stăpâni ne cuprinde, când constatăm, în comparaţie, ce totală indiferenţă se acordă la noi chestiunilor sanitare. Moartea seceră deaceea nestingherită în jurul nostru şi tuberculoza face zeci de mii de victime pe fiecare an, când pentru cel puţin jumătate din ele i s'ar putea pune o stavilă cu deplin succes.

In ţările mari, cu resurse bugetare importante, combaterea tuberculozei beneficiază de fonduri importante. Sumele prevăzute pentru acest capitol ajung să fie considerabile şi ele sporesc continuu.

In Anglia, bugetul oficial al combaterii tuberculozei depăşeşte actualmente 3¼ milioane lire sterline, 3 miliarde lei. In Statele-Unite există cu totul peste 70 mii paturi pentru tuberculoşi; 1300 filiale ale Asociaţiei Naţionale pentru lupta contra tuberculozei funcţionează în cele 48 state federate. Numai, în statul New-York s'a ajuns ca la o populaţie de 5 milioane 200 mii locuitori să se organizeze 33 spitale cu 3700 paturi pentru tuberculoşi. Capitalul necesar pentru construirea acestor spitale a fost de 14 milioane dolari. Intreţinerea lor anuală costă 3 milioane dolari, peste 500 milioane lei, de douăzeci de ori cât e întregul nostru buget pentru asistenţa tuberculoşilor. La suma aceasta trebuie adăogaţi încă 300 mii dolari pe cari îi cheltuesc Asociaţiile particulare pentru com-

baterea tuberculozei; 325 infirmiere vizitatoare sunt intrebuințate pentru asistența tuberculoșilor.

In Italia, consorțiile, asociațiile intercomunale au cheltuit în 1929, o sumă de 70 milioane lire, aproape 600 milioane lei pentru combaterea tuberculozei. Bolnavii au fost cercetați și izolați prin cele 242 dispensare înființate după inițiativa lor. In trei ani, Crucea Roșie italiană a cheltuit pentru lupta contra tuberculozei 23½ milioane lire, asistând 71.310 bolnavi. Din fondurile obținute în urma aplicării legii speciale pentru combaterea tuberculozei care a intrat în vigoare dela Iulie 1928 se vor înființa în zece ani sanatorii cu 20 de mii de paturi. Cele 300 milioane lire pe care le necesită anual funcționarea sanatoriilor și a dispensarelor vor puteà fi procurate din sumele realizate prin punerea în practică a dispozițiilor acestei legi.

In Franța, numai pentru orașul Paris, bugetul instituțiilor organizate în vederea profilaxiei și tratamentului tuberculozei care în 1919 erà de 6 milioane franci a sporit în 1928 la 22 milioane, ceeace reprezintă 4 franci 75 centime de cap de locuitor. Bugetul combaterii tuberculozei din fondul legei asigurărilor sociale pusă în practică în anul acesta e socotit că va fi de 300 milioane franci anual.

In Germania, mortalitatea de tuberculoză a ajuns să scadă la 0.9 la mie, așà încât la o populație care trece de 60 milioane de locuitori, pierderile produse de tuberculoză sunt de 55 mii de vieți pe fiecare an, aproape la fel cu cele dela noi, deși populația noastră este de 3 ori și jumătate mai mică. Se întrebuințează pentru a ajunge la aceste rezultate sume considerabile. In 1928 și 1929, anual 8½ milioane mărci aur au fost date de casele de asigurări sociale pentru asistența asiguraților. Diminuarea așà de apreciabilă a cazurilor de tuberculoză e în legătură directă cu măsurile aplicate de aceste case și ea se constată în păturile mai sărace ale populației care au beneficiat mai mult de ele. La Hamburg, dela 1900 până în prezent, mortalitatea de tuberculoză a scăzut în clasele sărace ale populației dela 42 la sută din mortalitatea generală la 20 la sută, pe când în acelaș interval, tuberculoza în clasele bogate, destul de scăzută și înainte (8 la sută) a rămas la acelaș nivel.

Oraşul Viena oricât ar fi fost de sărăcit în urma războiului — e însă acolo o municipalitate care pune în practică un program de un democratism foarte înaintat şi foarte activ — a cheltuit. într'un singur an. pentru combaterea tuberculozei. o sumă echivalentă cu 120 milioane de lei după valuta noastră.

Exista astfel între aceste ţări şi mari şi mai mici o nobilă emulaţie. Rezultatele nu întârzie să se producă. Tuberculoza scade regulat, an după an şi timpul nu e depărtat când ea va rămâne o boală a trecutului prin jocul numai al măsurilor profilactice şi terapeutice, în afară de orice seruri şi vaccinuri specifice, pe care toţi le caută. dar pe care nimeni încă până acum n'a reuşit să le găsească.

La noi, fără încriminări şi învinuiri, situaţia e lamentabilă. Avem un buget pentru combaterea tuberculozei care e literalmente un buget de mizerie. Cu 23—25 milioane de lei cari se dau pe an pentru combaterea boalei ca subvenţie Societăţilor particulare care duc lupta împotriva tuberculozei şi ca sume înscrise pentru întreţinerea sanatoriilor statului. nu se poate face aproape nimic. Bugetul acesta reprezintă un leu şi o mică fracţiune de cap de locuitor. pe când în Danemarca e de 70 lei de cap de locuitor, în Norvegia de 45 lei, în Paris de 30 lei, în Olanda de 20 lei. cum am arătat în această expunere. Nădejdea că bugetul va fi sporit nu e cu nimic încurajată. Din contra. se găseşte că şi aşa e prea mare şi se socoteşte că poate să fie încă redus.

La subvenţia Societăţii pentru profilaxia tuberculozei căreia în anul acesta i se făcuse o primă amputare foarte sensibilă şi foarte dureroasă, de 2½ milioane lei — întreaga subvenţie erà de 17½ milioane lei — pe cari după mari sforţări reuşisem să-i obţinem, cu câţiva ani in urmă. pentru ameliorarea hranei bolnavilor. ni se anunţă noui scăderi. Cota de reducere generală a bugetului de 15—20 la sută care e prevăzută pentru anul viitor. ni s'a aplicat prealabil. pe lunile din urmă, la sumele care revin acestei Societăţi. Va trebuì pentru ca Societatea pentru profilaxia tuberculozei. să poată subzistà şi să ducă mai departe acţiunea sa de asistenţă. să restrângă şi numărul aşà de mic de paturi pe cari până acum a putut să le ofere pentru căutarea şi izolarea tuberculoşilor.

Sunt, se va zice, reduceri dureroase pe care însă împrejurările le impun, aşa încât trebuie să fie primite ca să se restabilească un echilibru bugetar ameninţat să se sdruncine atât de mult încă riscă să ducă la dezastre. Poate că totuşi, operaţiile de reducere puteau să fie evitate pentru suma atât de neînsemnată acordată combaterii tuberculozei, cu atât mai mult. că nu cu cele $3\frac{1}{2}$ milioane lei reţinute dela aceste subvenţii, bugetul va fi mai solid întărit pe bazele lui. Pe de altă parte, legea specială pentru combaterea tuberculozei pe care oficialitatea o declară încă în vigoare prevede ca o obligaţie, acordarea de subvenţii celor trei societăţi care există la noi, pentru combaterea tuberculozei. Când se pierd pe fiecare an în ţara noastră 17 miliarde de lei din cauza tuberculozei prin morţile produse de boală şi prin capacitatea redusă de muncă a celor bolnavi şi e stabilit că jumătate cel puţin din aceste pierderi ar putea fi evitate printr'o combatere sistematică, e de un deplorabil calcul economic, lăsând de o parte latura morală şi sentimentală a chestiunei, ca şi sumele derizorii prevăzute pentru combaterea tuberculozei să fie încă diminuate.

In Anglia, în marea împrejurare critică a răsboiului s'a cerut autorităţilor provinciale şi comunale să reducă toate cheltuelile, dar s'a avut grije, să se specifice, că pentru măsurile de asistenţă sanitară, nu numai să nu se restrângă bugetul, dar să se acorde încă sume şi mai mari.

Conducătorii noştrii dela sănătatea publică îşi fac un punct de onoare să aplice legea sanitară votată anul acesta. Fostul sub-secretar de stat dela ministerul sănătăţii, igienist competinte care a elaborat legea, cu credinţa că face o operă viabilă, ca să dovedească, că ea nu e destinată unei morţi premature a parcurs, în ultimele luni ţara ca să se pună în legătură cu diferitele autorităţi, pentru a cerceta în ce fel legea aceasta va putea fi pusă în practică. Când se anunţă însă reduceri bugetare generale va fi greu, oricine ar fi ministrul sănătăţii şi oricât de bune i-ar fi intenţiile, să găsească cele 4-5 miliarde de lei, pe care le necesită aplicarea legei, deoarece întreg bugetul actual al sănătăţii publice e de un miliard 200 milioane de lei şi prin cota reducerilor va rămâne sub un miliard. Declaraţia, dintr'un articol al nouei legi sanitare, că legea din Martie 1926 pentru combaterea tuberculozei rămâne

în vigoare, când numai pentru aplicarea acestei legi ar trebuì anual aproximativ jumătate din bugetul actual sanitar, 500 milioane lei și nici un fond nu e prevăzut în acest scop, nu poate fi socotită decât ca o simplă declarație de principii, utopică și de pură ideologie. Cel puțin însă, până ce se vor găsì cele câteva sute de milioane pe care le cere traducerea în fapt a acestei declarații, în viitorul depărtat al unor conjoncturi economice mai favorabile și mai norocoase, decât cele de acum, s'ar puteà să nu se taie continuu din bugetul actual, deoarece amputându-l fără cruțare, el va sfârșì prin a dispare cu totul.

Hotărît lucru, de ani, de zeci de ani de când facem apel la oficialitate ca să se prevadă în bugete sumele necesare pentru combaterea tuberculozei, apelul acesta nu găsește nici un ecou. Traversăm actualmente incontestabil o epocă foarte critică pentru orice cerere de sporuri bugetare. Chiar însă când nu am traversat-o apelurile acestea au răsunet în pustiu. S'au putut găsì sume pentru toate întrebuințările mai mult sau mai puțn motivate, dar nu s'au găsit și nu se găsesc ca să ne cumpărăm sănătatea, după expresia lui Biggs, pe care am citat-o mai sus, oricât ea ar fi de amenințată de atâtea boale și în primul rând de tuberculoză, care singură face mai multe victime decât toate boalele infecțioase la un loc. Nu trebuie însă pentru aceasta să renunțăm la luptă și resemnați să primim atacurile tuberculozei fără nici o încercare ca să-i opunem o împotrivire.

Oficialii neputând ajutà lupta contra boalei, decât într'o foarte slabă măsură, particularii trebuie să se apere singuri. Poate că în felul acesta, prin exemplul acțiunii lor, vom impune oficialității, statului, să iasă din toropeala în care se complace.

Economistul Charles Gide care a fost apostolul cooperării spuneà „unde individul face puțin, statul face încă și mai puțin și numai acolo unde activitatea individuală este viguroasă, întreprinzătoare se afirmă și acțiunea puterilor publice“. Wundt, psicholog de seamă dar și filozof moralist cereà ca o îndatorire, obligații de solidaritate. „Sacrificiul —ziceà el — pe care individul îl aduce pentru comunitate, aceasta este concepția morală“. Sacrificiul acesta trebuie să fie făcut

de toţi, nu numai ca o îndatorire etică, dar şi ca o măsură de apărare contra unei boale care lovind în toate clasele sociale, e o mare ameninţare pentru toţi. In alte ţări, filantropia conştientă şi activă când e bine organizată se exercită cu folos în multe domenii. Se pot da numeroase exemple de acest fel. Demonstraţia în stil mare dintr'o regiune, la Cattaraugus în Statele-Unite unde tuberculoza a fost combătută sistematic la 70 mii de locuitori s'a făcut de o societate particulară „Millbank Memorial Found“. Societatea aceasta are un capital de 9 milioane de dolari donaţi de o femee de inimă, Elizabeth Milbank Anderson care şi-a consacrat viaţa întreagă operelor de asistenţă educativă şi socială. In câteva sate suedeze, unde lupta contra tuberculozei a fost dusă cu energie, fondurile au fost procurate în timp de opt ani de o societate minieră — Gängsberg — care a acordat o subvenţie anuală de 12 mii coroane suedeze. Exemple de acelaş fel pot fi citate pentru multe alte ţări. Bogătaşii noştrii, dacă exemplele bune din alte părţi ar fi şi ele contagioase, ar putea să-şi aducă contribuţia pe acest teren, legându-şi numele de o acţiune de mare importanţă socială şi umanitară.

Forma cea mai potrivită, alături de cooperarea bogaţilor, cari din belşugul lor pot venì în ajutorul celor pe cari soarta departe de a-i favorizà i-a oropsit, ar fi aceea a unei vaste mutualităţi organizată pentru apărarea contra tuberculozei. Cooperarea s'ar putea întreprinde după modalitatea unei asigurări obligatoare contra tuberculozei. Am arătat, în ultimul meu raport, dela Adunarea generală a Societăţii pentru profilaxia tuberculozii din anul acesta, în ce fel, această asigurare a fost înfiinţată şi funcţionează, în Italia. Dacă am instituì o asigurare identică, am ajunge să avem 3½ milioane de asiguraţi cari ar contribuì, fiecare din ei, cu 330 lei pe an. Am puteà astfel realizà o sumă de un miliard de lei anual şi am reuşì să punem lupta contra tuberculozei pe baza mare şi largă pe care trebuie să o aibă. Până atunci, fonduri trebuie căutate în toate direcţiile. Prin timbrul antituberculos care a adus în ultimul an, în Statele-Unite, o sumă echivalentă cu un miliard 300 milioane lei, în Franţa cu o sută 30 milioane de lei, introdus şi la noi dar care e încă foarte puţin cunoscut s'ar puteà obţine sume importante până la 150 milioane

de lei, când am reuşì să-i dăm o mare răspândire. In alte ţări se înfiinţează loterii de stat în favoarea tuberculoşilor şi sumele prelevate, ca supliment, dela telegramele urgente şi dela telegramele de lux pentru felicitări sunt rezervate luptei contra tuberculozei.

Pentru a provocà toate aceste contribuţii şi colaborări. trebuie entuziasm. credinţă, convingere că se duce o luptă pentru o cauză mare.

O propagandă intensă trebuie să fie făcută — am întreprins-o de mult şi vom persistà ca să i se dea încă şi mai multă extensie — în scopul de a determinà curente de opinie publică atât de puternice. încât să rupă zăgazurile inerţiei şi incuriei celor cari sunt chemaţi să ia atitudine de luptă pentru a instituì organizări de asistenţă a tuberculoşilor.

In sufletul şi în inima fiecăruia făcând să vibreze coarde ascunse de adâncă simţire pentru o mare suferinţă şi o mare durere, apelul pentru ajutorarea şi asistenţa tuberculoşilor va trebuì să găsească cât mai mult ecou.

Vom sfârşì astfel. când vom reuşi să întrunim pe oficiali şi pe particulari. într'o colaborare cât mai activă, şi cât mai strânsă. cu avânturi de largă umanitate şi larg altruism şi cu deplina înţelegere a folosului acestei colaborări. să învingem un duşman, care nu e atât de primejdios. decât pentrucă nu avem energia să voim. când toate elementele există ca să ştim cum să procedăm. să-l răpunem.

Dr. S. Irimescu

FRANZ LISZT

II

Concertele dela Constantinopol

Vestea entuziasmului trezit de măestria neîntrecută a lui Liszt la Bucureşti şi la Iaşi a mărit nerăbdarea cu care erà aşteptat la Constantinopol. Sultanul Abdul Medjid a poruncit în repetate rânduri şi cu o insistenţă cu totul particulară ca oaspele aşa de mult aşteptat, cum va pune piciorul pe pământul Imperiului său. să-i fie imediat prezentat.

Din înalt ordin, vaporul care venià dela Galaţi a acostat de data aceasta în apropierea Palatului Ceragan. O trăsură de'gală a condus pe Liszt însoţit de întâiul Dragoman al Internunţiaturei Baronul Testa. la Serai. Tânărul Sultan care erà abia de douăzeci şi patru de ani, a primit pe virtuosul din Apus cu multă prietenie şi favoare. Palatul luase un aer de serbare.

Un pian Erard a fost adus dela Paris în mod special pentru acest concert. Privilegiul de a ascultà pe Liszt a fost acordat numai Suitei imperiale şi Haremului numeros, ascuns după gratiile de lemn. Reformele lui Abdul Medjid socotite să fie mai târziu zădărnicite de succesorii săi nu ridicase încă spre părerea de rău a tânărului Liszt. vălul ce ascundeà din faţa oaspelui frumuseţea musulmană. Totuşi faptul că la Palat existà o orhestră şi un cor cu un repertoriu din clasicii şi romanticii europeni însemnà că se rupsese cu o tradiţie seculară care se împotriveà cu multă îndărătnicire introducerii artei apusene la Palat.

La dorinţa expresă a Sultanului un concert vocal şi instrumental a fost executat cu multă perfecţie, care a putut face pe Liszt să se creadă un moment „jucăria unei iluzii".

In timpul concertului vocal s'a acordat şi aşezat şi pianul în mijlocul marelui salon de primire. Liszt urmă deci să cânte in faţa unui auditoriu mai familiarizat cu muzica europeană decât cum îşi închipuise înainte.

„Strălucitul artist preludă în fiinţa Majestăţii Sale minunatele sale acorduri şi apoi cântă cu putere şi mândria sa, bucăţi din Lucia de Lamermoor, din Gilom Tel şi din Norma. M. S. Sultanul le-a ascultat cu un interes plin de mirare. După ce i-a adresat cuvintele cele mai măgulitoare, M. S. a arătat dorinţa de a-l auzì încă odată a doua zi. Mercuria Liszt s'a dus din nou la Palat unde a fost primit cu aceiaşi politică ca şi în ziua trecută şi în fiinţa M. S. a executat: O improvizaţie asupra marşului Sultanului. o fantezie asupra Operei Lucreţia Borgia şi *variaţia după arii vechi române,* care au o mare asemănare cu ariile turceşti. Este de prisos de a adaogà că Liszt ca şi întâia dată a însufleţit aceeaşi mirare şi uimire prin puterea şi vioşia tonurilor sale. M. S. a reinoit către Liszt expresia mulţumirii sale şi spre suvenir i-a hărăzit o tabacheră scumpă înconjurată cu briliante. Intâiul Dragoman al Internunţiaturei. Baronul Testa care acompania pe Liszt la M. S. Sultanul. a fost tratat cu aceeaşi favoare[1]).

Favoarea domnească a făcut totuşi o mică deosebire în paguba Baronului Testa: pe când tabachera lui Liszt erà plină cu galbeni. aceia a lui Testa erà goală.

Critica turcească şi-a rezumat entuziasmul faţă de virtuozitatea lui Liszt în exclamaţiunea „Bojle tschabuk japan daha ischitmedik" pe româneşte „unul care o face aşa de repede, n'am mai auzit"[2]).

La 17 Iulie 1847. reîntors dela Constantinopol, il găsim pe Liszt la Galaţi în carantină. Acì a petrecut mai multe zile înainte de a se îmbarcà spre Odessa. Cu dragostea nesfârşită ce o aveà faţă de mama sa, scrie de acì rânduri pline de o zburdalnică voie bună. care radia ca întotdeauna din corespondenţa ce întreţinea cu ea.

„Vei fi aflat din ziare. — îi scrie mamei sale — că M. S. Sultanul m'a răsplătit împărăteşte. Caseta de email im-

---

[1]) Albina românească No. 48 din 19 Iunie 1847.
[2]) Der siebenbürger Bote No. 55 din 15 Iulie 1847.

podobita cu briliante, ți-o trimit d-tale, banii din ea ii voiu risipì singur, iar cu Ordinul Mischan Stiber cu diamante, care mi-a fost conferit prin grație domnească, mă voiu împodobì"[1]).

Concertul din Palatul Sultanilor ne arată că „ariile vechi românești" le-a închis în adâncul inimii sale.

Improvizațiile românești n'au fost numai un gest de gratitudine pentru entuziasta primire ce i s'a făcut în mijlocul nostru, ci o recunoaștere sinceră a folclorului muzical român.

Gândirea sa nu s'a oprit numai la cercetarea folclorului nostru ci s'a tradus mai târziu în impresii de călătorie și note istorice de o importanță revelatoare pentru istoria muzicei românești.

III

Impresii și Note Istorice

Sunt artiști pentru cari cadrul propriei lor națiuni apare prea strâmt. Viața și opera lor îi depășesc pentru a trece în domeniul gândirii universale. Aceasta este firesc și desigur nu lipsit de importanță. Trebuie numai ca și națiunea să aibă înțelepciunea de a nu vedeà în această depășire, decât înălțarea operei spre perfecție și ideal.

Sunt creatori cari trecând dincolo de hotarele țării deșteaptă în urma lor accente de gelozie și cuvinte de dojană, care arată complecta inaptitudine de înțelegere obiectivă a unei colectivități pentru ceeace este pur omenesc și prin aceasta universal.

Așà a fost și soarta lui Liszt, oaspe de cinste în Pantheonul gândirei omenești și patriot contestat și micșorat de națiunea adoptivă a cărei viață artistică a răscolit-o din adâncimi și a înălțat-o la un nivel neatins până atunci.

Ultima lui lucrare literară „Lăutarii și muzica lor in Ungaria" apărută la 1859 a stârnit un val de indignare la protectorii săi de altădată. Toată opinia publică din Ungaria care la aceà epocă privea chiar și manifestațiunile de artă prin prizma politicei s'a ridicat protestând contra confesiunii muzicale a lui Liszt. Nici mai târziu nu i s'a uitat lui Liszt că a îndrăznit să spună adevărul așà cum îl credeà asupra muzicii

[1]) Franz Liszt Briefe an seine Mutter de La Mara, p. 78.

lăutarilor din Ungaria şi asupra muzicii poporului maghiar. Marea prietenie ce o avea pentru lăutari a făcut desigur ca scrisul său să-i depăşească gândul. Se poate că în unele aprecieri să fi fost nedrept faţă de folclorul unui popor, încă prea puţin cunoscut atuncea. Totuşi geniul său a avut o visiune clară, graţie căreia folcloriştii moderni au găsit mai târziu în scrisul său un izvor de netăgăduită importanţă pentru cercetările ştiinţifice care au pus baza tendinţei de folclor în muzica universală.

Cei mai de seamă compozitori unguri de azi Béla Bartók şi Zoltán Kodály au justificat prin compoziţiile şi lucrările lor ştiinţifice ideile fundamentale folcloristice a lui Liszt. Azi şi ungurii caută să uite că la ştirea morţii lui Liszt un ministru maghiar a exclamat uşurat un „Infine“ şi că un an mai târziu la 26 Februarie 1887 în Camera ungară a deputaţilor, primul ministru Coloman Tisza a comis impietatea să spună privitor la Rapsodia lui Liszt asupra marşului lui Rákoczi că: Acesta n'a făcut decât să transcrie ce a fost inspiraţia marelui Franz Rákoczi II.

Noi la impresiile româneşti a lui Liszt nu avem nimica de adăugat, ele ne rămân o pagină care a fost scrisă cu mărinimia sa cunoscută fiind lipsită de orice gând de critică.

Liszt ne spune în cartea sa la pag. 227 următoarele: „La Bucureşti şi la Iaşi ne-au fost înfăţişate mai multe tarafuri de virtuoşi rătăcitori, în felul celor din Ungaria. La ei am regăsit un puternic filon din marea vână muzicală. Ei au melodii foarte fericite din cari am făcut o interesantă colecţiune, în timpul lungilor seri petrecute în tovărăşia lor.

Ele se deosebesc destul de mult, în caracter şi nuanţă de acelea ale lăutarilor unguri, al căror concepţie vie şi stimulentă este comprimată la cei din Molda-Valahia, prin acompaniamentul continuu al unui bas cu pedală, mărginit invariabil la tonică, ceeace reţine armonia într'o constantă subjugare; ea este ca penibil legată de glie.

Aproape toate ariile lor, afară de câteva cântece sunt destinate dansului, fără ca sub arcuşul virtuozului, să depăşească, ca la noi destinaţia lor primitivă, pentru a se preta capriciilor fanteziei şi salturilor ameţitoare împletite de imaginaţia violonistului care se distrează reproducându-le pe in-

strumentul său. Alura este mult mai puţin desvoltată, vehementă, zgomotoasă şi mai puţin înflorită. Se observă în general o sensibilă influenţă a moravurilor molatice ale ţării, asupra acestor oaspeţi ai Provinciilor danubiene. Mai înceţi în mersul şi elocinţa lor, mai calmi în ţinută, cu mai puţine gesturi, mai puţin mândri, fini şi pătrunzători în privirea lor, mai puţin stranii în surâsul lor, mai puţin bruşti în mişcările lor, au adoptat o parte din costumul naţional, şi poartă cu o gravitate musulmană, haina lungă a beylor. Furia avântului, mimica unei veselii nervoase, ocazionate la alţi confraţi ai lor de serbări şi de petreceri le sunt mai puţin obicinuite, sau poate le ascund mai uşor. Se pot regăsi mai curând în cochetăria lor artistică, ondulaţiunile încete şi tresăririle uşoare care caracterizează dansul femeilor din harem. Pentru a arătà cât e de moleşită şi fadă arta lor, e suficient să spunem că fluerul joacă un rol principal, ei întrebuinţând adesea şi un instrument cu numeroase tuburi suprapuse, asemănător celui din antichitate, atribuit invenţiunii zeului Pan: sunetele dulci ale acestui instrument, transmit orhestrei o adevărată nervozitate. Un fel de mandolină face la fel parte integrantă din orhestră, înlocuind ţimbalu într'un chip ascuţit care contribue la moleşirea armoniei".

Notele istorice ale lui Liszt ne înfăţişează la pag. 442 a cărţii după una din numeroasele cronici a timpului partea muzicală a intrării lui Mihai Viteazul la Alba Iulia. Importanţa istorică a acestei revelaţii ne dispensează de a o mai comentà.

Liszt spune: „In 1599, când Mihai, Voevodul Munteniei, intră la Alba Iulia în Transylvania, cu un alaiu şi un lux asiatic, care au rămas multă vreme în amintiri şi au fost însemnate amănunţit de cronicarii timpului, cortegiul său erà precedat de 10 lăutari care cântau un marş triumfal: faima lor erà la înălţimea fastului desfăşurat cu acest prilej. Este de remarcat micul număr al acestor muzicanţi, cari desigur că nu puteau face prea mare zgomot, în mers, din cele 10 instrumente! A se mulţumì cu o atât de mică orhestră într'o împrejurare atât de solemnă arată că în Ungaria obiceiurile muzicale erau de pe atunci ieşite cu desăvârşire din barbaria care le caracterizează în Extremul-Orient, unde întreaga con-

cepţie simfonică consistă în a face cât mai mult zgomot cu putinţă, combinând instrumentele cele mai diferite şi făcându-le să sune fiecare pe socoteala lor, fără a ţine seama de cele de alături. Lăutarii ştiuseră de pe atunci să învețe pe ascultătorii lor, că trebuia dat infinit mult mai multă importanţă calităţii sunetelor decât cantităţii lor"...

Octavian Beu

IZVOARE: „Curierul român" din 1846, Bucureşti. — „Vestitorul românesc" din 1846 Bucureşti. — „Albina românească" din 1847, Iaşi. — „Vasile Alecsandri" de G. Bogdan Dinu 1926, Bucureşti. — „Der Siebenbürger Bote" din 1846, Sibiu. — „Siebenbürger Wochenblatt" din 1846, Braşov. — „Vom Alten Hermannstadt" de E. Sigerus 1922, Sibiu. — „Ein Liszt Konzert im Iahre 1845" de J. Hatzfeld în „Die Musik" din 1911. — Meine Freudschaft mit F. Liszt de Marie d'Agoult 1930 Dresda. — „Briefe von la Mara" vol. VIII 1918. Lipsca. — „Liszt" de J. Kapp 1922. Berlin. — „Des bohémiens et de leur musique en Hongrie" de F. Liszt 1881, Lipsca. „Des bohémiens et de leur musique en Hongrie" de F. Liszt 1881 Lipsca. „Liszt le magnanime" de André Suarès din La Revue Musicale 1 Mai 1928 Paris. „Liszt" de Dr. Julius Kapp. 1922 Berlin.

Dela întemeietorii revistei

I. Slavici către T. Maiorescu

Viena 12 24 Maiu. 1874.

Stimate Domnule!

Ve mulţămesc pentru ajutorul ce mi-aţi trimis. Cu părere de reu sum inse nevoit a Ve face cunoscut. cà nu am putut să călětoresc la băi. Deja in 23—24 April s'a ivit o afecţiune acută în incheietura braţului stĕng. Aceasta in 10—15 Maiu s'a desvoltat într'atăta, încat a trebuit să fiu pus definitiv in pat. O călĕtorie este imposibilă. De 10 zile ziua noaptea fac cataplasme reci. Până acuma inflamaţiunea a scazut: durerile acute. lipsa desevirşită de somn şi lipsa de apetit m'au slabit foarte.

Ce are sà urmeze? am să fiu acuma amputat? îmi este poate viaţa in pericol? — la toate aceste nu ştiu respunde. Profesorul Dittel. sub a cărui ingrijire me aflu. este foarte reservat faţă de mine. El tot îmi zice, că *mai târziu* voi călĕtori la băi. Atàta ştiu inse. că sum foarte slab şi că după-ce am petrecut 5 luni în spital. încep a me plânge de organele de respiraţiune.

Eu aştept să vină. ce va veni!

Atăta cred că este destul.

Primiţi ăncă odată mulţamita mea şi fiţi incredintat de afectele mele simpatice.

Al D-Voastre

Ioan Slavici

I. Slavici către T. Maiorescu

Iași 17 Octomvre, 1874

Stimate Domnule!

Am aflat de prisos a Vě scrie până-acuma, deoare-ce n'aveam să Vě spui nemic important și mai ales nemic ce putea să nu Vě intristeze. Am fost greu bolnav. Fiind mai târziu transportat la Brühl, sub inriurirea binefăcătoare a aerului m'am intrămat, încât trupește și sufletește sum capabil de lucrare. Nu mai puțin doresc să lucrez: pentru acea Vě scriu de aici, unde me aflu acum de trei zile.

Domnul Negruzzi îmi spune, că ați fi aplecat să mě însărcinați cu funcția unui revisor scolar. Nu știu ce aici este un revisor scolar. Cred înse, că el are să fie ceva asemenea unui inspector scolar dela noi, și Vě mărturisesc și astă-dată, că pentru asemenea fel de lucrare simțesc cea mai viie aplecare. Cred totodată, că am și formarea specială, ce indeobște se cere dela un inspector scolar. De altmintrelea numai pus la lucru omul poate să arate, ce într'adevăr vra și poate. Dispuneți de mine, cum veți afla că pare mai bine. Mě rog înse dați-mi ocasiune să me arăt vrednic de binevoința D-Voastră.

Am să ve mărturisesc ăncă și acea, că pe deplin insănetoșat nu sum. Brațul stěng este tot bolnav. Mai ales după călătoria ce am făcut dela Viena, am sufărit greu. Profesorul Dittel m'a încredințat inse, că reul este local și de o natură cu desivirșire trecătoare. Este numai o chestiune de reconstituire a membranelor din articulațiune, proces ce decurge fără a provoca dureri. Avěnd destulă băgare de samă, nu mă indoiesc, că și cu acest braț voi putea îndeplini funcția, cu care me veți însărcina, deocamdată, până la definitiva reconstituire, cel puțin în gradul, în care o fac cei mai mulți. De altmintrelea, mě rog, aveți incredințarea, că eu Vě voi spune, că nu pot, când voi vedea, că chiar nu pot.

Deocamdată stau aici, la Domnul S. Bodnărescu, așteptând hotărirea D-Voastră.

Al D-Voastre devotat

Ioan Slavici

CRONICI

Udrişte Năsturel [1])

(imediat după 1600 — cam 1658)

Familia lui Udrişte (Uriil, Uriste, Orest) Năsturel îşi are obârşia în satul Fiereşti (Fierăşti, Hierăşti), ceeace-l determină să se iscălească „ot Fiereşti" (din Fiereşti).

Primul membru al acestei familii e pomenit prin 1460, cu numele de Stan ot Fiereşti. In ordine directă, din acest Stan descinde un Vrăjoghea Logofăt, apoi un Petraşcu, care e bunicul scriitorului nostru [2]). Tatăl scritorului eră postelnicul Radul *Năsturel* ot Fiereşti, prima dată când familia ia denumirea de Năsturel [3]).

Udrişte Năsturel avea soră pe Doamna Elena, soţia lui Matei Basarab al Munteniei [4]); aşadar, scriitorul eră cumnat cu Vodă.

Udrişte s'a născut imediat după 1600 [5]). La 21 Iulie 1627, el scrie un act în satul Pietrar [6]); iar la 24 Iulie acelaş lucru la Târgovişte [7]). La 1628 scrie un act slavonesc în Bucureşti, pe care-l iscăleşte „Udrişte Năsturel *piseţ tânăr*". Deci, dela 21 Iulie 1627 ocupă slujba de *diac* sau *uricar* [8]). La 6 Martie 1628 se menţine tot diac, căci — scriind un act slavonesc — se iscăleşte: „credinciosul nostru piseţ Udrişte Năsturel" [9]). La 14 Maiu 1629, Udrişte e consilierul intim al Domnului, căci iscăleşte un act: „Uriil Năsturel *tainic*" [10]). La 13 Februar 1632 apare avansat vtori (al

---

1) Face parte dintr'o *Enciclopedie a literaturii române*, în pregătire.

2) General P. V. Năsturel, Prefaţă la op.: Udrişte Năsturel, Vieaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf, Buc., 1904, p. primă („Corecturi").

3) Ibid.; vezi şi p. XLI.

4) Ibid.; vezi şi nota 6, p. 1247 de mai jos: „adevăratei sale rude Orest Năsturel".

5) General Năsturel, op. cit., p. primă („Corecturi") şi p. LIX, *presupune* anul 1597. Eu cred *„imediat după 1600"*, pentrucă dela 21 Iulie 1627 până la 6 Mart 1628 îl găsim *diac* „tânăr"; ceeace înseamnă că — dacă s'ar fi născut la 1597 — ar fi fost de 30 ani şi n'ar mai fi fost „tânăr".

6) Arhiva istorică a României, I, 1, p. 14.

7) Ibid., p. 8.

8) Ilie Bărbulescu, Cercetări istorico-filologice, Buc., 1900, p. 96; Gen. Năsturel, op. cit., p. XLI—XLII.

9) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLII.

10) Ibid.

doilea) logofăt [1]) în care rang se menţine şi la 1634, când traduce în slavoneşte *Imitatio Christi*, pe care o va tipări abia la 1647 [2]).

Udrişte erà diplomatul cumnatului său Matei Basarab în afacerile externe; deaceca e trimis, în Mart 1638, la Viena, la împăratul Austriei [3]).

Udrişte apare ca al doilea logofăt şi la: 1639 (8 Oct.) [4]), 1640 (13 Decem.) [5]), 1642 (5 Ianuar) [6]) 1643 [7]), 1647 şi 1649 [8]).

In anul 1648 (April), Udrişte e trimis de Vodă ca delegat al său în Ardeal, la Rákóczy [9]); iar la 1652 (April) e trimis tot în delegaţie la Belgrad [10]).

Cu al doilea logofăt, Udrişte apare apoi la: 1654 (29 Iulie) [11]), 1655 (25 Ianuar [12]) şi 20 Mart) [13]).

La 1655, Udrişte, în calitate de diplomat, închee o alianţă între Rákóczy şi Matei Basarab [14]).

La 1658 ultimul document pomeneşte despre el, numindu-l al doilea logofăt, ceeace a făcut să i se presupună data morţii 1658 [15]). E sigur, că Năsturel a murit în rangul de al doilea logofăt [16]). Pe lângă delegaţiile diplomatice de mai sus, Udrişte fusese sorocit delegat către Cazaci, dar nu se întâmplă [17]), şi erà cel mai indicat să trateze cu Levăković trimisul Papei Urban VIII [18]). Din scrisoarea latinească pe care o trimite Levăković lui Udrişte, rezultă că întrevederea n'a avut un rezultat satisfăcător [19]).

Udrişte Năsturel se ocupă de curentele şi frământările religioase din vremea sa. El erà în curent — desigur — cu propaganda protestantă, căci aveà în biblioteca sa un exemplar din *Catehismul*

---

1) Ibid., p. XLII—XLIII.
2) Dr. M. Gaster, O carte românească in 1646, „Românul" din 6 Noemvrie 1881 (Cf. ibid. „Tipografia română", I, 15/27 Noem. 1886, No. 10).
3) Iorga, Studii şi documente, 18, p. CLXXXIV.
4) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLIII—XLIV.
5) Ibid., p. XLIV.
6) Iorga, Studii şi doc., V, p. 298.
7) Vezi iscălitura la Prefaţa *Autologhiului slavonesc* din 1643; adică textul notei 3, p. 1246.
8) Vezi titlul la *Imitaţia lui Hristos şi Varlaam şi Ioasaf*, nota 6, p. 1247 şi 3, p. 1248 de mai jos.
9) Iorga, Studii şi doc., IV p. CCXXX.
10) Ibid., p. 277.
11) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLVIII.
12) Iorga, Studii şi doc., V, p. 121.
13) Gen. Năsturel, op. cit., p. XLVIII—XLIX.
14) Iorga, Studii şi doc., IV, p. CCLXI.
15) Iorga, Studii şi doc., V, p. 185.
16) Vezi citatul din text corespunzător notei 13, pag. 1250.
17) Iorga, Studii şi doc., V, p. CCLXXXIX.
18) I. Bărbulescu, Studii privitoare la limba si istoria românească, Buc., 1902, p. 180.
19) Gen. Năsturel, op. cit., p. LVII—LVIII.

Calvinesc tipărit de Unguri la Alba-Iulia în 1642 pentru convertirea Românilor ardeleni. *Catehism* găsit de Mitropolitul Varlaam al Moldovei, în trecerea acestuia prin Muntenia [1]).

Opera

Udrişte a scris: 1) **12 versuri slavoneşti** pe pagina a 3-a a *Pravilei* tradusă de Mihai Moxa şi tipărită la Govora în 1640.

Versurile sunt iscălite: Uriil Nasture (1) ot F(iereşti) şi sunt închinate lui Matei Basarab. Iată-le în traducere românească:

Faţa aceasta drept stemă pasăre corb poartă.
Pe deasupra al căruia zbor, coroana acum atârnă.
Il arată pe al unei case prea luminate și prea antice.
Pe al casei neamului Basarab, prea viteazul
Barbat cu sceptru, ce nu fără spor pe tron se vede.
Ale lui vitejii biruitoare, al multor auz minunează.
Deci tronul, înălţimea acestei case învederează.
Şi sceptrul a lui vitejie curat înfăţişează.
Sub dânsul oricărui pământean e pacinică vieţuirea.
Nu lasà să se risipească, Doamne, în perire.
A lor coroană, ci ea să nu aibă curmare.
Iar al corbului piept să fie pururea ferit.

Uriil Nasture
ot F. [2])

2. Prefaţă slavonească la *Antologhiul slavonesc* tipărit la Câmpulung 1643. Intre altele, Udrişte scrie în *Prefaţă:* „din pricina puţinătăţii și lipsei altor fel de cărţi, mulţi, ba chiar mai toţi, atât din ţară, cât şi din alte ţări, rugându-se foarte, de aceea m'am silit ca mai întâi de toate *să pun în lucrul tipografiei aceasta* (carte), pe care cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu silinţa celor ce mi-au ajutat *am isprăvit-o*".

Iscălit: „Urest Năsturel, *al doilea logofăt*" [3]).

Din *Prefaţă* rezultă deci, că Udrişte

3. *A tipărit* **Antologhiul slavonesc** la *Câmpu-Lung* în *1643.*

4. **Ev(an)g(he)lie învăţătoare** *sau* **Cazanie** [4]), *Govora, 1642.*

---

[1]) Fapt, relatat de Varlaam în Prefaţa sa dela *Răspuns*, Suceava, 1645 (Cf. Şincai, Cronica, ed. Buc. 1853, t. II, p. 45 (Cf. ibid. ed., Buc., 1886, t. III, p. 70—1).

[2]) Cf. Bianu-Hodoş, Bibliografia veche românească, t. I. fasc. II, p. 109.

[3]) Ibid., p. 135.

[4]) Urmează titlul: „preste duminecile anului şi la praznice gpdski (?) desigur: „domneşti") şi la alţi sfinţi mari. *Scoasă şi primenită de pre limba rusească pre limba românească* cu voia şi cheltuiala creştinului domn Matei Basarab Voevoda, iară, cu osteneala şi cu izvodirea lui silvestru er (o) monah. Tipărită întru

„*Scoasă și primenită de pre limba rusească pre limba românească*". Are 4 foi nenumerotate + 600 pag. (cu mici erori de paginație). Pe ultimele 3 foi nenumerotate se află o „*Predoslovia cetitorului*" și tabla de materii [1]).

Din „Predoslovie" aflăm autorul care „a scos" și „a primenit de pre limba rusească pre limba românească": „Derept aciasta eu cu răvne pohtii pentru frații miei și *cugetai să scot* aciastă sfântă carte ce se chiamă Evanghelie învățătoare tălcuită, *să fie propoveadania creștinătății noastre, a sfintei biseareci apostolească a răsăritului, de o am primenit de în limba rusească pre limba românească* [2]).

Iscălită: „Uriil Năsturel predoslov, leat 7147" [3]) (= 1639).

Așadar, „Predoslovia către cetitor", și poate și traducerea însăși a Cazaniei, Udriște a scris-o la 1639.

Evanghelia sau *Cazania* aceasta nu cuprinde — după cum arată titlul ei (vezi nota [3], p. 1244) — predicele pentru Duminicele anului, ci numai acele din timpul Duminecii Mari.

In această *Cazanie* întâlnim frumuseți de stil și imagini ca acestea (într'o anexă la Prefață): „Pentru aciasta, vă rog cu diadins, primiți aciastă floare prea înfrămsețată și dulce mirositoare adusă den raiul vedearei ceriului cu mult păcătoasa măna mea grabnică îmblătoare, și cu aceia îndulciți sufletele voastre cu dulceață fără sațiu și cu vederea frămseței....." [4]).

Cazania nu e terminată; ea e continuată de *Evanghelia învățătoare*, tipărită la M-rea Deal în 1644, căci într'un epilog din aceasta din urmă (la sfârșitul ei, ultima pagină) e scris în slavonește: „Și *s'a început a se tipări* această carte numită Evanghelie cu învățătură *în mănăstirea Govorei* si *s'a sfârsit în mănăstirea din Deal*" [5]).

5. **Imitația lui Hristos** [6]), tipărită la Mânăstirea *Deal* și terminată de tipărit la 15 Aprilie *1647*. Tradusă din latinește în slavonește. Cu o Prefață de Varlaam, mitropolitul Moldovei. Cartea s'a pierdut. O avem numai citată de Karataev în opera **описаніе**, No. 633, p. 529.

Imitația are formatul 8°, și pagini: 7+216 (Prefața + textul)

---

dumnezeiasca larvă *govora* carea iaste hramul upenie bțe ot căzdania mira 7151, ot văplăstenia giia, *1642*. Msța Septemvriu dni 28" (Cf. T. Cipariu, Crestomatie sau Analecte literare, Blaj, 1858, p. 150—1; Cf. T. Cipariu, Principia de limbă și scriptură, Blaj, 1866, p. 109; Cf. Bianu-Hodoș, op. cit., t. I, fasc. II, No. 42, p. 120; Cf. Dr. M. Gaster, Crestomatie românească, Leipzig—Buc., 1891, vol. I, p. 97). Fragmente din **Cazanie** în Cipariu, Crestomatie, p. 152—8.

[1]) Cf. Bianu-Hodoș, op. cit., p. 120; Cf. Cipariu, Crestomatie, p. 150.

[2]) Ibid., p. 121; Cf. ibid., p. 151.

[3]) Ibid., p. 122.

[4]) Ibid.

[5]) Ibid., p. 146.

[6]) Urmează titlul: „cu ajutorul lui Dumnezeu și cu porunca și cu toată cheltuiala prea luminatei și drept-credincioasei prințese *Doamna Elena*, stăpână Un-

şi 10 foi nenumerotate. Pe verso sunt *12 versuri* (probabil ca şi acele din Pravila dela Govora din 1640) [1]).

La noi, *Imitaţia* a fost semnalată prima dată de Gaster [2]).

6. **Varlaam şi Ioasaf** [3]). Există numai în manuscris. E o traducere din slavoneşte în româneşte (vezi mai jos), din *1649*.

In acest *roman* se face apologia creştinismului.

Cuprinsul pe scurt: creştinismul prindea puteri până şi în India. Avenir, împăratul Indiei, poruncì atunci ca toţi acei cari vor trece la creştinism, să fie omorîţi.

Intre timp, Avenir capătă un băiet, căruia proorocii îi prezic că va primì religia creştină. Inspăimântat, Avenir îşi creşte copilul închis între zidurile palatului şi supravegheat, ca să-l ferească de vre-o tentaţiune. Dar, cu toate pazele, Ioasaf (astfel se numea fiul lui Avenir) aflã despre micimile lumeşti că vieaţa se termină cu moartea, şi gânduri negre încep să-l muncească.

In acel timp trăia în pustiu sihastrul creştin Varlaam. Acesta aflând despre zbuciumările sufleteşti ale lui Ioasaf, se gândì să-l mântuiască. Pătrunse în palat sub înfăţişarea unui negustor şi — stând de vorbă cu Ioasaf — îl converteşte la creştinism.

Avenir caută atunci prin mai multe procedee să-l îndepărteze pe Ioasaf de noua-i religie, dar nu izbuteşte, şi Ioasaf se retrage în pustiu [4]).

Asupra originei romanului, până acum un secol, erà nesiguranţă. Unii învăţaţi l-au atribuit lui Ioan Damaschin din sec. VIII [5]), care l-ar fi scris în limba siriacă, de unde apoi a fost tradus în greceşte [6]). In urmă s'a dovedit că adevărul e cu totul altul: „cercetările întreprinse de aproape un veac, de către orientalişti, au

gro-Vlahiei transalpine, soţia prea luminatului Domn şi Voevod Io Matei Basarab, cu osteneala *adevăratei sale rude Urest, Năsturel al doilea logofăt, tradusă acum din limba latină în limba slavonă*: fu scoasă la lumină din tipografia lor domnească, care se află în mănăstirea *Dealului*, în anul dela zidirea lumei 7155, iar dela mântuirea lumei *1647*, luna *April 15* zile, *s'a sfârsit*" (Cf. Bianu-Hodoş, op. cit., t. I, fasc. II. No. 52, p. 158).

[1]) Cf. Bianu-Hodoş, op. cit., p. 158—160.

[2]) In articolul: O carte rom. cit.

[3]) Titlul întreg: *„Traiul şi viiaţa a prea cuvioşilor părinţilor noştri a lui Varlaam şi a lui Ioasaf, scrisă de* prea cuviosul părintele nostru *Ioan Damaschin* pentru folosul sufletesc, *iară acum den limba sloveneascä întoarsă fu prea rumânească* de mult păcătosul robul lui Hristos *Udrişte Năsturel de Fiereşti al doilea logofăt, 1649*". Titlul e citat în: Gaster, Crestomatie, I, p. 129—130 şi Gen. Năsturel, op. cit., p. XII şi XIII—XIV. Ediţii au dat: a lui Gârleanu, Buc., 1874; a lui Al. Odobescu, Anal. Acad. Rom. seria II, t. I, 1881, p. 5 şi urm., numai o parte, întrerupt): — cea mai bună — a lui Năsturel, op. cit., p. 1—297 (după copia lui Fota din 1673: vezi mai jos) şi o prelucrare: Ioan Mihălcescu, Varlaam şi Ioasaf, Buc., 1921, Bibl. p. popor No. 14.

[4]) Vezi rezumatul romanului şi în N. Cartojan, Cărţile populare în literatura românească, I, Buc., 1929, p. 232—235.

[5]) Chiar Udrişte Năsturel atribue romanul lui Damaschin (vezi nota 3, de mai sus).

[6]) M. Gaster, Literatura română populară, Buc., 1883, p. 33 (Cf. ibid., Crestomatia cit., p. LII.

stabilit însă că sfântul Ioan Damasceanul nu are nimic comun cu romanul, care este o prelucrare, după concepţia creştină, a legendei lui Buddha şi a tatălui său Çuddhodana regele din Kapilavastu. Asemănările între romanul lui Ioasaf şi legenda lui Buddha sunt izbitoare" [1]).

Din India, vieaţa lui Buddha a pătruns în Persia învecinată. Mai târziu, pătrunzând creştinismul în Persia, un creştin prelucrează vieaţa lui Buddha după vederile creştinismului, întroducând pe călugărul Varlaam, care botează și cuminică pe tânărul prinţ. Originalul arab, în limba oficială arabă numită pelhvi, s'a perdut. El ne e cunoscut după urmele lăsate într'o veche redacție persană ce se află. Din Persia, romanul a fost introdus în Siria, deci în limba siriacă, de unde a apucat două căi: 1) spre Nord, în Georgia, unde a fost tradus în sec. VI; 2) spre Vest, ajungând până la Marea Saba, din Palestina, lângă Erusalim. Aci un călugăr, Ioan, i-a dat forma grecească, înlesnindu-i astfel să pătrundă în limbile europene [2]).

In sec. XIII, romanul e tradus în latinește şi franţuzește; în sec. XVI în italienește, iar la 1690 în ebraica [3]).

Tot din greaca, romanul a fost tradus în slavonește şi s'a răspândit în Serbia, Bulgaria și Rusia. Cel mai vechi manuscris slav e din 1518 [4]). Dela Ruşi, romanul a trecut la Români (vezi mai jos), în Mănăstirea Neamţ găsindu-se numeroase côpii dela începutul și sfârșitul secolului XIV [5]).

O traducere rusească s'a tipărit la 22 Iulie 1637 la Mănăstirea Kutneinski cu spesele familiei Moghilă și cu o dedicaţie a lui Iosif Polovko către Petru Moghilă [6]).

N. Iorga [7]) crede că Năsturel a făcut traducerea după tipăritura rusească din Mănăstirea Kutneinski din 1637.

P. P. Panaitescu [8]) crede că originalul traducerii lui Năsturel „putea să fie textul în limba sud-slavă (Novakovici) care circulà în manuscrisul sau textul slavo-rus imprimat în mănăstirea Kut-

---

[1]) Cartojan, op. cit., p. 235—6; Cartojan, op. cit., p. 236—8, dă și un resumat al legendei lui Buddha. Asemănarea romanului cu legenda lui Buddha a observat-o la noi, întâi, M. Gaster, Lit. rom. pop., p. 39.

[2]) Cartojan, op. cit., p. 238; ediţiile greceşti ale romanului vezi-le în Cartojan, p. 248—9.

[3]) Gaster, Lit. rom. pop., p. 33—4 (Cf. ibid. Crestomaţie, p. LII—LIV).

[4]) Ibid. (Cf. ibid.); vezi şi Cartojan, op. cit., p. 239; ediţiile slave vezi-le în Cartojan, p. 248.

[5]) Cartojan, op. cit., p. 239; alte studii asupra romanului vezi-le în Cartojan, p. 249.

[6]) E. Picot, Pierre Movila, în op.: E Legrand, Bibliographie Hellenique ou Description raisonnes des ouvrages publiés par des Grecs au XVII siècle, IV, Paris, 1896, p. 133—4.

[7]) In Istoria literaturii religioase, I, p. 166.

[8]) In L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila dans les Principautes roumaines, p. 37—48.

neinski [1]). Anume: Iacimirski, în Catalogul său, observă că textul slavon din còpia lui Fota din 1671 este de „ortografie" rusească. Iar acest text slavon din Fota, comparat fiind cu textele corespunzătoare din manuscrisele sud-slave din sec. XIV ale romanului, se constată că sunt asemănătoare.

Aşadar, Năsturel, care avea legături cu învăţaţii din Kiev şi cu Petru Moghilă, va fi putut obţine un text ruso-slav tipărit la Mănăstirea Kutneinski în 1637.

Manuscrisul lui Năsturel — *care nu s'a păstrat* — a fost copiat de trei ori, în slavoneşte şi româneşte, de către gramaticul domnesc Fota, la 1671 [2]) (în două còpii) şi la 1673 [3]).

Textul lui Fota a mai fost copiat apoi în secolele XVIII, [4]) cari sunt: la 1743, boierul Vlad Boţulescu face o traducere din italieneşte şi care se află în Biblioteca Imperială din Viena [5]); Samuel Ulicu-Klein face o traducere după o ediţie şcolară italiană a lui Leonardo Salviati: [6]) în *Vieţile sfinţilor* (f. 156—182) se află o copie — făcută după redacţiile ruseşti — tipărită la Mănăstirea Neamţ şi reprodusă întocmai în ediţia *Sfinţilor*, Bucureşti, 1836; [7]) în sfârşit, între manuscrisele Academiei Române sunt multe còpii din sec. XVIII [8]).

Còpii sunt şi în sec. XIX [9]): M. Eminescu posedà o copie dela 1814 [10]), iar Gr. Tocilescu a făcut una după aceea a lui Boţulescu şi care se află la Acad. Rom. sub No. 417 [11]).

Dintre toate acest còpii cea mai completă e a lui Fota din 1673, fiindcă cuprinde şi „Cântecul lui Sf. Ioasaf când au intrat în pustie" [12]).

Insuşi Fota recunoaşte că a făcut còpii după manuscrisul lui Năsturel: „Această sfântă carte a prea cuvioşilor părinţilor noştri Varlaam şi a lui Ioasaf scosu-o-au întâiu *Udrişte al doilea logofăt*, dupre elineşte (pre) sloveneşte, şi rumîneaşte. Scosu-o-am şi eu Fota grămătic domnesc *dupre izvodul rumânesc*, (pentru) Dumnealui Dumitraşco biv-vel serdar, leat 1673, ot grad [13]) Bucureşti" [14]).

Romanul *Varlaam şi Ioasaf*, din cauza răspândirii sale enorme,

*

[1]) Ilie Bărbulescu, Curentele literare la Români. Buc., 1928, p. 251, crede deasemeni că traducerea s'a făcut după un „original ruso-slav cu amestecuri bulgăreşti".

[2]) Gen. Năsturel, op. cit., p. XVI; vezi şi: Simionescu I. Dan. Incercări istorico-literare, C.-Lung (Muscel), 1926, p. 42—44.

[3]) Ibid., vezi şi Simionescu, op. cit.

[4]) Ibid., p. XIII şi XVI.

[5]) Gaster, Lit. rom. pop., p. 35.

[6]) Cartojan, op. cit., p. 241.

[7]) Gaster, Lit. rom. pop. p. 36.

[8]) Vezi-le în Cartojan, op. cit., p. 248.

[9]) Gen. Năsturel, op. cit., p. XVII—XVIII.

[10]) Gaster, Lit. rom. pop., p. 35.

[11]) Cartojan, op. cit., p. 241.

[12]) Gen. Năsturel, op. cit., p. XIX.

[13]) Adică: oraşul.

[14]) Gen. Năsturel, op. cit., p. XXI.

la toate popoarele a lăsat influenţe şi urme. Astfel, el a fost motiv de inspiraţie lui Boccacio într'o nuvelă, apoi unei nuvele spaniole a lui Timoneda şi chiar piesei „Neguţătorul din Veneţia" a lui Shakespeare [1]. La Români, romanul s'a infiltrat adânc în picturile, cântecele şi poeziile populare.

Pe unele biserici sunt zugrăvite scene din vieaţa romanului, iar la Mănăstirea Neamţ sunt zugrăvite toate scenele romanului [2].

Romanul a pătruns în literatura românească veche. Preotul Gavril a utilizat în „Vieaţa Patriarhului Nifon" o parabolă din roman, iar „Invăţăturile lui Neagoe către fiul său Theodosie" cuprind pasagii întregi din roman [3].

Romanul a dat naştere unor poezii populare româneşti, între cari, mai ales una unde se descrie plecarea în pustiu [4].

Partea de plecare a lui Ioasaf în pustiu s'a cântat de copii la Crăciun cu steaua şi în biserici după 1800 [5] şi se cântă şi astăzi [6]. Cântecul pustiei a pătruns în popor sub diferite variante [7] şi a fost prelucrat în zilele noastre de către M. Sadoveanu şi D. D. Pătrăşcanu. Din Vieţile Sfinţilor. Buc., Socec, 1926, p. 65—139.

*

Aşadar, Udrişte Năsturel din Fiereşti, deşi n'a ocupat decât un rang de mâna a doua — al doilea logofăt —, totuşi — în deosebire de ceilalţi boieri din divan — erà un cărturar şi un învăţat de seamă.

Din operile pe cari le-a scris, rezultă că ştia perfect limbile: *slavona* (traducerea *Imitaţiei lui Hristos, 12 versuri slavoneşti* şi *Prefaţa slavă* la Antologhiu), *rusa* (trad. din ruseşte a *Cazaniei* şi a lui *Varlaam* şi *Ioasaf)* şi *latina* (trad. din latineşte a *Imitaţiei)*.

Desigur că ştia şi greceşte — ca oricare cărturar din acel timp — şi alte limbi slave, căci a avut diferite misiuni diplomatice.

Bibliografia utilizată

1. *Arhiva* istorică a României, I, 1, p. 8 14.
2. *Bărbulescu Ilie*, Cercetări istorico-filologice, Buc., 1900, p. 96
3. „ „ Studii privitoare la limba şi istoria românească, Buc., 1902, p. 180.
4. *Bărbulescu Ilie*, Curentele literare la Români, Buc., 1928, p. 251
5. *Bianu I.-Hodos*, Bibliografia veche românească, t. I, fasc. II, p. 109, 120—122, 135, 146, 158—160.
6. *Cartojan N.*, Cărţile populare în literatura românească, I, Buc., 1929, p. 232—239, 241; 242 (şi nota), 247—249.

---

1) Gaster, Lit. rom. pop., p. 41—42.
2) Cartojan, op. cit., p. 241—242 (şi nota).
3) Cartojan, op. cit., p. 247.
4) Gaster, Lit. rom. pop. p. 47—52.
5) Anton Pann, Versuri muziceşti, Buc., 1830, p. 19—21 şi Cântece de stea, Buc., 1848, p. 21 şi 96.
6) C. Rădulescu-Codin şi D. Mihalache, Sărbătorile poporului, ed. Acad. Rom., Buc., 1909, p. 101.
7) Vezi-le în: Gr. Tocilescu, Materialuri folkloristice, I. 2, Buc., 1900, p. 1461; G. Tilinca, Cântece de stea culese din Oltenia, Călăraşi, 1924, p. 14.

7. *Cipariu T.*, Crestomatie sau Analecte literare, Blaj, 1858, p. 150—158.
8. „ „ Principia de limba şi scriptură, Blaj, 1866, p. 109.
9. *Gaster Dr. M.*, O carte românească în 1646, „Românul" din 6 Noemvrie 1881. Cf. ibid., „Tipografia română", I, 15/27 Noemvrie 1886, No. 10).
10. *Gaster Dr. M.*, Literatura română populară, Buc., 1883, p. 33—36, 39, 41, 42, 47—52.
11. *Gaster Dr. M.*, Crestomatia română, I, Leipzig, Buc., 1891, p. LII—LIV, 97, 129, 130.
12. *Iorga N.*, Studii şi documente, IV, p. CLXXXIV, CCXXX, CCLXI, 277.
13. „ „ „ „ „ V, p. CCLXXXIX, 121, 185, 298.
14. „ „ Istoria literaturii religioase, I, p. 166.
15. *Năsturel General P. V.*, Prefaţă la op.: Udrişte Năsturel. Vieaţa sfinţilor Varlaam şi Ioasaf, Buc., 1904, p. primă („Corecturi"), XII—XIV, XVI—XIX, XXI, XLI—XLIV, XLVIII—XLIX, LVII—LIX.
16. *Năsturel Udrişte*, Varlaam şi Ioasaf, ed. I. Gârleanu, Buc., 1874.
17. „ „ „ „ „ ed. Al. Odobescu, Anal. Acad. Rom., seria II, t. I, 1881, p. 5 şi urm.
18. *Năsturel Udrişte*, Varlaam şi Ioasaf, ed. Gen. Năsturel, Buc. 1904, p. 1—297,
19. „ „ „ „ „ ed. I. Mihălcescu, Buc., 1921, Biblioteca pentru popor, No. 14.
20. *Năsturel Udrişte*, Varlaam şi Ioasaf, ed. M. Sadoveanu şi D. D. Pătrăşcanu, Buc., Socec., 1926, p. 65—139.
21. *Panaitescu P. P.*, L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila dans les Principautes roumaines, p. 37—48.
22. *Pann Anton*, Versuri muziceşti, Buc., 1830, p. 19—21.
23. „ „ Cântece de stea, Buc., 1848, p. 21 şi 96
24. *Picot E.*, Pierre Movila în op.: *E. Legrand*. Bibliographie Hellenique ou Description raisonnee des ouvrages publies par des Grecs au XVII siecle, IV, Paris, 1896, p. 133—134.
25. *Rădulescu-Codin C.* şi *D. Mihalache*, Sărbătorile poporului, ed. Acad. Rom., Buc., 1909, p. 101.
26. *Simionescu I. Dan*, Incercări istorico-literare, C.-Lung (Muscel), 1926, p. 42—44.
27. *Şincai G.*, Hronica Românilor, ed. Buc., 1853, t. II, p. 45 (Cf. ibid., ed. Buc., 1886, t. III, p. 70—71).
28. *Tilinca G.*, Cântece de stea culese din Oltenia, Călăraşi, 1924, p. 14.
29. *Tocilescu Gr.*, Materialuri folkloristice, I, 2, Buc., 1900, p. 1461.

Bibliografia neutilizată [1])

1. *Cardaş G.*, Pagini de istoria literaturii române, Arad, 1927, Bibl. Sămănătorul, vol. I, p. 70—77.
2. *Iorga N.*, Istoria literaturii române din sec. XVIII, vol. I, p. 30, 415, 509; vol. II, p. 613.
3. *Iorga N.*, Istoria literaturii române, ed. II, t. I, Buc., 1925, p. 239, 259.
4. *Philippide Al.*, Introducerea în istoria limbii şi literaturii române, Iaşi, 1885, p. 96, 144, 146.
5. *Puşcariu Sextil*, Istoria literaturii române, Sibiu, 1920, p. 90.
6. *Sbiera I.*, Mişcări culturale, Cernăuţi, 1892, p. 61—62, 74, 281, 300.
7. *Iorga N.*, Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout ches les Roumains, Buc., 1928, p. 40—50.
8. *Adamescu G.*, Istoria literaturii româneşti, B. p. t., Buc., 1920, p. 111.

Lucian Predescu.

[1]) Adică nu cuprinde date inedite sau sigure. O menţionăm totuşi, pentrucă ar putea fi folosită de cercetătorii cari ar privi chestiunea din alt punct de vedere decât al nostru.

RECENSII

Tudor Arghezi: *Poarta Neagră* 1930. Ed. Cultura Națională

D-l Tudor Arghezi ne prezintă în „Poarta neagră" un voluminos album de instantanee, luate din colțurile întunecate ale temniței, în care și-a ispășit îndrăsneala de a fi scris ceeace convingerea adâncă și conștiința dictau talentului său nepreţuit de mare meșter în ticluitul „cuvintelor potrivite".

Siluetele prinse în fața obiectivului și puternic întipărite pe placa sensibilă se desprind cu atâta vioiciune și realism, încât cele mai aspre și ciudate contururi ale figurilor și atitudinelor sufletești ne apar în relief ca printr'un stereoscop magic, ale cărui lentile ar fi înlocuite prin amalgamul transparent ca cristalul al stilului evocator și sintetic, taină de mult stăpânită de Tudor Arghezi.

Ca o lămurire și o înștiințare „Preludiul" stă în fruntea volumului: temă principală bogat orchestrată și împănată de acorduri ce nu se sfiesc să redea, în cruzimea și disonanța lor caracteristică, cele mai usturătoare adevăruri; temă desvoltată și variată la infinit pe toate tonurile și în toate ritmurile în nenumăratele mici variații și impromptu-uri cuprinse în volum; sau mai bine, frescă larg tratată în câteva linii mari și în pete de culori aprinse, în care orice trăsătură de penel ar purtà în ea virtual fiecare din schițele următoare, ca un grăunte ce ar încolți pe oricare din foile cărții.

Această bogată colecție de imagini, din care unele, datorit luminei speciale și jocurilor de umbre, par, la prima vedere, numai ca niște studii luate la repezeală cu mâna groasă și neprecisă de cărbune, însă a căror veracitate și autenticitate este tot atât de putern că ca a celora în care se disting vizibil și amănunțit toate planurile diferite și profilurile variate; acest șirag de mărgele noduroase și uneori stropite de mocirla prin care au trecut, printre care se strecoară însă unele alese dintr'o veche și sfântă metanie sau câte un mărgăritar răsleț; acest snop abundent, strâns legat printr'un naturalism acerb, însă cu spicurile de aur îndreptate spre văzduh, pe lângă valoarea nouă literară, pe care o adaugă patrimoniului impunător al creațiunei lui T. Arghezi, constitue toate la un loc, un material documentar netăgăduit de interesant pentru cei ce vor încercà să întocmească inventarul moravurilor epocei prin care trecem, ce se reflectează în chip semnificativ și eloquent în beciurile temniței.

Fie-ne îngăduit să culegem — drumeț ce pășește prin întinsa livadă, plină de mii de mărăcini și ierburi de toate soiurile, ce „Poarta neagră" ne-o deschide în tainicele plaiuri ale sufletului — două flori, care răsar ca două raze de lumină din întunericul în care ne sbatem:

«Hoțul și Vrabia

«Un condamnat din rândul celora, pe care Statul îi îmbracă în uniformă de zebră, ca să ispășească un temperament rău orientat și-i hrănește în locuri păzite de ostași luați dela brazdă—cu scopul unic de a-și curăți păduchii, de a

mătura închisoarea și odăile, în așteptarea sfârșitului osândei,—un condamnat tânăr ținea în mâna lui groasă un pui de vrabie, căzut dintr'o turlă a bisericii, din cuib. Pe fața deținutului, aplecată spre convulsiunile aripilor puiului de vrabie, se zugrăvea o milă și o bunătate, pe lângă care surâsul suav al Giocondei părea o murdărie. Toată ființa lui, concentrată ca un elan într'un singur gest, se grupase în scânteile senine ale ochilor

«*N'aș putea spune cine era sufletește mai inocent din cei doi copii, ocnașul și puiul de vrabie, în momentul când i-am descoperit.*

«*—Săracul! spune ocnașul arătând biserica. A căzut din pacostea asta de casă. Se zbate și suferă și, căzând, uite că și-a strâmbat și grumazul.*

«*Intr'adevăr puiul de vrabie, sta răstignit în palma lui, ca un bolnav, care vrea să vadă lumea din targă și nu poate să-și ridice capul îndeajuns. Ochii puiului, negri și fixați cu tenacitate în ochii mei, nu puteau să exprime durerea cârcelului ce-i încleștase mica făptură. Romanul acestui zburător care și-a rupt cripa în ziua când s'a bizuit să încerce unda aerului și a luminii cu ea, m'a amoționat și am rămas sub sentimentul meu de tristețe toată ziua. M'am gândit ce am putea face puiului de vrabie, ca să i se deslege mădulările și mi-am dat seama că nimic. Intervenția pipăitului omenesc era impracticabil și misterul durerii lui prea mare ca să cutezi a i-l cerceta*».

«Rugăciune.

«*Mă rog ție, Doamne și nu știu cui mă rog și de ce mă rog. Sufletul mi-e plin de o bogată durere, ca o corabie de mărgăritare ce-și poate pierde tezaurul la o răscolire de talaze. Durerea mea trebuie să o împărtășesc cuiva și nici un om în stare să mi-o priceapă și nu are auzul de care sufletul meu simte nevoie.*

«*Știu că este ca și cum aș fi un nebun în fața unui pustiu și că mă închin vântului și tăcerii, cu plopii și cu apele singuratice. Dar încă fac rugăciunea mea către tine, punct întunecat de lumină din întuneric, căci îmi trebue un tovarăș, îmi trebue un stăpân pe care nu-l găsesc, o patrie ca să nu semene cu pământul, un împărat cu care să vorbesc, o cifră.*

«*Mă rog Ție pentru că ți-s stelele frumoase, pentrucă ai urzit azurul, pentrucă ai făcut caprele și copacii și ți ai distribuit ființa în toate semințele și în toate ființele, cu cari fără voia mea mă simt legat, fie că știi tu sau nu știi. Mă rog Ție Doamne, să nu mai fiu eu însumi*».

* * *

Asemenea revelații ar cinsti pe oricare mare scriitor, din orice epocă și țară. Intr'o formă literară personală ele se apropie de accentele lui Francis Jammes, cea dintâiu, și de cele din „De Profundis", cea din urmă, și sânt ecourile unui crez de o înălțare sufletească, ce nu poate, nici nu trebue să fie analizată, ci numai adânc și sincer simțită.

S. Tz.- S.

Mihai D. Ralea: Ideia de revoluție în doctrinele socialiste

E greu de găsit definiția revoluției. In accepția populară a simțului comun acest termen e întovărășit de ideia de violență, de baricade, de lupte de stradă. Ea presupune un element de ilegalitate". Pentru cei vechi, pentru latini avem cuvântul de „seditio"; Grecii στασις sau επανάστασις. Este revoluția o formă morbidă a psihologiei mulțimei? Să vedem: Sunt trei mari grupuri de definițiuni delimitative a noțiunii de revoluție". Taine explică revoluția printr'o nebunie a massei „on va voir de brutes devennues folles travailler en grand et pour longtemps sous la conduite des sots devenus fous". Pe deoparte o mulțime ilogică, pasionată, pedealta

„meneuri", eroii istoriei dădeau naştere revoluţiei. „Meneurii" din calcule personale, adevăraţi escroci — sugestionau masele. Taine susţinea că un raţionalism fanatic. din timpul revoluţiunii franceze „a modificat aluatul maleabil al sufletului popular în timpul marei revoluţii".

Gustave le Bon reia concepţia lui Taine şi în locul unei psihologii intelectualiste, de o riguroasă fixitate a principiilor jacobine, substitue o psihologie sentimentală, mistică. „Poporul acceptă în general o revoluţie fără să ştie pentruce şi, când din întâmplare ajunge să înţeleagă, revoluţia e terminată de mult." La această concepţie se alătură Lombrozo. Bauer. Sighele. După aceştia, popoarele trec în desvoltarea lor printr'o stare morbidă. Din împrejurări cari exasperează conştiinţa populară, „un prost an agricol, impozite excesive, abuzul clasei dominante, personaje ambiţioase, exercită asupra maselor o adevărată sugestie, împingând-o la cucerirea forţei guvernamentale prin violenţă. Atunci popoarele intră într'o perioadă de febră, când iluzia e stăpâna tuturor pornirilor. Teroarea domneşte, Ea scuzează crimele ca şi eroismele". Când conducătorii se demască, când miturile se împrăştie, când mişcarea n'a produs decât mizerie insuportabilă începe „Restauraţia". Astfel revoluţiile ar fi stări patologice ale societăţii, maladii periodice inerente oricărui organism. Nimic mai fals. Nu se poate progresul omenirii să fi eşit din stări morbide, din febra colectivă a popoarelor. Apoi însăşi psihologia mulţimii lasă la o parte o mulţime de fenomene sociologice. Societatea nu e o pulverizare de serii omeneşti juxtapuse. Mulţimea e tocmai adunarea elementelor ce „rămân de prisos în afară de instituţiile organizate. Instituţiile sociale sunt forturi puternice care chiar în timp de revoluţie se impun individului ca o regulă obiectivă, făcând posibilă continuarea vieţii sociale. Conducătorii revoluţiei apoi nu sunt oameni providenţiali, ci o expresiune a mediului amubiant, un purtător de cuvânt al tuturora. Nici violenţa nu e o „conditio sine qua non" în mişcarea mulţimilor. K. Marx spune că revoluţiile populare sunt paşnice şi numai ale „revoluţiile clasei dominante sunt teroriste". Revoluţia tinerilor Turci s'a efectuat în cea mai deplină linişte.

Revoluţia se defineşte de un alt grup care caută să explice natura revoluţiilor „printr'o analogie biologică. Se opune în aceste explicaţiuni *revoluţia, evoluţiei*". Evoluţia e un proces de mişcări lente, o schimbare imperceptibilă. Naturalistul Hugo de Vries a arătat că „evoluţia organismelor se poate face de multe ori brusc. cu o legătură de continuitate mult mai slabă. Regula „Natura non facit saltus" e desminţită. Printr'o analogie cu fenomenele biologice s'a încercat să se definească şi revoluţia, care ar fi o evoluţie bruscă. Teoria aceasta a revoluţiunii este însă problematică, fiindcă însăşi teoria mutaţiunii a lui Hugo de Vries nu e acceptată de toţi naturaliştii, cu atât mai mult analogia.

O revoluţie trebuie să aibă trei elemente reductibile, ca să devie o realitate: I) un corp II) un ideal, III) un transfert de putere. O revoluţie trebuie să aibă un organ, un grup social care s'o realizeze. Oricât de omogenă ar fi o societate la început, cu timpul să diferenţiază, având puterea de dominarea unui grup asupra altuia. „In societăţile antichităţii ca şi cele din evul mediu clasele dominante au caracterul de elite.

Masa, restul poporului e absent dela orice conducere. Ea rămâne în afară de viaţa politică". De acì luptele civile pentru succesiunea puterii. In timpurile moderne însă orice clasă socială vorbeşte în numele poporului întreg. „Astfel revoluţia presupune un organ mare, o formaţiune socială inedită: *ea presupune înainte de toate, cucerirea puterii de către o clasă, care n'a mai avut-o niciodată.* „Clasa aceea însă trebue I) sa fie conştientă", să aibă o puternică cunoştinţă de clasă. Să fie conştientă de propriile ei forţe, să cunoască pe ale adversarului şi să aibă o credinţă nestrămutată.

Afară de corp social, revoluţia trebuie să aibă şi un *ideal*, un program de valori. „Oferind un nou etalon de măsură, oferind alte fetişe şi alte credinţe, slăbirea legăturilor sociale se poate întrema, să poate consolida din

nou". Fără un corp social am avea o revoltă (emente), fără ideal o clasă nu se poate menține la putere. Masele au nevoie de un nou program ce e izvorît dintr'o îndreptare a realităților, pe care-l vor desfășură la putere. Cu această nouă întocmire, spiritele se potolesc și revoluția în loc de distructivă devine reparatoare.

A treia condițiune este transportul de putere. „Ca o revoluție să fie acceptată de tot mediul social trebue ca, dela înălțimea puterii, clasa ajunsă să se declare ea însăși legitimă să-și sancționeze ilegalitatea printr'un exemplu. Câtă vreme o revoluție nu reușește să se oficializeze, ea rămâne o conspirație, o acțiune ilicită susceptibilă de sancțiuni penale". Din moment ce mișcarea grupului, în numele unui nou ideal, n'a ajuns să-și transporte să-și însușească autoritatea, e o crimă ce merită pedepsită. Revoluția e o crimă care a reușit. Iată deci cum o mișcare fără un corp social, pe care să se reazăme, să isprăvește cu o *reformă*, fără un ideal e o simplă *răsvrătire* și fără un transfert de putere e o *conspirație*. „Revoluția este cucerirea puterii de către o clasă care nu a mai ocupat-o niciodată mai înainte, cu scopul de a impune grupului întreg un nou etalon de valori".

Autorul apoi se ocupă despre ideia de progres și drept natural, Saint Simon, Proudhon, Babuef și Cabuvismul, Blankui, Anarhismul, Fonuorea ideii de clasă etc.

Cu o claritate clasică, cu un stil elegant, suplu, cartea d-lui Ralea este nu numai o operă de erudiție, ci și de aleasă exprimare într'o formă pla tică a atâtor abstracțiuni devenite atrăgătoare.

C. Gerota

E. Lovinescu: *Memorii*

Erà fatal ca un om ca d-l E. Lovinescu, cu o experiența atât de mare a oamenilor și care a cunoscut o întreagă falangă a scriitorilor: arriere-garda romanticilor și avant-garda simboliștilor și moderniștilor — să-și tipărească memoriile.

La fel ca frații Goncourt, cu care se înrudește, estetic, domnul E. Lovinescu are antipatii și simpatii. Totuși, d-sa este cinstit în aprecierile sale și nu se lasă tîrît de alt sentiment decât de acela de a face o apreciere justă.

In memoriile d-lui Lovinescu, ca într'un panopticum întâlnim figurile literare ale d-lor Mihail Dragomirescu, Victor Eftimiu, Minulescu, Ibrăileanu, Caton Theodorian etc. Toată flora, toată fauna, inclusiv buruenile grădinei noastre literare.

Cu o vervă diabolică și c'un spirit caustic, d-l Lovinescu povestește anecdote care fixează definitiv în cadrul ridicolului intimații literaturii. In acest nou volum, observăm o altă fazetă a talentului d-lui Lovinescu. D-sa face parte din familia lui Jiquidi, Gavarni și Daumier. Autorul lui „Lulu" este un caricaturist de primul ordin.

„Memoriile" vor face senzație. Și cred că multe râuri de cerneală vor curge pentru a le combate sau pentru a le aproba.

Al. Bilciurescu

I. E. Toroutiu: *Heinrich Heine și Heinismul*, în Literatura Românească.

Puțini scriitori germani au acumulat atâta glorie și atâta dispreț. Gloria e pentru operă, disprețul pentru om. „Elementul național german profund jignit prin acerba obstrucție, atât a pamfletarului Heine cât, în mare parte, și a poetului, îl readuce în discuție publică, ori de câte ori e vorba înăuntru și în afară de hotarele germanismului, de apărarea sau înălțarea prestigiului național". Napoleonian într'o vreme când Napoleon erà considerat

dușmanul patriei. și-a atras fulgerile cetățenilor săi. Cu idei liberale mai pe deasupra patriei și naționalismului strâmt și-a câștigat furia colegilor. Ironic, capricios, cinic, când curagios până la impertinență, când modest până la lașitate deveni pe zi ce trecea mai antipatic.

Trece la creștinism ca apoi să-l condamne, se înscrie la drept, ca să fie eliminat, se sustrage din armată, se împotrivește mișcărilor studențești patriotice, pentru ca mai târziu să părăsescă țara. Germania pe atunci încălzia ideia unitații naționale. Studenții hrăniți de cel mai puternic sentiment patriotic manifestau sgomotos pentru ideia națională: „Kein Oesterreich, kein Preussen mehr. — Ein einiges, grosses Deutschland. fest wie seine Berge". Dela studenți a trecut la oamenii politici, între care erau profesori universitari, ziariști. oameni de litere etc. Revoluția însă — în sensul unei schimbări violente a lucrurilor — nu venià. Aici e marea deosebire între neamul latin și cel german.

„In Germania, fruntașii democrați terorizează mai mult doctrina revoluționară franceză, iar când propaganda lor ajunge în conflict cu autoritatea absolutistă, ei preferă să se supună legilor, înfundând temnițele sau să apuce toiagul pribegiei, decât să cheme mulțimea pentru a forța punerea în practică a teoriilor adoptate dela Francezi. Poporul german voia să evite vărsările de sânge...

Pe când în Franța teoria odată cunoscută se pune în aplicare, fără întârziere și pentru că nu cedează nimeni, nici dintr'o parte, nici din cealaltă, decide încăerarea sângeroasă între nobilime și mulțime, aceasta din urmă rămânând biruitoare, deoarece avea nesecate resurse pentru a susține și reînoii loviturile. Germania părea îngrozită de măcelul și păraele de sânge ce le văzuse pe străzile Parisului. De aceea condamnă la moarte pe revoltați, dar nu-i execută; se proclamă asediereа unei capitale, dar la cea dintâi întâlnire cu armata guvernului, mulțimea se împrăștie.

Și aici se oglindește spiritul latin, cu inițiativă neîntârziată. capabil imediat de faptă și cel germanic teoretizant, șovăelnic, speculativ".

S'a confundat in totdeauna în opera lui Heine poetul cu omul. Judecata imparțială n'a venit decât rareori. E considerat mai mult ca cetățean francez, decât german, fiindcă a ultragiat sentimentul național al generației, care a ucis pe Kotzebue. „Heine în a sa ingrată și negativă atitudine — (de ziarist N. A.) este totuși piscul cel mai înalt dintre toți publiciștii luptători ai epocei; nu este însă farul cu raze de lumină călăuzitoare ci uriașul coș al unei uzine uriașe, care arunca nesfârșite valuri de fum înăbușitor al atmosferii, prin grosimea căruia se pierd scânteele aprinse".

Dacă ca om politic a fost vinovat față de Germania, ca poet are recunoștința lumei întregi.

A dat grația, eleganța, finețea, melancolia ușoară care nu e germană a dat o muzicalitate în versuri și un etalon de valori estetice, ce nu-l egalează nimeni în literatura germană, mai toată când vrea ideologică sau prea superficială. „Talentul lui Heine este fără margini de puternic". Posedă grație, simțire, adâncime, pietate contemplativă pentru natură, avânt de cugetare.

. . . .

Gluma lui Heine este un cântec, anecdota o baladă, natura o jucărie, pe care poetul o metamorfozează după capriciile sale; este când împodobită și cochetă când rea și urâtă, ca și oamenii.

. . . .

Heine poartă numele „Poetul iubirii". Cântecele sale seamănă cu zilele capriciosului Prier; când clipe senine, pline de soare, cer albastru, zumzet de albine, când în acelaș cântec al aceleeaș ore, după cele mai sublime armonii, cea mai cacofonică disonanță de zloată, ironizare și cinism".

Ironia, sarcasmul, un râs amar, sardonic perzistă în toate cântecele lui, de aci o atitudine literară pe care D-l Torouțiu o numește *heinismul*, un neologism întrodus de D-sa.

In literatura română Heine a fost tradus în parte de aproape 50 de poeţi. Cel mai bun traducător al lui este Iosif. In adevăr, cum susţine şi autorul, traducătorul e un noucreator. Cu materialul originalului el trebue să ne dea un succedaneu, care să fie o nouă creaţie. De aceea se şi zice *tradutore-traditore*. Iosif l-a înţeles pe Heine şi l-a redat concis, incisiv, contemplativ, aşa cum e el.

Cartea D-lui Torouţiu e o completă monografie a lui Heine în lit. românească. Cu păreri personale ce nu le găsim la cealaltă operă, cu un stil cald şi plăcut, aduce reale servicii literaturii româneşti.

C. G.

I. E. Torouţiu: *Hermann Sudermann*, în literatura românească

Autorul, un cunoscător destoinic al literaturii germane se ocupă de ce mai cunoscuţi poeţi în cultura românească: Suderman şi Heine Suderman — un talent masif de altfel — dar cu o psihologie bizară sau mai bine fără o psihologie, e un dramatic de exterior. Nu e un creator de suflete, ci mai mult un imitator al faptelor omeneşti, pe care nu le-a adâncit sau dacă le-a adâncit, e isbit mai mult de acţiune, dramă, teatralism, nu de motivarea internă. Din nefericire temperamentul său teatral, îl împinge mereau să redea simţirea şi cugetarea sa în forma concentrată a dramei" Autorul analizează fiecare operă dramatică a lui Suderman ca: Onoarea, Patria, Sfârşitul Sodomii, Bătălia Fluturilor, Stane de piatră, Traiască Viaţa etc. Citează după aceea părerile criticilor, care mai toate să rezumă la aceasta: „In contrast cu Gerhard Hauptmann, vânând laurii recunoaşterii publice, Herman Suderman era un poet, al cărui pronunţat talent dramatic i-ar fi ajutat să creeze opere mari, dacă şi-ar fi bazat lucrările pe o mai matură concepţie despre lume. S'a mulţumit însă numai ca un teatralic abil şi plin de temperament să imprumute din orice direcţie, motive cu cele mai puternice efecte şi să evite numai unilateralele exagerări ale realismului."

Modernismul literar manifestat prin influeţa materialismului ştiinţific, naturalismul, socialismul, pe la 1850 a impus la o rupere cu trecutul Armonia creată de credinţă e sfărămată şi lumea nouă, democratică, caută să se adapteze brusc la noile forme politice ale statului.

„Orice restricţie, orice oprelişte este un atac direct împotriva libertăţii şi a fraternităţii. Cugetarea omenească trebue eliberată de cătuşele ori caror dogme, pentru ca acţiunea individului să se desfăşoare în absolută voe liberă. Precum un chimist pune într'o eprubetă diferite elemente şi le ţine sub continuă observaţie, astfel scriitorul modern, reprezentat prin *Zola* — întovărăşeşte mai mulţi oameni într'o anumită acţiune şi-i lasă apoi să se desvolte după cele mai elementare legi ale naturii, s'ar putea spune: literatura experimentală". Ştiinţele naturale cu Haeckel ridică răsboi bisericii creştine; socialismul şi materialismul prin doctrinele lor sapă temelia bisericii creştine. De aceste influenţe nu scapă nici Sudermann, (Iohanisfeuer). Individualismul acut, descătuşat de dogme şi tradiţii, de morala uzuală, îl găsim exprimat în Patria, Sfârşitul Sodomei. Cu tot realismul lui spectaculos ,teatrul lui Sudermann îţi trezeşte pe lângă profunda emotivitate artistică un captivant interes pentru persoanele care joacă: te emoţionează, te enervează, te distrează prin diversitatea caracterelor şi prin felul cum poetul ştie să le încurce şi sa le descurce pe temă. Este un spectacol, în adevăratul înţeles al cuvântului, unde lumea trăeşte, luptă, învinge, cade şi te învinge în cele din urmă şi pe tine, care oricât de bun ai fii, uiţi că spectacolul este numai spectacol, ireal. Marea putere artistică a lui Suderman, precum şi marea scădere a sa".

C. Gerota

CONVORBIRI LITERARE

ANUL AL 63-lea, 1930

TABLA DE MATERII

1) VERSURI

*) Cifrele cu steluţă aparţin numărului pe Februarie 1930.

Schițe, Nuvele, Memorii, Teatru, etc.

Articole literare și științifice.

*) Cifrele cu steluță aparțin numărului p Februarie 1930.

[1]) Cifrele cu steluţă aparţin numărului pe Februarie 1930.

Dela Intemeietorii Revistei.

Cronici.

Cronica artistică.

Cronica economică.

Cronica literară

Cronica istorică.

Cronica Socială.

Cronica Veselă.

Recensii.

*) Cifrele cu steluţă aparţin numărului pe Februarie 1930.

*) Cifrele cu steluță aparțin numărului pe Februarie 1930.

Reviste.

*) Cifrele cu steluţa aparţin numărului pe Februarie 1930.